

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO
Kauppatieteellinen tiedekunta
Yritysjuridiikka

Irina Hämäläinen

ILMOITUSMENETTELY RAHANPESUN TORJUMISEKSI

Työn ohjaaja/tarkastaja:
2. tarkastaja:

Professori Matti I. Niemi
KTM Helena Sjögrén

TIIVISTELMÄ

Tekijä:	Hämäläinen, Irina
Tutkielman nimi:	Ilmoitusmenettely rahanpesun torjumiseksi
Tiedekunta:	Kauppateieteellinen tiedekunta
Pääaine:	Yritysjuridiikka
Vuosi:	2014
Pro gradu –tutkielma:	Lappeenrannan teknillinen yliopisto 94 sivua
Tarkastajat:	prof. Matti I. Niemi KTM Helena Sjögrén
Hakusanat:	rikos, rahanpesu, ilmoitusmenettely
Keywords:	crime, money laundering, notification procedure

Rahanpesu on rikollisesta toiminnasta hankitun varallisuuden siirtoa lailliseen talousjärjestelmään. Rahanpesu on liitännäinen teko ja se edellyttää aina esirikosta. Esirikos voi olla mikä tahansa rikos, josta varallisuutta hankitaan - huumausainerikos tai talousrikos.

Tutkielmassa on selvitetty lainopillista menetelmää käyttäen Suomen rahanpesulain ja ilmoitusmenettelyn tavoitteita ja sisältöä, sekä kansainvälisen rahanpesusäännösten vaikutuksia Suomen säännöstöön. Empiiristä aineistoa kerättiin teemahaastattelujen avulla ja sen avulla selvitettiin, miten Suomen ilmoitusvelvolliset noudattavat laissa ja ilmoitusmenettelyssä asetettuja velvollisuuksia käytännössä.

Tutkimustulosten mukaan, ilmoitusvelvollisiin kohdistetaan suora normatiivinen ohjaus. Ilmoitusvelvolliset noudattavat, hyväksyvät sääntelyn ja uskovat siihen. Tämä auttaa Suomen viranomaisia rahanpesutorjuntatyössä. Suomen rahanpesusäännöstöä on kehitetty vuosien aikana vastamaan kansainvälisiä vaatimuksia. Sääntelyssä on vielä puutteita. On olemassa myös muita ulkopuolisia tekijöitä, jotka hankaloittavat rahanpesun tehokasta torjuntaa.

ABSTRACT

Author:	Hämäläinen, Irina
Title:	Notification Procedure to Prevent Money Laundering
Faculty:	LUT, School of Business
Major:	Business Law
Year:	2014
Master's Thesis	Lappeenranta University of Technology 94 pages
Examiners:	prof. Matti I. Niemi M.Sc. (Econ. and Bus. Adm.) Helena Sjögrén
Keywords:	crime, money laundering, notification procedure

Money laundering is the process whereby the proceeds of crime are transformed into legal economic. Money laundering is a plugin action and it always requires the predicate offense. Predicate offense can be any offense - drug-related crime, or economic crime.

Finnish money laundering code and notification procedure objectives and contents as well as international money laundering legislation impacts on the Finnish Code are explained by legal research method. The empirical data was collected by interviews. It helps to find out how declare compliance comply with the obligations in practice.

According to the research results, legislative control affected to declare compliance. They follow, accept and believe in regulatory. It helps the Finnish authorities in the fight against money laundering. Finnish money laundering code have been developed over the years to correspond to international standards, but regulation is still incomplete. Always, other external factors hamper the effective prevention of money laundering.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	II
ABSTRACT.....	III
LYHENTEET	VII
1. JOHDANTO	1
1.1. Tausta	1
1.2. Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaukset	3
1.3. Tutkimusmetodologia	4
1.4. Tutkimuksen rakenne	5
2. KANSAINVÄLISET TAVOITTEET	8
2.1. Kansainvälisten sopimusten tarve ja kehitys	8
2.2. Kansainvälisten yhteistyö	10
2.3. Euroopan Unionin rahanpesusääntely	11
2.3.1. Sääntelyn puutteet ja kehitys	14
3. SUOMEN RAHANPESU LAINSÄÄDÄNTÖ.....	16
3.1. Uusi rahanpesulaki.....	16
3.2. Rahanpesulain kehitys ja muutokset.....	18
3.2.1. Lain arvostelu.....	20
3.3. Muu rahanpesulakia tukeva sääntely	20
3.4. Rahanpesulain soveltamisalan kuuluvat ilmoitusvelvolliset.....	21
3.4.1. Luotto-, rahoitus-, sijoitus- ja vakuutuspalvelut	22
3.4.2. Rahapelit sektori	24
3.4.3. Taloushallinnon sektori	25
3.4.4. Oikeudellisia palveluita tarjoavat.....	26
3.4.5. Panttilainauslaitokset	26
3.4.6. Omaisuudenhoito- ja yrityspalveluiden tarjoajat.....	27
3.4.7. Kiinteistövälittäjät ja vuokrahuoneiston välitysliikkeet.....	27
3.4.8. Veroneuvontapalvelutarjoajat.....	28
3.4.9. Liike- tai ammattitoimintana tavaroita myyvät ja välittävät...28	
3.4.10. Poikkeukset.....	29

3.4.11.	Keskusrikospoliisin selvittelykeskus	30
3.4.12.	Valvontaviranomaiset.....	31
3.4.13.	Eräiden viranomaisten huolehtimisvelvoite	33
3.4.13.1.	<i>EU:n ulkopuolelta tulevat ongelmat.....</i>	<i>35</i>
4.	ILMOITUSVELVOLLISUUDEN SISÄLTÖ	37
4.1.	Maksajantietoasetus	37
4.2.	Asiakkaan tunteminen.....	38
4.2.1.	Asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen	39
4.2.2.	Edustaja ja tosiasiallinen edunsaaja	41
4.2.3.	Asiakkaan tuntemistietojen säilyttäminen.....	42
4.2.4.	Kolmas osapuoli.....	44
4.2.5.	Yksinkertaistettu asiakkaan tunteminen	44
4.2.6.	Tehostettu asiakkaan tunteminen	47
4.2.6.1.	<i>Poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö</i>	<i>47</i>
4.2.6.2.	<i>Etätunnistaminen</i>	<i>49</i>
4.2.6.3.	<i>Rajan ylittävät kirjeenvaihtajapankkisuhteet</i>	<i>50</i>
4.2.6.4.	<i>Liikesuhde pöytälaatikkopankin kanssa</i>	<i>50</i>
4.3.	Riskiperusteinen arviointi	51
4.3.1.	Selonottovelvollisuus ja jatkuva seuranta.....	53
4.4.	Ilmoitusvelvollisuus	54
4.4.1.	Liiketoimen keskeyttäminen ja siitä kieltäytyminen	55
4.4.1.1.	<i>Jäädytysaika</i>	<i>56</i>
4.4.2.	Ilmoituksen sisältö.....	57
4.4.3.	Salassapitovelvollisuus	58
4.4.4.	Tehostettu ilmoitusvelvollisuus.....	59
4.4.5.	Kansainväliset finanssipakotteet	60
4.5.	Työntekijöiden koulutus.....	60
4.6.	Velvollisuuksien noudattamatta jättäminen	62
4.7.	Selvittelykeskuksen ilmoitusten käsittely	62
4.7.1.	Selvittelykeskuksen tilastot ja ilmoitusten rooli	63

5. ILMOITUSMENETTELY KÄYTÄNNÖSSÄ PANKKI- JA KIINTEISTÖVÄLITYSLIIKKEEN KONTEKSTISSA.....	65
5.1. Kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmät.....	65
5.2. Pankin toiminnassa ilmeneviä vaikutuksia	67
5.3. Kiinteistövälityслиikkeen toiminnassa ilmeneviä vaikutuksia	77
5.4. Tietoisuus ja arvot	79
5.5. Sääntelyyn reagoinnin yhteenveto	80
5.5.1. Muut havainnot	86
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	88
LÄHDELUETTELO	96
LIITTEET	107

LYHENTEET

BCBS	Basel Banking Committee on Banking Supervision
CESR	The Committee of European Securities Regulators
Egmont	The Egmont Group of Financial Intelligence Units
EN	Euroopan neuvosto
ETA	Euroopan talousalue
EU	Euroopan Unioni
Europarlamentti	Euroopan parlamentti
EY	Euroopan Yhteisö
FATF	Financial Action Task Force on Money Laundering
FIU	Financial Intelligence Unit
Fiva	Finanssivalvonta
FK	Finanssialan Keskusliitto
GATS	General Agreement in Trade on Services
HE	Hallituksen esitys
IAIS	International Association of Insurance Supervisors
IOSCO	International Organisation of Securities Commissions
ISA	International Standards on Auditing
JHTT	Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastaja
Kela	Kansaneläkelaitos
KRP	Keskusrikospoliisi
LLL	Laki luottolaitostoiminnasta 121/2007
NCCT	Non-Cooperative Countries and Territories
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OM	Oikeusministeriö
PEP	Politically Exposed Person

RahanpesuL	Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 68/1998
Rahanpesulaki	Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503
RL	Rikoslaki 39/1889
SM	Sisäasiainministeriö
SRahL	Sijoitusrahastolaki 48/1999
Supo	Suojelupoliisi
TTL	Tilintarkastuslaki 459/2007
VakuutusyhtiöL	Vakuutusyhtiölaki 521/2008
VM	Valtiovarainministeriö
Wolfsberg AML	Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles
WTO	World Trade Organization
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1. JOHDANTO

Maailmatalouden globalisaatio, kansainvälistyminen, pääomien vapaa liikkuvuus, kilpailu ja asiakkaan tarpeisiin mukautuminen ovat aiheuttaneet maailmanlaajuisia muutoksia rahoitusjärjestelmissä. Niiden rakenteiden ja toimintojen muutosten kautta, sähköisiä varoja on mahdollista siirtää helposti lähes minne tahansa maailmalla. Valitettavasti, rikolliset hyödyntävät nämä samat mahdollisuudet omassa toiminnassaan.¹ Järjestäytynyt rikollisuus kansainvälistyy ja hyötyy yhtenäiseen rahoitusalueeseen liittyvästä vapaudesta².

1.1. Tausta

Sahavirran mukaan, rahanpesu -käsite (money laundering) on syntynyt kieltolain aikana 1920-luvulla Yhdysvalloissa. Asiakkaat maksoivat Al Caponen mafialle laittomasta alkoholista ja uhkapeleistä. Maksut suoritettiin yleensä kolikkorahoilla. Tuntuva käteissumman vaihtaminen pankissa olisi herättänyt epäilystä. Tällöin rikolliset päättivät hankkia automaattipesuloita kierrättämään näitä kolikoita. Pesulan pesukoneet toimivat kolikoilla. ”Pesulabisneksen tuottoja”, eli pesuloiden kautta kierrätettyjen kolikoiden pankkiin vieminen ei enää herättänyt epäilyjä.³

Rahanpesu on edelleen yksi ja olennainen osa organisoitunutta rikollisuutta.⁴ Rahanpesulla tarkoitetaan rikollisesta toiminnasta, eli niin sanotun esirikoksen kautta hankitun varallisuuden siirtoa lailliseen talousjärjestelmään, sekä esirikoksen peittämistä. Rahanpesu on liitännäinen teko ja se edellyttää aina esirikosta. Esirikos voi olla mikä tahansa rikos, josta varallisuutta hankitaan - ihmiskauppa, huumausainerikos tai talousrikos.⁵

¹ *Sahavirta* 2008, s. 43.

² *HE 25/2008*, s. 10.

³ *Sahavirta* 2008, s. 19.

⁴ *Savolainen* 2013b.

⁵ *Sahavirta* 2007, s. 36–37 ja 146.

Kirjallisuudessa rahanpesuprosessia kuvataan koostuvan kolmesta eri vaiheesta. *Sahavirran* mukaan, nämä vaiheet ovat, sijoitusvaihe, harhautusvaihe ja palautusvaihe. Sijoitusvaiheessa esirikoksesta saatu omaisuus pyritään siirtämään paikasta toiseen. Tämä voi tapahtua, joko rahoitusjärjestelmän kautta muuttamalla käteisvarat sähköisiksi varoiksi ja tallentamalla ne pankkitilille, tai maantieteellisesti viemällä käteisvarat esimerkiksi rajan yli. Tämän voivat tehdä jotkut muut kuin esirikoksen tekijät itse. Toisaalta sijoitusvaiheessa käyttöön saadut varat voi kuluttaa jo suoraan pois, jottei harhautusvaihetta eikä palautusvaihetta enää tarvita ollenkaan. Rikoksesta saatuja rahoja voi kuluttaa kulutustavaroihin, joita ostetaan rahanpesijän tai esirikoksen tekijän talouteen. Rahat voi myös muuttaa esimerkiksi kasinon pelimerkeiksi. Harhautusvaiheessa rikoksesta saatu omaisuus on jo sijoitettu lailliseen järjestelmään. Tavoitteena on, ettei varoja ja niiden laitonta alkuperää enää pystytä yhdistämään toisiinsa, tällöin todellinen omistaja pyritään häivyttämään. Harhautusvaiheessa varojen laitonta alkuperää voidaan häivyttää vaihtamalla omaisuuden omistajaa, esimerkiksi kun pankki realisoi lainan vakuutena olevat varat. Kiinnijäämisriski pienenee sen mukaan, mitä useimman yrityksen ja valtion kautta rahoja kierrätetään. Tässä vaiheessa käytetään myös rahalaitoksia maissa, joissa suojellaan pankkialaisuutta. Harhautusvaiheen jälkeen, useasti syntyy jo virallisia asiakirjoja. Palautusvaiheessa esirikoksen tekijän varoja voidaan osoittaa jo näennäisesti lailliseksi. Tässä vaiheessa ne sijoitetaan julkisesti lailliseen talouteen. Useasti rikoksentekijän lähipiiriin kuuluvien henkilöiden varallisuus kasvaa selittämättömällä tavalla, mutta yhteyttä rikollisiin varoihin on vaikea näyttää toteen.⁶

Rahanpesun estäminen on jakaantunut ennaltaehkäiseviin ja rikosoikeudellisiin keinoihin. Ennaltaehkäisevien keinojen kehitys on perustunut tarpeeseen estää rikoksella hankittujen varojen pääsy laillisen talouteen ja rahoitusjärjestelmään. Rikosoikeudellisilla keinoilla rikoshyöty

⁶ *Sahavirta* 2008, s. 26–33; *Repo* 2012, s. 16.

otetaan pois rikoksentehtäjiltä rikoksen selvittyä.⁷ Ennaltaehkäisevät toimet ovat äärimmäisen tärkeitä. Tämän tutkielman päähuomio keskittyy ennaltaehkäiseviin toimiin. *Ilmoitusmenettely* on tärkeä ennaltaehkäisevä keino estämään laittoman rahan pääsy lailliseen rahoitusjärjestelmään ja talouteen. Ilmoitusmenettely asettaa lain soveltamisalaan kuuluville subjekteille keinot, joilla pyritään toteuttamaan sääntelyn asetetut tavoitteet.

1.2. Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaukset

Tämän tutkielman tavoite on selvittää, miten sääntelyn asetetut tavoitteet ovat käytännössä toteutuneet, eli mitkä tekijät määrittävät sääntelyn toteutumista ja vaikutuksista. Ratkaisuna tähän, on käyttää avuksi *Talan* esittämää tarkastelukehikkoa, jota hän esittää kirjassa - *Lakien toteutuminen ja vaikutukset*. Aiheen tarkastelun päähuomio kohdistuu lain tavoitteenasetteluun, lain sisältöön ja kohdetahojen käytännön reagointiin lakiin. Tutkielmassa pyritään vastamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Millä keinoin lainsäädäntö pyrkii torjumaan rahanpesua ja onko tavoitteissa onnistuttu? Miten ilmoitusvelvolliset toteuttavat ilmoitusmenettelyn asettamat velvoitteet käytännössä ja miten ne luottavat sääntelyyn? Miten rahanpesuepäilyilmoituksia käsitellään ja viedään eteenpäin? Tutkielmassa rajataan melko kokonaan lain toteutuksen (implementaation), viranomaisten tehtäväpiiriin ja oikeudellisten menettelytapoihin vaikutusten tarkastelua. Näiden osien syvällisempi tarkastelu vaatii oikeustieteen tutkimusta ja oikeuden sisäistä näkökulmaa.⁸

Tutkielma keskittyy Suomessa toimivan lainsäädännön ja ilmoitusmenettelyn tarkasteluun EU-oikeuden huomioon ottaen. Terrorismia ja sen rahoittamisen estämistä käsitellään tutkielmassa vain siltä osin, kun se esiintyy rahanpesun estämisen yhteydessä. Rahanpesu

⁷ Koistinen 2012, s. 428.

⁸ Tala 2005, s. 143–151.

ja terrorismin rahoittaminen kulkevat useasti käsi kädessä ja niihin sovelletaan monesti samat torjuntamenetelmät.

1.3. Tutkimusmetodologia

Tutkimus on lainopillinen, koska tutkimuksen teoreettinen osuus pohjautuu lainsäädäntöön. Lainoppi tutkii voimassa olevien oikeuslähteiden sisältöä ja pyrkii selvittämään niiden sisällön ongelmakysymysten selvittämiseksi⁹. Lain tavoiteasettelua ja sisältöä selvitetään lainopillisen tutkimusmenetelmän avulla. Vaikuttavuustutkimuksen näkökulmalla on merkitystä, koska se osoittaa miten sääntelyn asetetut tavoitteet ovat käytännössä toteutuneet¹⁰. Koska vaikuttavuustutkimuksen näkökulma etsii vastauksia myös käytännön tasolta, sisältää tutkimus myös kvalitatiivista menetelmää haastattelututkimuksen muodossa. Empiirisen aineiston avulla analysoidaan subjektien toiminnassa ilmeneviä lain vaikutuksia, sekä lain vaikutuksia ihmisten tietoisuuden, arvojen ja moraalin kannalta. Kvalitatiivisen haastattelututkimuksen menetelmä on kuvattu luvussa kuusi.

Tutkielman teoreettisen perustan muodostavat EU:n rahanpesudirektiivit, komission ehdotus, sekä Suomen rahanpesu lainsäädännön kannalta keskeiset lait, asetukset ja päätökset. Näistä keskeisemmät ovat:

- Euroopan parlamentin ja neuvoston kolmas rahanpesudirektiivi (2005/60/EY) ja sitä täydentävää EU:n komission antamaa direktiivi (2006/70/EY), sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (1781/2006);
- Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun ja terrorismin rahoitukseen /* COM/2013/045 final - 2013/0025 (COD);

⁹ Husa ym. 2008, s. 20.

¹⁰ Sutela ym. 2003, s. 11.

- Suomen rikoslain (RL 39/1889) 32:6–10 §:t, 34a luku, 46 luku;
- Suomen laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (Rahanpesulaki 503/2008);
- Valtioneuvoston asetus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (616/2008), jossa määritellään poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilöstä;
- Valtioneuvoston asetus eräisiin rahoitus sopimukseen liittyvästä yksinkertaistetusta asiakkaan tuntemismenettelystä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä ja selvittämisessä (1204/2011) joka oli tehty rahanpesulain 22 §:n nojalla;
- Sisäasiainministeriön päätös Euroopan talousalueeseen kuulumattomista valtioista ja alueista, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä ja selvittämistä koskevat säännökset täyttävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetussa laissa säädetyt edellytykset (156/2012);
- Valtioneuvoston päätös valtioista ja alueista, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä ja selvittämistä koskevat säännökset eivät vastaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettuja kansainvälisiä velvoitteita (1022/2010).

Keskeisemmät lähteet ovat myös hallituksen esitykset, Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksen ja Finanssivalvonnan julkaisut, rahanpesua käsittelevä kirjallisuus ja julkaisut, sekä Suomen julkishallinnon sivuilta kerätty tieto.

1.4. Tutkimuksen rakenne

Tutkielma koostuu seitsemästä luvusta. Luku luvulta edetään kohti täsmällisempää tietoa, etsien vastauksia tutkimuksen kannalta keskeisiin kysymyksiin.

Luku kaksi lähtee liikkeelle rahanpesu lainsäädännön tavoitteesta lainvalmistelun näkökulmasta. Luvun tarkoituksena on antaa lukijalle tietoa siitä, mistä ja miten rahanpesu lainsäädäntö on syntynyt, mikä on ollut lainsäädännön tarve ja mitkä ovat olleet siihen perustelut. Luvussa kuvataan pääpiirteittäin sääntelyyn laadintaan osallistuneiden päämäärät.

Luvussa kolme käsitellään Suomen rahanpesu lainsäädännön sisältöä, kehitystä ja EU:n lainsäädännön vaikutuksia. Luvussa esitetään subjekteja, jotka kuuluvat lain soveltamisalaan, niiden tehtävät ja velvollisuudet. Ilmoitusmenettelyn sisältöä käsitellään luvussa neljä. Siinä tarkastellaan yksityiskohtaisesti lainsäädännön keinoja, joilla pyritään estämään laittoman rahan pääsyä lailliseen rahoitusjärjestelmään ja talouteen. Neljännessä luvussa kuvataan ilmoitusvelvollisille asetetut kiellot, käskyt ja toimintatavat, sekä selvittelykeskuksen työtä. Kuvataan, miten rahanpesuepäilyilmoituksia käsitellään ja viedään eteenpäin. Tässä luvussa ilmoitusvelvollisuuden sisältö määrä ilmoitusvelvollisille sen, mitä ei saa tehdä tai kuinka pitäisi toimia. Lain sisältö on merkittävin osatekijä, sen toteutumisen ja vaikutusten kannalta. Ilmoitusvelvollisille on kansainvälisessä ja kansallisessa rahanpesulaissa asetetut velvollisuudet, joiden tarkoituksena on estää rahanpesua ja terrorismin rahoitusta.¹¹

Tutkimuksen kulku jatkuu, kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän esittelyllä luvussa viisi. Siinä esitetään tutkimusstrategia, aineiston keruu, haastateltavien valinta ja haastattelujen toteutumista. Samassa luvussa, analysoidaan tutkimusaineistoa ja tarkastellaan kohdetahojen reagointia sääntelyyn, miten kohdetahot noudattavat ja hyväksyvät lakia käytännön tasolla (pankki- ja kiinteistöväälitysyrityksen kontekstissa). Luvussa kerrotaan miten ilmoitusvelvolliset noudattavat lain asettamat velvollisuudet käytännössä, mitä ne tietävät lainsäädännöstä, millainen

¹¹ *Sahavirta* 2008.

motivaatio heillä on toimia säännösten mukaisesti ja kuinka he yleisesti hyväksyvät sääntelyn ja luottavat siihen¹².

Tutkielman johtopäätökset esitetään viimeisessä luvussa. Johtopäätöksissä esitetään myös mahdollisia käytännön suosituksia, sekä jatkotutkimusehdotuksia.

¹² *Tala* 2005, s. 145-146.

2. KANSAINVÄLISET TAVOITTEET

2.1. Kansainvälisten sopimusten tarve ja kehitys

Maailman laillisen talouden suojelemiseen pyritään kansainvälisellä yhteistyöllä ja rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnalla¹³. Rahanpesun kriminalisointi on nähty kansainvälisesti tarpeelliseksi. Kriminalisoinnin perusteet kytkeytyvät historiallisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan ja alkuvaiheessa huumausainekaupan torjuntaan.¹⁴ Ensimmäiset kansainväliset rikollisuuden vastaiset sopimukset keskittivät päähuomionsa juuri huumausaineiden vastustamiseen.¹⁵ Vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen (SopS 43/1965), joka on muutettu vuonna 1972 sopimusta koskevalla pöytäkirjalla (SopS 42/1975) ja vuoden 1971 psykotrooppisia aineita koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1976) tarkoituksena oli luoda kansainvälinen valvontajärjestelmä. Sopimuksissa tarkoitettujen aineiden tuotanto, kauppa ja käyttö on pyritty rajoittamaan vain lääketieteellisiin ja tutkimustarkoituksiin.¹⁶

Rahanpesu – käsite vakiintui Yhdysvalloissa 1970-luvulla juridisessa kielenkäytössä. Euroopassa ja kansainvälisesti käsite on tullut tunnetuksi 1980-luvulla, kun Yhdysvallat aloittivat ”sodan” huumeita vastaan. Rikoshyödyn pois ottamista on korostettu yhtenä tehokkaimmista keinoista huumerikollisuuden torjunnassa. Sota huumeita vastaan teki rahanpesun torjunnasta yhden merkittävimmistä kansainvälisistä yhteistyön kohteista. 1980-luvulla kansainväliset rikollisuuden vastaiset sopimukset eivät enää riittäneet, koska sopimukset keskittyivät kontrolloimaan vain laillista huumausainekauppaa.¹⁷ Samaan aikaan laitton huumausaine kauppa kasvoi ja maailmanlaajuiset torjuntakeinot olivat tarpeen¹⁸. Vuonna 1988

¹³ *Sahavirta* 2008, s. 61.

¹⁴ OM 2010, s. 14 ja 16.

¹⁵ *Sahavirta* 2008, s. 77.

¹⁶ HE 22/2008, 2.1.

¹⁷ *Sahavirta* 2008, s. 19 - 21; *Huhtamäki* 2000, s. 17.

¹⁸ *Sahavirta* 2008, s. 77.

alkoi kansainvälinen yhteistyö laitonta huumausainekauppaa vastaan. Silloin astui voimaan Wienin sopimus, eli Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan (SopS 44/1994). Tätä sopimusta on pidetty merkittävänä edistysaskeleena kansainvälisessä lainsäädännössä rahanpesua vastaan, koska se sisälsi ensimmäistä kertaa määräyksiä rikoshyödyn konfiskaatiosta. Rahanpesurikoksessa saadun rikoshyödyn pois ottaminen on kansainvälisesti katsottu olevan tehokas keino.¹⁹ Vuonna 1990 Euroopan neuvosto solmi Strasbourgin konfiskaatiosopimuksen (SopS 53/1994), jonka tarkoituksena on ollut täydentää ja tehostaa kansainvälisiä keinoja torjuakseen rajat ylittävää vakavaa rikollisuutta. Sopimus korosti rikoksen tuottaman hyödyn pois ottamisen merkitystä.²⁰

Yleinen kiinnostus rahanpesun torjuntaan heräsi 1990-luvulla, kun rahanpesusta tuli merkittävin kansainvälinen talousrikos. Silloin, rahanpesemiselle otollisena liiketoimintana olivat niiden liiketoimintaharjoittajien toimet, joilla oli mahdollisuus antaa ulkopuolisille toisenlaisen kuvan asiakkaan omaisuudesta, sen todellisesta luonteesta, alkuperästä, sijainnista, omistajasta tai määräysvallan käyttäjästä. Nämä hyväksi käytetyt liiketoimintaharjoittajat olivat pankit, rahavaihtoliikkeet, panttilainausliikkeet, vakuutusyhtiöt, arvopaperivälittäjät, sijoituspalveluyritykset, kasinot ja muut rahapeliyhteisöt, vienti- ja tuontiliikkeet, kulta ja arvometallikaupat, kiinteistövälitysliikkeet, huutokauppakamarit, asianajo-, kirjanpito- ja tilintarkastustoimistot.²¹

Rahanpesu – määritelmää on pyritty laajentamaan, ettei se rajoitu huumausainerikoksiin vaan kattaa useamman tyyppisiä esirikoksia. Esirikosten joukon laajentaminen helpottaa alan kansainvälistä yhteistyötä ja epäilyttävien liiketoimien ilmoittamista.²² Kansainvälisen järjestäytyneen

¹⁹ *Sahavirta* 2008, s. 43 ja 78.

²⁰ *Sahavirta* 2008, s. 80.

²¹ *Sahavirta* 2008, s. 19–21; *Huhtamäki* 2000, s. 17.

²² *Sahavirta* 2008, s. 47.

rikollisuuden vastainen Palermo sopimus, eli Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus (SopS 20/2004) sisältää määräyksiä rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen, rahanpesun ja lahjonnan saattamisesta rangaistavaksi. Sopimuksessa määrätään rahanpesun torjunnasta, henkilön luovuttamisesta toiseen valtion rikoksen johdosta, keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa, poliisiyhteistyöstä, sekä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta.²³

2.2. Kansainvälisten yhteistyö

Kansainvälisellä yhteistyöllä on suuri merkitys rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen näkökulmasta. Eri tahoilla valmisteltavat kansainväliset suositukset tukevat rahoitusmarkkinoita koskevaa säädösvalmistelua.²⁴ Erittäin merkittävässä kansainvälisessä yhteistyössä on taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (kehittyneiden markkinatalousmaiden yhteistyöjärjestö), joka tukee jäsenmaissa tehtävää talous- ja yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa. OECD:n alaisuudessa toimii rahanpesun vastainen hallitusten välinen asiantuntijaryhmä FATF, joka on ollut 1990-luvun alusta merkittävässä asemassa rikollisuuden ennaltaehkäisevissä ja rikosoikeudellisessa torjunnassa.²⁵ FATF on laatinut rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaisia suosituksia, joilla on vaikutusta EU:n rahanpesulainsäädäntöön. Samalla se arvioi järjestön ulkopuolisten maiden rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaisia toimia ja tarvittaessa julkaisee mustalla listalla (NCCT – lista) yhteistyöhaluttomien maiden nimet. Suomi on liittynyt FATF:n jäseneksi vuonna 1991.²⁶

²³ OM 2003.

²⁴ VM 2013.

²⁵ *Sahavirta* 2008, s. 65.

²⁶ VM 2013; *Nevalainen ym.* 2009, s. 7.

Palvelukaupan yleissopimus GATS on yksi tärkeimmistä WTO:n sopimuksista. Rahoituspalveluiden osalta WTO:n tavoite on markkinoiden avaaminen ulkomaisille kilpailijoille silmällä pitäen, että markkinat ovat vakaat, toimivat tehokkaasti ja, että markkinoita säätelevä lainsäädäntö on julkista.²⁷ GATS:n mukaan jäsenvaltiot voivat toteuttaa toimenpiteitä, jotka suojaavat julkisen moraalin ja estävät petosta, sekä varotoimenpiteitä, jotka turvaavat rahoitusjärjestelmän vakautta ja koskemattomuutta. Kansainvälisesti yhteistyössä muun muassa Suomen rahanpesuselvittelykeskuksen kanssa toimii epävirallinen rahanpesun selvittelykeskuksia koordinoiva Egmont – ryhmä. Se pyrkii poistamaan, selvittelykeskusten välisiä tiedonvälityksissä ja tietojenvaihdossa esiintyviä ongelmia ja tarjoaa jäsenille suojatun tiedonvaihtokanavan. Egmont -ryhmän tarkoituksena on edistää kansainvälistä yhteistyötä rahanpesun, sekä terrorismin torjunnassa.²⁸ Suomen selvittelykeskuksen kanssa yhteistyössä toimii, rikollisuutta ja terrorismia vastaan toimiva Europol – organisaatio ja johtava poliisiorganisaatio – Interpol. YK:n huumeiden ja rikollisuuden vastainen yksikkö – UNODC, taistelee laittomia huumeita ja kansainvälistä rikollisuutta vastaan.²⁹

2.3. Euroopan Unionin rahanpesusäätely

Rikollisesta ja laittomasta toiminnasta peräisin olevat suuret rahavirrat voivat uhata yhteismarkkinoita. Ne ovat uhka terveelle ja kestäväälle taloudelliselle kehitykselle. Ne voivat vahingoittaa rahoitusalan vakautta. Koko rahoitusjärjestelmän uskottavuus, luotettavuus ja koskemattomuus voi vaarantua. Rikollisuudesta ja jopa laillista alkuperää olevien varojen kanavoituminen terrorismiin on selvä riski.³⁰ Negatiiviset talousvaikutteet voivat näkyä, muun muassa kansainvälisissä pääomavirtojen häiriöissä,

²⁷ VM 2013.

²⁸ Egmont 2012; Rahanpesun selvittelykeskus 2011, s. 18.

²⁹ KRP 2012.

³⁰ HE 25/2008, s. 5.

sijoitusten vähenemisessä, talouskasvun laantumisessa ja finanssimarkkinoiden epävakaudessa, joka ilmenee muiden rahoitusvälittäjien haluttomuudella osallistua liiketoimintaan.³¹

Rahanpesussa ja terrorismin rahoittamisessa tekotavat varojen siirrossa ovat useimmiten samanlaiset.³² Erona vaan, että epäily rahanpesusta liittyy varojen laillisen alkuperään ja epäily terrorismin rahoittamiseen liittyy varojen käyttötarkoitukseen.³³ Rahanpesun ja terrorismin rahoitus hoidetaan usein kansainvälisellä tasolla ja siihen kytkeytyvät uhat muuttuvat jatkuvasti ja siksi sääntöjä on päivitettävä säännöllisesti³⁴. EU:n oikeus on normihierarkkisesti ylempänä kuin kansallinen lainsäädäntö. Jäsenvaltiot eivät voi asettaa omaa lainsäädäntöä etusijalle yhteisön oikeuteen nähden. Tämän etusijaperiaatteen tarkoituksena on mahdollisimman tehokas ja yhdenmukainen yhteisön oikeuden toteutuminen kaikissa jäsenvaltioissa.³⁵ Edellytyksenä on rahanpesua koskevan lainsäädännön yhtenäisyys ja tehokas täytäntöönpano mahdollisimman monissa valtiossa ja taloudellisissa alueissa.³⁶ Yksinomaan kansallisen tason vaikutukset olisivat erittäin rajallisia, jos niissä ei otettaisi huomioon kansainvälistä yhteensovittamista ja yhteistyötä. EU:n toimenpiteiden on oltava yhteensopiva muiden kansainvälisissä yhteyksissä toteutettujen toimenpiteiden kanssa. EU:n toiminnassa on erityisesti otettava huomioon FATF:n suositukset.³⁷

Ensimmäinen rahanpesudirektiivi (91/308/ETY) annettiin vuonna 1991 ja osoitettiin kaikille jäsenmaille³⁸. Vuonna 2001 annettiin toinen rahanpesudirektiivi (2001/97/EY)³⁹, sekä neuvoston puitepäätös (2001/500/YOS) rahanpesusta, rikoksentekovälineiden ja rikoksen

³¹ COM 45 Final 2013, s. 6.

³² Nevalainen ym. 2009, s. 4.

³³ Fiva 2012.

³⁴ Savolainen 2013c.

³⁵ Sahavirta 2008, s. 87–89.

³⁶ Sahavirta 2008, s. 61.

³⁷ COM 45 Final 2013, s. 14.

³⁸ EYVL N:o L 166. 28.6.1991, s. 77.

³⁹ EYVL N:o L 344. 28.12.2001, s. 76.

tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittämisestä, jäädyttämisestä tai takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta⁴⁰.

Europarlamentin ja EU:n kolmas ja voimassa oleva rahanpesudirektiivi (2005/60/EY) (jatkossa *rahanpesudirektiivi*) on tehty Strasbourgissa 26.10.2005, jonka tarkoituksena on rahoitusjärjestelmän käytön estäminen rahanpesutarkoituksiin, sekä terrorismin rahoitukseen⁴¹. Rahanpesudirektiivin taustalla ovat olleet FATF:n uudistuneet suositukset.

Rahanpesudirektiiviä täydentävät muun muassa:

- EY:n komission direktiivi (2006/70/EY), jossa määritellään poliittisesti vaikutusvaltaisesta henkilöstä, yksinkertaistetusta asiakkaan tuntemismenettelystä, sekä satunnaisesti tai hyvin rajoitetusti harjoitetun rahoitustoiminnan perusteella myönnettyistä poikkeuksista⁴²;
- Asetus (1781/2006), jossa määritellään muun muassa maksajan tietojen talteen ottamisesta, niin että ne ovat maksaja- sekä maksusaaajan pankissa tarvittaessa viranomaisten jäljitettävissä ja että yli 1.000 euron käteismaksujen osalta lähettäjän henkilöllisyys tulee todentaa⁴³;
- Asetus (1889/2005), jossa määritellään, että yhteisön alueelle saapuvan ja sieltä poistuvan luonnollisen henkilön, joka kuljettaa mukanaan vähintään 10.000 euroa käteisrahaa⁴⁴ on ilmoitettava kyseisen rahamäärän sen jäsenvaltion tulliviranomaiselle maahan saapuessa tai maasta poistuessa. Ilmoitusvelvollisuuden noudattamisen tulliviranomaisella on valtuudet tarkastaa luonnollista henkilöä, sen matkatavaroita ja kulkuvälineitä⁴⁵; sekä,

⁴⁰ EYVL N:o L 182, 5.7.2001, s. 1.

⁴¹ EUVL N:o L 309, 25.11.2005, s. 15..

⁴² EUVL N:o L 214, 4.8.2006, s. 29.

⁴³ EYVL N:o L 345, 8.12.2006, s. 1.

⁴⁴ Käteisrahalla tarkoitetaan valuutta (maksuvälineinä liikkeessä olevat setelit ja kolikot), sekä siirtokelpoisia haltijamaksuvälineitä (matkasekit, sekit, velkakirja ja maksumääräykset).

⁴⁵ EUVL N:o L 309, 25.11.2005, s. 9.

- Neuvoston puitepäätös (2002/475/YOS), jossa käsitellään terrorismin torjumista⁴⁶.

2.3.1. Sääntelyn puutteet ja kehitys

Melander esitti EU ja talousrikokset – julkaisussa, että EU:n talousrikosoikeudessa on tähän asti pyritty keskittymään EU-kansalaisten turvallisuutta vaarantaviin vakaviin rikoksiin, kuten terrorismiin ja ihmiskauppaan. Talousrikokset eivät ole olleet välttämättä niitä rikoksia, jotka ovat olleet ensisijaisena painopisteenä EU:n kriminaalipolitiikassa. Nykyään, ehkä osittain eurokriisin takia EU:n rikosoikeuden painopiste voisi olla siirtymässä talousrikosoikeuteen, jonka avulla voisi edistää talouden elpymistä puuttamalla laittomaan talouteen ja talousrikollisuuteen. Oletettavasti jatkossa juuri talousrikosoikeus tulee olemaan yksi EU-rikosoikeuden keskeisiä osa-alueita.⁴⁷ Helmikuussa 2012 FATF hyväksyi jo 40 uutta suositusta⁴⁸, joiden perusteella määrittää tasoa, jolla jokaisen jäsenmaan tulisi vähintään olla rahanpesun ja terrorismin rahoitusta koskevassa lainsäädännössä. EU-komissio on antanut 5.2.2013 ehdotuksen *neljänneksi rahanpesudirektiiviksi*.⁴⁹ Ehdotuksessa kerrotaan että, vuonna 2010 EU:n kolmas rahanpesudirektiivi oli ulkopuolisen konsultin Deloitteen tarkastelun kohteena. Deloitte selvityksessä ilmeni että, sääntöjä sovelletaan eri tavoin eri jäsenvaltioissa ja tämä heikentää oikeusvarmuutta. Nykysäännöissä on puutteita ja porsaanreikiä ja ne ovat epä johdonmukaisia kansainvälisiin normeihin verrattuina.⁵⁰

Tuleva neljäs direktiivi perustuu pitkälle uusiin FATF:n uusiin suosituksiin, mutta osittain menee jopa suosituksia pidemmälle. Päättävöitteenä on lujittaa EU:n sisämarkkinoita, turvata yhteiskunnan edut torjumalla

⁴⁶ EYVL N:o L164. 22.6.2006, s. 3.

⁴⁷ *Melander* 2012, s. 526-527.

⁴⁸ International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. The FATF Recommendations. 2012. Ks. www.fatf-gafi.org.

⁴⁹ *HaVL 10/2013 vp*.

⁵⁰ COM 45 Final 2013, s. 6.

rikollisuutta ja terroritekoja, turvata EU:n vaurautta varmistamalla tehokas liiketoimintaympäristö ja edistää finanssivakautta suojaamalla rahoitusjärjestelmä. Tavoitteena on varmistaa, että kansalliset säännöt ovat keskenään johdonmukaisia. Säännöissä keskitytään riskeihin ja pureudutaan uusiin kehitymässä oleviin uhkiin. EU:n lähestymistavan tulee olla yhdenmukainen kansainvälisesti sovelletun lähestymistavan kanssa. Ehdotuksen monimutkaisuuden ja soveltamisalan vuoksi jäsenvaltioiden on jatkossa toimitettava vastaavuustaulukko, josta käyvät ilmi kansallisen lainsäädännön ja direktiivin säännökset. Vaikka, ilmoitusvelvollisille aiheutuu kustannuksia velvollisuuksien noudattamisessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (näitä kustannuksia on analysoitu vaikutustendarvioinnissa), komissio katsoo, että estämistyön tuomat hyödyt ovat jatkossakin kustannuksia suuremmat.⁵¹

⁵¹ COM 45 Final 2013, s. 7-9, 12.

3. SUOMEN RAHANPESU LAINSÄÄDÄNTÖ

Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on kriminalisoitu Suomen RL:ssa vuodesta 1994 alkaen 32:6-10 §:ssä. Ennen vuotta 1994 ne olivat RL:ssa osa kätkemisrikosta. Rahanpesurikoksista esitettiin luvussa 32, terrorismirikoksista luvussa 34a ja kansainvälisistä finanssipakotteista, sekä sääntelyrikoksista luvussa 46. RL:ssa kuvattu rahanpesun tunnusmerkistö perustuu Wienin ja Strasbourgin sopimusten lisäksi EU-oikeuteen.⁵² Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (RahanpesuL 68/1998) tuli voimaan 1.3.1998. Myöhemmin sitä muutettiin 32:1 §:n (16.5.2003/365) osalta ja muutoksella pantiin täytäntöön toinen rahanpesudirektiivi.⁵³

3.1. Uusi rahanpesulaki

Uusi laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (Rahanpesulaki 503/2008) (jatkossa *rahanpesulaki*) tuli hallituksen esityksestä (HE 25/2008 vp) voimaan 18.7.2008 ja sen päätarkoitus oli saattaa voimaan kolmas, eli viimeinen rahanpesudirektiivi ja voimassa olevat FATF:n rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaiset suositukset⁵⁴. Merkittävämmät muutokset koskivat ilmoitusvelvollisuutta, asiakkaan tuntemista, sekä liikesuhteen laatuun ja laajuuteen liittyviä velvollisuuksia⁵⁵.

Rahanpesulain 5 § (RL 39/1889, 32:6-10 §:t) estää rahanpesua ja terrorismin rahoittamista, edistää tällaisen toiminnan paljastamista ja tutkintaa, sekä tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämistä ja takaisinsaantia. Sen mukaan, *rahanpesurikokseen* syyllistyy se,

⁵² *Sahavirta* 2008 s.100.

⁵³ Rahanpesun selvittelykeskus 2012, s. 3 - 5; *HE 25/2008*, s. 5.

⁵⁴ *Mähönen* 2008, s. 595.

⁵⁵ *Sviili* 2008.

joka ”ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta tai rikoksella tuottamaa hyötyä; peittää tai häivyttää omaisuuden tai hyödyn laittoman alkuperän; avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset; peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden tai hyödyn todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä, on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”

Rahanpesurikoksen keskeisenä tunnusmerkkinä on *tietoisuus* siitä, että varoilla on laitton alkuperä. Omaisuuden tai hyödyn vastaanottamisella tarkoitetaan esimerkiksi oman tilin käytön sallimista tai varojen haltuun ottamista. Luovuttaminen voi olla tilin avaaminen ja sen käyttöoikeuksien antaminen esirikoksen tekijälle. Käyttäminen voi olla esimerkiksi omaisuuden tai hyödyn kuluttaminen. Muuntaminen voi olla varojen vaihtaminen toiseksi valuutaksi. Siirtäminen voi olla varojen siirto tililtä toiselle. Välittäminen on esimerkiksi kiinteistön välittämistä.⁵⁶ Rahanpesulain 3 §:n mukaan liiketoimen kohteena olevat varat, jotka ovat peräisin toisen valtion alueella suoritetuista toimista, ovat myös lain sovelluksen alla.

”*Tuottamukselliseen rahanpesuun* syyllistyy se, joka ”törkeästi huolimattomuudesta” ryhtyy rahanpesutoimiin. Törkeällä huolimaattomuudella tarkoitetaan huolimatonta toimintaa, laiskuutta, piittaamattomuutta. Esimerkiksi henkilöllä ei ole varmaa tietoa varojen alkuperästä, mutta hänen rahanpesuksi katsottavat toimensa osoittavat törkeää huolimattomuutta⁵⁷. *Nevalainen ym.* kuvaa velvollisuudet ja toimenpiteet suhteessa liiketoimen epäilyn määrään (Ks. Liite 1⁵⁸). Törkeän rahanpesurikokseen syyllistyy, jos rahanpesussa rikoksen kautta

⁵⁶ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 4.

⁵⁷ *Repo* 2012, s. 13.

⁵⁸ *Nevalainen ym.* 2009, s. 5 ja 24.

saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas⁵⁹, tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseen voidaan tuomita henkilö, joka sopii toisen kanssa sellaisen törkeän rahanpesurikoksen tekemisestä, jonka kohteena on lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, veroon kohdistuvan törkeän veropetoksen tai törkeän avustuspetoksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus. Mikäli rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu kokonaisuutena arvostellen ollut vähäinen, rikoksentekijä syyllistyy *rahanpesurikkomukseen*. Suomen rahanpesulain 5 §:n (RL, 34a luku) mukaan, terrorismin rahoittaminen on oma rikos.

3.2. Rahanpesulain kehitys ja muutokset

Rangaistus rahanpesusta määräytyi eri perustein riippuen siitä, oliko tekijä tehnyt esirikoksen vai osallistunut vain rahojen pesemiseen. Jos rahanpesijä oli itse tehnyt esirikoksen, josta taloudellinen hyöty oli saatu, hän sai rangaistuksen tekemästään esirikoksesta⁶⁰. Rahanpesu oli rikos vain silloin kun, joku toinen henkilö kuin rikollinen itse muutti tai välitti rikollisella toiminnalla saatua varallisuutta lailliseksi. Aiemmin Suomessa pidettiin riittävänä, että rangaistuksen sai esirikoksesta, eikä voitu rangaista samalla vaikka tätä kyseessä olevaa rahaa käytettiin rahanpesun tunnusmerkistön täyttävällä tavalla⁶¹. Lakivaliokunnan käsittelyssä kävi ilmi, että niin sanotun itsepesun rangaistavaksi säätämisessä oli kyse monimutkaisesta asiakokonaisuudesta. FATF on arvostellut toistuvasti Suomen rikoslainsäädäntöä tältä osin, ettei itsepesu ole rangaistavaa.⁶² Rahanpesijä on tällöin tuomittu esimerkiksi pelkästä huumausainerikoksesta, eikä myös törkeästä rahanpesusta, josta

⁵⁹ Erittäin arvokkaaksi omaisuudeksi ja siten rajaksi törkeän ja tavallisen rahanpesun välillä on oikeuskäytännössä vakiintunut n. 13.000 euroa. *Repo* 2012, s. 13.

⁶⁰ *Sahavirta* 2008, s. 24.

⁶¹ *Surakka* 2010.

⁶² *HE 138/2011*, 2.3.

maksimirangaistus on kuusi vuotta vankeutta⁶³. Valtionsyyttäjän *Ritva Sahavirran* mukaan, ”Suomi ei ole pitänyt kiinni kansainvälisistä velvoitteista rahanpesulain tiukennusten kohdalla”.⁶⁴ Itsepesu voisi toteutua periaatteessa minkä tahansa taloudellisesta hyötyä tuottaneen rikoksen jälkeen, sekä siihen liittyvät järjestelyt voivat olla osa erittäin suunnitelmallista ja organisoitunutta järjestäytynyttä rikollisuutta.⁶⁵ Esimerkiksi, esirikos tehdään toisessa maassa ja sieltä hankittu laiton raha pestäisi omissa nimissä Suomessa⁶⁶.

Vasta, vuoden 2010 lopussa hallitus on tehnyt esityksen eduskunnalle RL:n 32:11 §:n ja 12 §:n muuttamisesta. 1.6.2011 rahanpesun tunnusmerkistöön lisättiin yhdeksi tekotavaksi hallussapito, sekä tarkoitusta koskeva lisämääre ”hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä”.⁶⁷ Nykyään, tämän muutoksen myötä henkilö voidaan tuomita *törkeästä rahanpesusta*⁶⁸. Pääsääntö kuitenkin on, että esirikoksesta rankaiseminen ja itsepesuvastuu koskee vain vakavimpia rikoskokonaisuuksia, joissa rahanpesu muodostaa olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta⁶⁹. Muutoksella on pyritty korjaamaan laissa ollut epäkohta⁷⁰. Oikeushenkilöiden osalta rangaistusvastuun soveltamisalaa laajennettiin tuottamukselliseen rahanpesuun⁷¹. Jatkossa Suomi voi antaa myös oikeusapua itsepesuun, siltä osin kun se ei ole Suomessa erikseen rangaistavaa. Vantaan käräjäoikeuden työryhmän mukaan, tärkeintä on että vain törkeimmät tapaukset voidaan tarvittaessa saattaa tuomioistuimen käsittelyyn, koska silloin tuomioistuimella on tiedossaan rikoskokonaisuus, jota arvioida.

⁶³ *Savolainen 2012a.*

⁶⁴ *Surakka 2010.*

⁶⁵ *HE 138/2011, 2.3.*

⁶⁶ *Koskinen 2012.*

⁶⁷ *Marttunen 2011, s. 9.*

⁶⁸ *Savolainen 2012a.*

⁶⁹ *HE 138/2011, 11 §.*

⁷⁰ *Savolainen 2012a.*

⁷¹ *Marttunen 2011, s. 9.*

3.2.1. Lain arvostelu

Vuonna 2011 itsepesu lisättiin rikoslainsäädännön tunnusmerkistöön koskemaan törkeätä rahanpesua, jossa rahanpesu muodostaa olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Suurin osa Euroopan maista on kriminalisoinut itsepesun ilman mitään rajouksia tai rajoituksia. Tästä huolimatta tuomioita on annettu hyvin vähän. On oletettavaa, että Suomessa tulee olemaan sama tilanne. Kriminalisoinnilla saattaa tästä huolimatta olla kuitenkin pelotusvaikutus.⁷² KRP:n mukaan, tämä muutos on edelleen monilta osin tulkinnanvarainen. Tältä osin laki ei edelleen täytä vaatimusta, jonka mukaisesti lain tulee olla selvä ja tarkkarajainen. KRP:n mielestä itsepesu pitäisi säätää kaikissa tilanteissa rangaistavaksi.⁷³ Arvostelun kohteena on myös ollut se, että salahanke ei ole rangaistavaa rahanpesun perustunnusmerkistön yhteydessä ja että rahanpesurikoksiin sovelletaan rajoitussäännöstä.⁷⁴

Salahankekriminalisoinnin rajaus törkeisiin tekoihin perustuu siihen, että salahankekriminalisoinnit ovat olleet suomalaisiin rikosoikeudellisiin periaatteisiin nähden vieraita. Rikoslain yleisen osan uudistuksen yhteydessä valmistelun tai salahankkeen kriminalisoinnin soveltamiseen todettiin liittyvän vaikeita näyttöongelmia, sekä oikeusturvariskejä.⁷⁵ EU:ssa valmistellaan neljättä rahanpesudirektiiviä ja olisi oletettavaa, että se sisältäisi myös salahanketta rahanpesuun koskevan kriminalisointivelvoitteen. Tällöin myös Suomen olisi vaikeaa olla laajentamatta salahanketta rahanpesuun koskevaa kriminalisointia, johon tähän mennessä on suhtauduttu pidättyväisesti.⁷⁶

3.3. Muu rahanpesulakia tukeva sääntely

⁷² HE 138/2011.

⁷³ *Marttunen 2011*, s. 15–17.

⁷⁴ HE 66/1988 vp.

⁷⁵ HE 44/2002 vp, s. 132 ja 135.

⁷⁶ *Melander 2012*, s. 526.

Rahanpesulakia täydentävät, valtioneuvoston asetus poliittisesti vaikutusvaltaisesta henkilöstä, sekä rahanpesuilmoituksen sisällöstä (616/2008). Sisäasiainministeriön päätös Euroopan talousalueeseen kuulumattomista valtioista ja alueista, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä ja selvittämistä koskevat säännökset täyttävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetussa laissa säädetyt edellytykset (156/2012). Valtioneuvoston päätös valtioista ja alueista, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä ja selvittämistä koskevat säännökset eivät vastaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettuja kansainvälisiä velvoitteita (1022/2010). Valtiovarainministeriön asetusten (1128/2011) 16 § ja (147/2012) 12 §, sekä (554/2011) 16 § kehottavat liittämään jo toimintalupahakemusvaiheessa liitteeksi selvityksen ja johdon hyväksymät sisäiset ohjeet siitä, miten ilmoitusvelvollinen valmistautuu rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämiseksi annettuihin säännöksiin ja määräyksiin sisältyvän selonotto- ja ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta.

3.4. Rahanpesulain soveltamisalan kuuluvat ilmoitusvelvolliset

Rahanpesudirektiivin 2 artiklassa ja rahanpesulain 2 §:ssä on määritelty ilmoitusvelvolliset. *Ilmoitusvelvollisten* piiriin kuuluvat ne liiketoiminnan muodot, joilla on normaalin toiminnan puitteessa hyvät mahdollisuudet havaita rahanpesun tai terrorismin rahoittamiseen liittyvä toiminta⁷⁷. Rahanpesulain soveltamisalaan kuuluvat myös *valvontaviranomaiset* ja KRP:n *selvittelykeskus*. Tulli-, rajavartio-, vero- ja ulosottoviranomaisilla sekä konkurssiasiamiehistöillä on rahanpesulain perustuva huolehtimisvelvoite.

⁷⁷ Sahavirta 2008.

3.4.1. Luotto-, rahoitus-, sijoitus- ja vakuutuspalvelut

Ilmoitusvelvollisia ovat luottolaitosluvalla toimivat luottolaitostoimintalaissa (LLL 121/2007) tarkoitetut luottolaitokset, ulkomaisen luottolaitoksen sivuliikkeet, ulkomaisen luottolaitoksen sivuliikkeeseen ja luottolaitoksen kanssa samaan konsolidointiryhmään kuuluvat rahoituslaitokset, sekä muut lain 30.1 §:n 3-11 k. tarkoitetut liike- ja ammattitoimintana palveluita tarjoavat. Kolmannen maan luottolaitoksen, joka aikoo harjoittaa luottolaitostoimintaa Suomessa LLL:n 29f §:n mukaan, on jo hakemusvaiheessa liitettävä kattava selvitys sivuliikkeen hallinnon ja toiminnan järjestämisestä (mukaan lukien asiakkaiden tunnistamiseksi ja rahanpesun ja terrorismin ehkäisemiseksi noudatettavat menettelytavat), selvitys sivuliikkeen johdon ammattitaidosta ja luotettavuudesta, sekä sivuliikkeen käytössä Suomessa olevista varoista.

Sijoituspalveluyritys toimii sijoituspalvelulain (747/2012) mukaan. Ulkomainen sijoituspalveluyrityksen sivuliike voi tarjota sijoituspalvelua Suomessa jos on perustanut kiinteän toimipaikan Suomeen⁷⁸. 5:1 §:n mukaan, kolmannen maan sijoituspalveluyrityksen, on hakemuksen liitteeksi liitettävä tarpeelliset selvitykset sivuliikkeen hallinnon ja toiminnan järjestämisestä (asiakkaiden tunnistamiseksi ja rahanpesun ja terrorismin ehkäisemiseksi noudatetuista menettelytavoista, sekä sivuliikkeen johdon ammattitaidosta ja luotettavuudesta).

Rahastoyhtiö toimii sijoitusrahastolain (SRahL 48/1999) 2 §:n mukaisesti, säilytysyhteisö 5 §:n mukaisesti. Ulkomainen rahastoyhtiö saa harjoittaa SRahL:ssa tarkoitettua toimintaa Suomessa, kotivaltiossaan saamansa toimiluvan mukaisesti. SRahL:n 2c:18 k §:n (29.12.2011/1490) mukaan, kolmannen maan rahastoyhtiön on haettava Finanssivalvonnalta toimilupa Suomeen perustettavalle sivuliikkeelle. Hakemukseen on liitettävä lisäksi tarpeelliset selvitykset sivuliikkeen hallinnon ja toiminnan järjestämisestä

(asiakkaiden tunnistamiseksi ja rahanpesun ja terrorismin ehkäisemiseksi noudatetuista menettelytavoista, sekä sivuliikkeen johdon ammattitaidosta ja luotettavuudesta).

Arvopaperikeskukseen ja selvitysyhteisöön sovelletaan osakeyhtiölakia (624/2006). Lakia arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta (749/2012) sovelletaan arvo-osuusjärjestelmän ylläpitämiseen ja selvitystoiminnan harjoittamiseen Suomessa. Tilinhoitajayhteisö tekee kirjauksia arvo-osuusrekisteriin myönnetyllä oikeudella⁷⁹.

Maksulaitoslain (297/2010) mukaiset maksupalvelutarjoajat ovat ilmoitusvelvollisia. Lain 4 §:n mukaan, maksulaitoksen on ilmoitettava Finanssivalvonnalle ne asiamiehen soveltamat sisäisen valvonnan menetelmät, joilla täytetään rahanpesulaissa säädetyt velvollisuudet. Rahanpesulain 27 § vaatii valuutanvaihtotoiminnalta rekisteröitymistä ennen toiminnan aloittamista.

Vakuutusyhtiöt ovat VakuutusyhtiöL:n (521/2008) 1-2 §:n suomalaiset keskinäiset vakuutusyhtiöt ja vakuutusosakeyhtiöt. Ulkomaisten vakuutusyhtiöiden sivuliikkeet ovat ulkomaisen vakuutusyhtiölain (398/1995) mukaiset, Suomessa sijaitsevat sivukonttorit, joita johtaa pääasiamies. Työeläkevakuutusyhtiöt ovat työeläkevakuutusyhtiölain (354/1997) mukaiset suomalaiset keskinäiset vakuutusyhtiöt ja vakuutusosakeyhtiöt, joiden toiminta käsittää työntekijän eläkeläissa (395/2006), taikka yrittäjän eläkeläissa (1273/2006) tarkoitetun lakisääteisen eläkevakuutusliikkeen harjoittamista. Vakuutusyhdistykset ovat vakuutusyhdistyslain (1250/1987) nojalla osakkaiden keskinäiseen vastuuseen perustuvat vakuutuslaitokset, joiden toiminta-alue saa käsittää enintään 40 kuntaa yhtenäisellä alueella, tai jotka harjoittavat ainoastaan kalastusvälineiden vakuutusta. Vakuutusedustajat harjoittavat

⁷⁹ Rahanpesun selvittelykeskus 2012, s. 10.

vakuutusedustuslain (570/2005) nojalla ja korvausta vastaan vakuutusedustusta.

3.4.2. Rahapelit sektori

Suomen rahanpesulain mukaan, ilmoitusvelvollisuus ulottuu arpajaislain (1047/2001) 12 §:n tarkoitettuun rahapeliyhteisöön, sekä elinkeinonharjoittajaan ja yhteisöön, joka välittää rahapeleihin liittyviä osallistumisilmoituksia ja -maksuja⁸⁰. Rahapelitoiminnalla tarkoitetaan sellaisten arpajaisten toimeenpanoa, joista pelaaja voi voittaa rahaa. Poikkeuksena pidetään rahanpesulain 4 §:n mukaisesti raha-automaatit, joita pidetään pelikasinon ulkopuolella, mutta sen sijaan pelikasinon raha-automaattitoiminta ulottuu ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Suomen arpajaislakia muutettiin tammikuussa 2012 lailla 575/2011. Arpajaislain muutoksella rahapelijärjestelmä uudistettiin siten, että muodollisesta toimilupajärjestelmästä siirryttiin lakisääteisten yksinoikeuksien järjestelmään. Yksinoikeus rahapelien toimeenpanemiseen on Veikkaus Oy:llä, Raha-automaattiyhdistyksellä ja Fintoto Oy:llä. Rahanpesulain 2.14 §:n ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitattaisiin arpajaislain 11 §:ään. Muutos on ollut tarpeen, jotta rahanpesulakia sovellettaisiin rahapelitoimintaan samassa laajuudessa kuin ennen.⁸¹

Rahapelitoiminta on erityisen riskialtis sektori. Kansainvälisesti rikollisryhmät sijoittavat urheiluedonlyöntiin kymmeniä miljardeja euroja, joka on suurimmaksi osaksi huume- ja ihmiskaupalla ansaittua rahaa. Nykyään kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus tunkeutuu isoin panoksin ammattuurheiluun.⁸² FATF:n mukaan erityisesti Internetissä tapahtuva

⁸⁰ Myös, Ahvenanmaan maakuntalainsäädännössä tarkoitettuja rahapelejä toimeenpanevat yhteisöt sekä elinkeinonharjoittajat, joka välittävät Ahvenanmaan maakunnassa rahapeleihin liittyviä osallistumisilmoituksia ja – maksuja.

⁸¹ HE 66/2012, s. 53.

⁸² Mikkonen 2011, s. 16.

rahapelipelaaminen sisältää suuren riskin.⁸³ Rahanpesutilanteissa rahaa kierrätetään veroparatiisipankkitilien ja esimerkiksi pokeritilien kautta. Myöhemmin rahaa lähetetään oikealle pankkitilille pelistä saatuna ”voittona”, jotka ovat verovapaita.⁸⁴ Ehdotuksessa neljänneksi rahanpesudirektiiviksi on tarkoitus laajentaa aiemman direktiivin soveltamisalaa rahapeliteoimintasektorin osalta ottamalla mukaan koko rahapeliala, jolla voidaan puuttua uhkiin ja haavoittuvuuksiin⁸⁵.

3.4.3. Taloushallinnon sektori

Rahanpesulain 2.17 §:n mukaan, ilmoitusvelvollisiin kuuluvat tilintarkastuslaissa (459/2007) määritetyt KHT- ja HTM-tilintarkastajat ja KHT- ja HTM-yhteisöt, julkishallinnon ja - talouden tilintarkastajalain (467/1999) mukaiset JHTT-tilintarkastajat ja JHTT-yhteisöt. Toisin sanoen, ilmoitusvelvolliset ovat liike- ja ammattitoimintana, sekä toimeksiannosta kirjanpitotehtäviä hoitavat⁸⁶. Kirjanpitäjillä on asemansa vuoksi erityinen velvollisuus kiinnittää huomiota laillisen menettelyn toteutumiseen toiminnassaan⁸⁷. Poikkeuksena on yrityksen itsensä palveluksessa oleva kirjanpitotehtäviä hoitava.⁸⁸

Tilintarkastajilla on suuri rooli rehellisen ja luotettavan yritystoiminnan vahvistajana. Rahanpesu lainsäädännön lisäksi Suomen Isätilintarkastusstandardi vaatii tilintarkastajia tunnistamaan ja hyväksymään asiakkaansa.⁸⁹ Talousrikoksesta saadut varat ovat jo monesti pankkitilillä, joten niiden siirto ulkomaille on helpompaa. Tiettyjen valtioiden kautta kierrätettynä asiakirjaketju katkeaa ja varojen alkuperä on vaikea, tai jopa mahdoton selvittää. Varoja voidaan myös kierrättää eri yhtiöissä ja

⁸³ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 11.

⁸⁴ Europarlamentti 2013.

⁸⁵ Savolainen 2013c.

⁸⁶ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 11–12.

⁸⁷ Repo 2012, s. 22.

⁸⁸ Rahanpesun selvittelykeskus 2012, s. 12.

⁸⁹ Mähönen 2008; Svilli 2008.

palauttaa ne sitten erilaisten valeoikeustoimien kautta Suomeen jollekin toiselle yhtiölle.⁹⁰

3.4.4. Oikeudellisia palveluita tarjoavat

Ilmoitusvelvolliset ovat rahanpesulaissa 2 §:ssä 24 k:ssa mainitut asianajajalain (496/1958) mukaiset, *asianajajat*, heidän *avustajat* ja muut oikeudellisia palveluita tarjoavat. Asianajat voivat hoitaa myös vero-oikeudellisia asioita.⁹¹ Rahanpesudirektiivissä näihin viitataan 2 artiklassa 3b k:ssa. Ilmoitusvelvollisuus ei koske oikeudenkäyntiavustaja- tai oikeudenkäyntiasiamiestehtävien hoitamista⁹². Lakimiehillä on asemansa vuoksi erityinen velvollisuus kiinnittää huomiota laillisen menettelyn toteutumiseen toiminnassaan⁹³. Suomessa pestään myös ulkomailla tehdyillä rikoksilla saatua hyötyä.⁹⁴ Tilanne voi olla sellainen, jossa esimerkiksi ulkomaalaiset yritys- tai henkilöasiakkaat pyytävät asianajotoimistolta tallettamaan keskinäistä sopimustaan koskevan vakuussumman asianajotoimiston asiakasvaratilille. Myöhemmin tahot ilmoittavat, ettei sopimuksesta tullutkaan mitään ja rahat pyydetään palauttamaan. Hyvämaineisen asianajotoimiston tililtä tulevat rahat eivät herätä toisessa päässä huomiota.⁹⁵

3.4.5. Panttilainauslaitokset

⁹⁰ HE 25/2008, s. 10–11; OM 2010, s. 19.

⁹¹ SAL B 17.1 2009, s. 4.

⁹² ”Oikeudenkäyntiavustaja- ja oikeudenkäyntiasiamiestehtävänä tässä laissa pidetään varsinaisten oikeudenkäyntiin liittyvien tehtävien lisäksi oikeudellista asemaa esitutkinnassa rikoksen johdosta tai asian muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa taikka oikeudenkäynnin käynnistämistä tai sen välttämistä”. Ks. Rahanpesulaki 4 §.

⁹³ Repo 2012, s. 22.

⁹⁴ HE 25/2008, s. 10.

⁹⁵ Poikolainen 2012, s. 9.

Rahanpesulain 2.9 §:n mukaan, ilmoitusvelvolliset ovat panttilainauslaitoslain (1353/1992) mukaiset panttilainauslaitokset. Rahanpesutapauksissa on ollut havaittavissa, että rikoksentekijät yrittävät muuttaa huomattavia määriä käteisvaroja muuksi arvo-omaisuudeksi.⁹⁶ Arvo-omaisuus voi olla myös jalokivet, -metallit, tai muu arvokas esine. Panttilainauslaitosten osalta epäilyttävää toimintaa voi olla asiakkaan taloudelliselta arvoltaan merkittävä pantti⁹⁷.

3.4.6. Omaisuudenhoito- ja yrityspalveluiden tarjoajat

Rahanpesudirektiivin 1:3.7 §:n niin sanottu ”trusti⁹⁸” ja rahanpesulain 2.23 §:n mukaiset omaisuudenhoito- ja yrityspalveluiden tarjoajat, voivat olla luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt, jotka liiketoimintanaan tarjoaa kolmansille osapuolille yhtiön tai muun oikeushenkilön perustamista. Poikkeuksena isännöitsijäpalvelu, jota ei katsota kuuluvan tämän soveltamisalan piiriin. Rahanpesulain 28 § vaatii omaisuudenhoito- ja yrityspalvelujen tarjoajan rekisteröimistä ennen toiminnan aloittamista.

3.4.7. Kiinteistövälittäjät ja vuokrahuoneiston välitysliikkeet

Rahanpesulain 2.16 §:n mukaan ilmoitusvelvolliset ovat kiinteistönvälitysliike- ja vuokrahuoneiston välitysliikelain (1075/2000) mukaiset kiinteistövälitysliikkeet ja vuokrahuoneiston välitysliikkeet. Niiden on noudatettava rahanpesulaissa säädetyt toimet kaikkia asiakkaita kohtaan, joiden maksusuorituksena käteisenä on yhteensä vähintään 15.000 euroa yhtenä suorituksena, tai toisiinsa kytkeytyvinä suorituksina.

⁹⁶ HE 25/2008, s. 10–11; OM 2010, s. 19.

⁹⁷ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 38.

⁹⁸ ”Trust” on niin sanottu ”toisen henkilön eduksi hallittu varallisuuskokonaisuus”, jonka alkuperäinen tarkoitus common law – järjestelmässä on ollut suojata niistä etuja saavien alaikäisten, oikeustoimikelvottomien tai sukujen oikeuksia. Ks. *Sahavirta* 2008, s. 33.

Välitysliikkeiden kannalta liiketoimi on asunto- ja kiinteistökaupat. Kiinteistövälittäjien huomiota pitää herättää tilanne, jossa kauppa tehdään erittäin huomattavaan yli- tai alihintaan. Ostaja ei ole kiinnostunut näkemään ostettavaa kohdetta, tai saamaan siitä tietoa. Ensiasunnon ostaja on hankkimassa huomattavan arvokasta kohdetta, eikä hän tarvitse kauppahinnan maksamiseen luottoa. Ostaja pyrkii suorittamaan kauppahinnan kokonaan, tai huomattavilta osin käteisellä tai muuten kuin Suomessa toimivan luottolaitoksen tililtä. Kauppahinnan maksaa kokonaan tai osittain joku muu kuin asunnon ostaja, tai kauppahinta maksetaan toisen henkilön kuin ostajan tililtä.⁹⁹

3.4.8. Veroneuvontapalvelutarjoajat

Rahanpesudirektiivissä 1:2 artiklassa ilmoitusvelvollisena on pidettävä veroneuvoja, notariaatteja ja muita itsenäisiä lakimiesammattien harjoittajia. Rahanpesulain 2.19 §:n mukaan veroneuvontapalvelutarjoajat ovat liike- ja ammattitoimintana toimeksiannosta veroneuvontapalveluja tarjoavat. Mikäli toiminnan veroneuvonta kattaa yli 50 prosenttia toiminnasta, toiminnan katsotaan olevan pääasiallista.¹⁰⁰

3.4.9. Liike- tai ammattitoimintana tavaroita myyvät ja välittävät

Rahanpesudirektiivin mukaan, merkittävien käteismaksujen käyttö on toistuvasti osoittautunut alttiiksi rahanpesulle ja terrorismin rahoittamiselle¹⁰¹. Rahanpesulain 2.22 §:n mukaan, liike- tai ammattitoimintana tapahtuva tavaroiden myynti ja välitys, mikäli maksusuorituksena otetaan vastaan käteisenä yhteensä vähintään 15.000

⁹⁹ Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto ry, laki- ja lausuntovaliokunta, s. 12 ja 15.

¹⁰⁰ Rahanpesun selvittelykeskus 2012, s. 13.

¹⁰¹ EUVL N:o L 309 25.11.2005, s. 16.

euroa yhtenä suorituksena, tai toisiinsa kytkeytyvinä suorituksina¹⁰². Rahanpesudirektiivin mukaan jäsenvaltioissa voidaan antaa ankarampia säännöksiä vastatakseen suuriin käteismaksuihin sisältyviin riskeihin. Ehdotuksessa neljänneksi rahanpesudirektiiviksi, arvokkaiden tavaroiden myyjien tapauksessa on tarkoitus pienentää kynnyksarvoa 7.500 euroon. Nykyinen 15.000 euron vähimmäismäärä ei ole riittävän tiukka raja. Jäsenvaltioilta on saatu tietoa, että rikolliset ovat käyttäneet hyödyksi nykyistä suhteellisen suurta kynnyksarvoa¹⁰³. Lisäksi myyjien on uuden ehdotuksen mukaan toteutettava asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevat toimenpiteet suorittaessaan vähintään 7.500 euron arvoisia yksittäisiä liiketoimia.¹⁰⁴

3.4.10. Poikkeukset

Rahanpesulaissa 4 §:ssä on poikkeuksia, joissa viitataan direktiiviin 2006/70/EY ja joissa määritellään satunnainen ja hyvin rajoitetusti harjoitettu rahoitustoiminta. Poikkeusta voi sallia silloin kun rahoitustoiminta on rajallista absoluuttisina lukuina¹⁰⁵, tai se on rajallista liiketoimien perusteella¹⁰⁶. Rahoitustoiminta ei ole pääasiallista toimintaa¹⁰⁷. Se on oheistoimintaa, joka suoraan liittyy pääasialliseen toimintaan. Rahoitustoiminta tarjotaan ainoastaan pääasiallisen toiminnan asiakkaille, eikä sitä yleisesti tarjota yleisölle. Lakia ei sovelleta silloin, kun järjestetään toinen henkilö toimimaan nimellisenä osakkeenomistajana

¹⁰² Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 13.

¹⁰³ *Savolainen* 2013c.

¹⁰⁴ COM 45 Final 2013, s. 10.

¹⁰⁵ Kokonaisliikevaihto ei saa ylittää riittävän alhaalle asetettua kynnyksarvoa, jota vahvistetaan rahoitustoiminnan tyyppin mukaisesti kansallisella tasolla. Ks. Direktiivi 2006/70/EY, 4 artikla, 1 pykälä.

¹⁰⁶ Kyseinen enimmäismäärä on vahvistettava kansallisella tasolla rahoitustoiminnan tyyppin mukaisesti. Se on asetettava riittävän alhaiseksi se varmistamiseksi, että kyseessä olevat liiketoimet ovat epäkäytännöllinen tai tehoton menetelmä rahanpesua tai terrorismin rahoitusta varten eikä se saa ylittää 1.000 euroa. Ks. Direktiivi 2006/70/EY, 4 artikla, 1 pykälä.

¹⁰⁷ "Rahoitustoiminnan liikevaihto ei saa ylittää viittä prosenttia kyseessä olevan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön kokonaisliikevaihdosta". Ks. Direktiivi 2006/70/EY, 4 artikla, 1 pykälä.

toisen henkilön puolesta yhtiössä, jonka arvopaperi on otettu julkisen kaupankäynnin kohteeksi (tai toisessa ETA-valtiossa vastaavan kaupankäynnin kohteeksi). Täytäntöönpanodirektiivin 2006/70/EY artiklan 4 mukaan, jäsenvaltioiden on kuitenkin vahvistettava riskeihin perustuvat seurantatoimet, tai muut toimenpiteet, etteivät rahanpesijät tai terrorismin rahoittajat pysty väärinkäyttämään vapautuksia.

3.4.11. Keskusrikospoliisin selvittelykeskus

EU:n kolmannen rahanpesudirektiivin luvun III mukaan, jäsenvaltioiden on perustettavaa rahanpesun selvittelykeskukset, jotta rahanpesua ja terrorismin rahoitusta voidaan torjua tehokkaasti. Selvittelykeskusten on oltava kansallinen keskusyksikkö ja on varmistettava, että rahanpesun selvittelykeskuksella on käytettävissään suoraan tai välillisesti ja riittävän nopeasti sellaiset rahoitukselliset, hallinnolliset ja lainvalvontaa koskevat tiedot, joita se tarvitsee toimintansa asianmukaiseen hoitamiseen. Rahanpesun selvittelykeskusten välistä yhteistyötä, mukaan lukien EU:n rahanpesun selvittelykeskusten verkoston perustaminen olisi kannustettava mahdollisimman laajasti. Yhteistyö eri valtioiden viranomaisten välillä on tärkeä, koska rahanpesutapauksilla ja terrorismin rahoittamisella on usein yhteyksiä moneen eri valtioon.¹⁰⁸ Suomen rahanpesulaissa rahanpesun selvittelykeskuksesta on määritelty 35-37 §:ssä.

Suomen KRP:n yhteydessä toimiva rahanpesun selvittelykeskus (FIU) perustettiin vuonna 1998. Selvittelykeskus käsittelee, eli kerää, rekisteröi, selvittää, sekä siirtää esitutkintaan sille tehdyt rahanpesuepäilyilmoitukset.¹⁰⁹ Operatiivisen yhteistyön lisäksi selvittelykeskus toimii tiiviissä yhteistyössä lukuisten rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnasta vastaavien kansainvälisten yhteisöjen

¹⁰⁸ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 51

¹⁰⁹ Nevalainen ym. 2009, s.7.

ja järjestöjen kanssa.¹¹⁰ Rahanpesun selvittelykeskus on osallistunut kansainvälisiin Interpolin, Europolin ja FATF:n koulutuksiin ja kokouksiin, sekä eri maiden rahanpesuselvittelykeskusten välillä on laaja yhteistoimintaa Egmont – ryhmän puitteissa.¹¹¹

3.4.12. Valvontaviranomaiset

Rahanpesulain 31 § ja rahanpesudirektiivin 37 artikla määräävät, toimivaltaisia viranomaisia valvomaan, että kaikki soveltamisalaan kuuluvat ilmoitusvelvolliset noudattavat vaatimuksia ja toteuttavat tarvittavia toimenpiteitä näiden varmistamiseksi. Rahanpesulainsäädännön kehittämisestä Suomessa vastaa sisäasiainministeriö yhteistyössä keskusrikospoliisin (KRP) ja finanssivalvonnan (Fiva) kanssa¹¹².

Finanssivalvonta (Fiva) valvoo luotto-, rahoitus-, sijoitus- ja vakuutuspalvelusektorin ilmoitusvelvollisia. Sen tehtävänä on lain Finanssivalvonnasta (878/2008) 1 §:n mukaan finanssimarkkinoiden vakauden edellyttämä vakaa toiminta ja vakuutettujen etujen turvaaminen. Fivan toiminnan tavoitteena on yleinen luottamus finanssimarkkinoiden toimintaan.¹¹³ Fiva toimii yhteistyössä poliisin, rahanpesun selvittelykeskuksen, harmaan talouden selvitysyksikön, verohallinnon ja muiden asianomaisten viranomaisten kanssa talousrikollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa. Suomen Fivan laatiman standardin 2.4 (Asiakkaan tunteminen – rahanpesun, terrorismin rahoittamisen sekä markkinoiden väärinkäytön estäminen), valmistuksessa on otettu huomioon muun muassa FATF:n suosituksia.¹¹⁴ Fivalla on myös

¹¹⁰ KRP 2012; Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 51.

¹¹¹ Rahanpesun selvittelykeskus 2011, s. 3.

¹¹² Fiva 2012.

¹¹³ VM 2013.

¹¹⁴ Sekä muiden järjestöjen suosituksia ja ohjeita: Baselin pankkivalvontakomitean BCBS, arvopaperimarkkinoiden valvontaviranomaisten kansainvälisen yhteistyöjärjestön IOSCO, vakuutusvalvojen kansainvälisen järjestön IAIS, Wolfsberg AML periaatteiden suosituksia,

omistajakontrolli, joka valvoo luottolaitoksia, sijoituspalveluyrityksiä, rahastoyhtiötä, vakuutusyhtiötä ja rahoitus- ja vakuutusryhmittymän omistusyhteisön omistusosuuksia. Fivalle on ilmoitettava, mikäli edellä mainittujen omistusosuus kasvaa yli 10 % – > 50 % tai jos hankittavasta yrityksestä tulee hankkijan tytäryritys. Vastaava ilmoitus on tehtävä, kun omistus laskee alle edellä mainittujen rajojen. Kontrollin tarkoituksena on arvioida omistajien sopivuutta ja luotettavuutta. Arviointiperusteina ovat muun muassa uuden omistajan maine, taloudellisen aseman vakaus, kyky noudattaa toimialaa koskevia säännöksiä, sekä hankinnan mahdollinen liittyminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen.¹¹⁵

Poliisihallitus valvoo rahapelisektorin rahapeliyhteisöjä, sekä elinkeinonharjoittajia ja yhteisöjä, jotka välittävät rahapeleihin liittyviä osallistumisilmoituksia ja – maksuja.¹¹⁶ Yksi poliisihallituksen yksiköistä on arpajaishallintoyksikkö. Arpajaishallinnon tehtäviin kuuluvat arpajais-, rahankeräys- ja viihdelaitelainsäädäntöön liittyvät lupa-asiat rahapelitoimintaan osallistuvien oikeusturvan takaamiseksi. Väärinkäytösten, sekä rikosten estämiseksi ja pelaamisesta aiheutuvien sosiaalisten haittojen vähentämiseksi saadaan rahapelitoiminnan harjoittamista varten antaa erikseen säädetyillä rajoituksilla rahapelilupa. Rahapelilupa annetaan yksinoikeutena ja kerrallaan vain yksi lupa.¹¹⁷

Taloushallinnon sektorin ilmoitusvelvollisia valvoo JHTT-lautakunta, joka on valtiovarainministeriön toimialaan kuuluva lakisääteinen lautakunta. Valtioneuvosto määrää kolmeksi vuodeksi kerrallaan JHTT-lautakunnan kokoonpanon.¹¹⁸

sekä Euroopan arvopaperimarkkinavalvojen komitean CESR ohjeita markkinoiden väärinkäytön estämistä koskevan direktiivin soveltamisesta. Ks. Fiva 2010, s. 9-10.

¹¹⁵ OM, 2009.

¹¹⁶ Rahanpesun selvittelykeskus 2012, s. 47.

¹¹⁷ Poliisi 2013.

¹¹⁸ VM 2013.

Suomen Asianajajaliiton lakisääteisenä tehtävänä on säännellä ja valvoa asianajotoimintaa ja asianajajia. Asianajajaliitto edistää asianajopalveluiden laatua, kouluttaa ja tukee asianajajia sekä osallistuu aktiivisesti lainsäädännön kehittämiseen. Vain Asianajajaliittoon kuuluva lakimies saa käyttää nimikettä asianajaja.

Aluehallintovirastot valvovat muita ilmoitusvelvollisia. Tämä perustuu siihen lähtökohtaan, että valtiolta tulee olla seurantamekanismi, jolla varmistetaan, että kaikki muutkin ilmoitusvelvolliset noudattavat rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaisia velvollisuuksia. Seuranta tulee toteuttaa joko viranomaisseurantana, tai lakiin perustuvan itsesääntelyelimen valvontavaltuuksien kautta.¹¹⁹ Etelä-Suomen aluehallintovirasto hoitaa valtioneuvoston asetuksen aluehallintovirastoista (906/2009) mukaan 1 §:ssä mainitun oman toimialueen lisäksi koko maan alueella rahanpesulain 29 §:ssä tarkoitetut rekisteröinti- ja valvontatehtävät.

3.4.13. Eräiden viranomaisten huolehtimisvelvoite

Rahanpesulain 38 § määrittää huolehtimisvelvoitteesta tullin-, rajavartiolaitos-, vero- ja ulosottoviranomaisille sekä konkurssiasiamiehille. Viranomaisten on huolehdittava, että näiden toiminnassa kiinnitetään huomiota toiminta-alueisiin, jossa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen kannalta merkityksellistä tietoa voi tulla esiin. Epäilyt on ilmoitettavaa rahanpesun selvittelykeskukselle.

Laki Euroopan yhteisön rajan yli kuljetettavan käteisrahan valvonnasta (653/2007) antaa tullilaitokselle, sekä tullitehtäviä hoitaville poliiseille ja rajavartiolaitokselle mahdollisuuden valvoa, että ilmoituksen tekeminen viranomaisille käteisrahan kuljettamisesta (vähintään 10.000 euron verran

¹¹⁹ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 49.

yhteisön alueelle tai sieltä pois) toteutuu. Käteisrahaliikenteen seurannalla pyritään selvittämään yhteisön ulkorajan yli kuljetettavia rahanpesuun tai muuhun rikolliseen toimintaan liittyviä varoja.

Selvittelykeskuksen raportin mukaan, ”Suomeen saapuvat ja Suomesta lähtevät laittoman käteisen rahan” - operaatioissa kävi ilmi, että ilmoitusvelvollisuutta on rikottu. Tarkastukset kohdistuivat erityisesti matkustajiin, jotka jättivät noudattamatta yli 10.000 euron ilmoittamisvelvollisuuden EU:n ulkorajoilla. Ilmoituksia on jätetty tekemättä yhteensä 587.590,00 kuljetettavan euron edestä. Paljastukset on saatu aikaiseksi (yhtä tapausta lukuun ottamatta) rahakoirien avulla, jotka olivat operaation ajaksi sijoitettuna Helsinki-Vantaan lentokentälle ja itärajalle. Rahakoirat merkitsivät yhteensä 46 tapausta. Rahakoirien käyttöä operaatioissa pidettiin erittäin myönteisenä ja hyödyllisenä.¹²⁰ Hallitus on tehnyt esityksen eduskunnalle, henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset ulkomailta saatavien tietojen käsittelystä, sekä EU:n jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisten tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta.¹²¹ Rajavartiolaitosten osalta halutaan lisätä mahdollisuuden ulkomailta saatavien tietojen käsittelyyn, sekä yksinkertaistaa EU:n jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon.

Verohallinnon harmaan talouden selvitysyksikkö, samannimisen lain (1207/2010) nojalla, edistää harmaan talouden torjuntaa tuottamalla ja jakamalla tietoa harmaasta taloudesta ja sen torjunnasta. Viranomaiselle tulee laatia velvoitteidenhoitoselvityksiä organisaatioista ja organisaatiohenkilöistä 6.13 §:ssä säädettyihin käyttötarkoituksiin, mainitun rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä. Estääkseen veronkiertoa alueella, EU-komissio ehdottaa,

¹²⁰ Rahanpesun selvittelykeskus 2012, s. 6.

¹²¹ HE 66/2012.

että neljännen rahanpesudirektiivin myötä EU-verohallintojen välinen tietojenvaihto automatisoidaan ja laajennetaan koskemaan kaikkia tuloja. Veropetokset ja veronkierto tuntuvat kaikkien veronmaksajien lompakossa, koska se aiheuttaa tuntuva aukon veronkertymään ja heikentää mahdollisuuksia toteuttaa maan talous- ja sosiaalipolitiikkaa, jolla parannetaan kansalaisten elämänlaatua. Verojen maksua voi yrittää välttää esimerkiksi pimittämällä kotimaan verottajalta ulkomailta saatuja tuloja. Automaattinen tietojenvaihto laajennetaan koskemaan osinkoja, pääomavoittoja, muita rahoitustoiminnasta saatuja tuottoja ja tilisaldoja.¹²² Verorikokset halutaan myös lisätä soveltamisalaan, lisätä nimenomainen viittaus verorikoksiin rahanpesuun liittyvinä esirikoksina¹²³.

Ulosottoviranomaiset ulosottokaaren (705/2007) 70 §:n perusteella saavat yksittäistapauksessa antaa pyydetessä ulosottoviranomaisen asiakirjasta vastaajan tunnistetietoja ja yhteystietoja, sekä vastaajan taloudellista asemaa ja toimintaa koskevia tietoja rahanpesu selvittelykeskukselle laissa säädettyjen tehtävien hoitamista varten. Viranomaisyhteistyön ja tiedonvaihdon tehostamiseksi Rahanpesun torjuntalinjalle on sijoitettuna yhdyshenkilöt myös ulosottoviranomaisista.¹²⁴

3.4.13.1. EU:n ulkopuolelta tulevat ongelmat

Eduskunnan talousvaliokunnan julkaisun mukaan, rahanpesua, sekä vientiin ja tuontiin liittyvää harmaata taloutta ei aina voi täysin erottaa toisistaan. Esimerkiksi osa Suomeen Kiinasta tuoduista tavaroista jatkaa matkaansa jälleen vietyinä ja kaksoislaskutettuina Venäjälle. Venäjän kauppaan liittyy usein myös erilaista välityskauppaa, jossa merkittäviä tavaravirtoja liikkuu maiden välillä siten, että niiden rahaliikenne pidetään asiakasvaratileillä täällä olevien toimijoiden kirjanpidon ulkopuolella.

¹²² Euroopan komissio 2013.

¹²³ COM 45 Final 2013, s. 7.

¹²⁴ Rahanpesun selvittelykeskus 2012, s. 6.

Asiakasvaratilien käyttöön on liittynyt myös rahanpesuepäilyjä. Esimerkkitapauksessa, liikemiespariskunta perusti Suomeen kolme osakeyhtiötä, joiden pääasiallisena tarkoituksena oli toimia välikätenä venäläisyhtiöiden ja kolmansissa maissa olevien yhtiöiden keskinäisessä kaupassa. Näin saatiin syntymään venäläisviranomaisia varten halutun kaltaisia vienti- ja tuontiasiakirjoja, joiden avulla viranomaisille voitiin esittää totuutta vastaamattomia asiakirjoja ja välttää julkisia maksuja. Viennissä toteutettiin 95 %:n kaksoislaskutusta. Suomalaisyhtiöiden nimissä olevien asiakasvaratilien kautta kierrätettiin iso rahavirta. Käräjäoikeus kumosi syytteet kirjanpitorikoksista tulkintakysymyksenä kirjanpitovelvollisuuden olemassaolosta ja kätkemisrikoksista siksi, etteivät Venäjän viranomaiset olleet selvittäneet alkurikoksina pidettäviä verorikoksia Venäjällä. Käräjäoikeuden päätöksestä ei valitettu, joten se jäi lainvoimaiseksi.¹²⁵

¹²⁵ Hirvonen at al. 2010, s. 186.

4. ILMOITUSVELVOLLISUUDEN SISÄLTÖ

4.1. Maksajantietoasetus

Europarlamentin ja neuvoston asetuksen (1781/2006) myötä, kaikissa jäsenvaltioissa on sovellettavaa maksajantietoasetusta. Sen tavoitteena on varmistaa viranomaisten mahdollisuuksia jäljittää rikolliseen toimintaan ja erityisesti rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvä varainsiirtoja. Asetuksen avulla pyritään siihen, että maksuissa on riittävät tiedot maksun alkuperäisestä lähettäjästä. Näin anonyymit ja puutteellisin tiedoin varustetut maksut vähenevät. Asetus sovelletaan kaikissa valuutoissa tehtäviin maksuihin. Varainsiirtona pidetään myös käteismaksua omalle tilille, tai tilisiirron maksamista käteisellä. Käteismaksun maksaja on tunnistettava maksajan tietojen säilyttämisen ja edelleen välittämisen vuoksi. Yli 1.000 euron määräisten käteismaksujen maksajan henkilöllisyys on myös todennettava. Asetusta ei sovelleta suoraveloitus-, sekki- eikä korttimaksuihin. Tämän asetuksen myötä Suomessa pankkien maksujenvälityksen yleiset ehdot ovat muuttuneet vuonna 2007¹²⁶.

EU:n alueen ulkopuolelta saapuvissa tai sen ulkopuolelle lähtevissä maksuissa tulee olla täydelliset tiedot maksun lähettäjästä, eli maksajan nimi, osoite ja tilinumero. Osoitteen sijasta voidaan ilmoittaa maksajan syntymäaika ja -paikka, asiakasnumero tai kansallinen henkilötunnus. Jos maksajalla ei ole tilinumeroa, se voidaan korvata yksilöllisellä tunnisteella, jonka avulla varainsiirto voidaan jäljittää takaisin maksajaan. EU:n sisällä kulkevat maksut rinnastetaan kansallisiin maksuihin, ja niiden mukana tulee olla maksajan tilinumero tai yksilöllinen tunniste, jonka avulla varainsiirto voidaan jäljittää maksajaan. Maksun lähettäjän maksupalveluntarjoajan pitää kuitenkin toimittaa täydelliset tiedot myös EU:n sisäisistä maksuista, jos maksun vastaanottava maksupalvelun tarjoaja niitä pyytää. Maksun mukana kulkevien tietojen pitää säilyä koko

¹²⁶ Savolainen 2007.

maksuketjun ajan. Välittäjänä toimiva maksupalvelun tarjoaja saa poistaa tietoja. Maksun vastaanottavan maksupalvelun tarjoajan tulee seurata saapuvia maksuja ja havaita sellaiset maksut, joiden maksajaa koskevat tiedot ovat puutteelliset tai väärät. Mikäli puutteellisilla tai väärillä tiedoilla saapuvia maksuja havaitaan, tulee joko pyytää puuttuvia tietoja tai hylätä maksu. Maksu voidaan kuitenkin suorittaa, elleivät tiedot ole niin puutteellisia, että ilmoitusvelvollisen oman toimintapolitiikkansa mukaisesti hylkää tai keskeyttää maksun. Mikäli saapuvien maksujen puutteet ovat toistuvia ja jatkuvia, ilmoitusvelvollisen tulee reklamoida puutteista maksun lähettävälle maksupalveluntarjoajalle. Jos puutteita ei reklamoinnista huolimatta korjata, ilmoitusvelvollinen voi antaa varoituksen, lopettaa kirjeenvaihtosuhteen, tai ilmoittaa Fivalle tällaisesta maksupalvelun tarjoajasta.¹²⁷ EU:n komissio on antanut 5.2.2013 ehdotuksen *toiseksi varainsiirtoasetukseksi* maksajaa koskevien tietojen toimittamisesta varainsiirtojen mukana.¹²⁸ Ehdotusten tarkoitus on lujittaa varainsiirtoihin nykyisin sovellettuja EU:n sääntöjä. Asetuksella halutaan varmistaa siirtojen parempi jäljitettävyys.¹²⁹

4.2. Asiakkaan tunteminen

Asiakkaan tuntemisvelvollisuudesta on säädetty rahanpesudirektiivin II luvussa. Asiakas voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Asiakas pyytää, käyttää, tai sille tarjotaan ilmoitusvelvollisen palveluita. Rahapesulain keskeinen velvoite on asiakkaan tunteminen. Ilmoitusvelvollisella ei saa olla tunnistamattomia asiakkaita.¹³⁰

Rahanpesulain 6-8 §:ää täydentävät, LLL:n 145 § ja sijoituspalvelulain 12:3 §, jotka kehottavat asiakkaan henkilöllisyyden todentamista (jos tämä

¹²⁷ Fiva 2010, s. 37 – 38.

¹²⁸ HaVL 10/2013 vp.

¹²⁹ Savolainen 2013c.

¹³⁰ Fiva 2010, s. 14; Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 16 ja 22.

toimii asiakas lukuun, tunnistaminen olevin keinoin ulotettava myös tämän henkilöön), sekä liiketoimen laadun on oltava tunnistettavissa ja peruste palvelulle on oltava. Srahl:n 144 §, maksulaitoslain (297/2010) 39 § ja arvo-osuusjärjestelmän ja selvitystoiminnan lain (749/2012) 4 § kehottavat tunnistamaan asiakkaansa, sekä tarvittaessa tuntemaan asiakkaan todellisen edunsaajan ja edustajan. Lisäksi niillä on oltava riittävät riskienhallintajärjestelmät, joilla ne voivat arvioida asiakkaista toiminnalleen aiheutuvia riskejä.

Pelikasinotoiminnassa, ja muussa rahapelitoiminnassa ilmoitusvelvollisen on rahanpesulain 7 §:n mukaan tunnistettava asiakkaansa ja todennettava hänen henkilöllisyytensä, mikäli pelaajan asettama rahapanos on yhtenä suorituksena tai toisiinsa kytkeytyvinä suorituksina yhteensä vähintään 3.000 euroa. Muussa liiketoiminnassa, asiakkaan liiketoimen suuruuden rajana (yhtenä suorituksena tai toisiinsa kytkeytyvinä suorituksina yhteensä) on vähintään 15.000 euroa.

4.2.1. Asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen

Rahanpesulain 7 §:n mukaan, asiakkaan tunnistaminen pitäisi tapahtua satunnaisessa liiketoimessa ja vakituudessa asiakassuhteessa. Satunnainen liiketoimi on yksittäinen tapahtuma, jossa ilmoitusvelvollinen suorittaa häneltä pyydetyn toimen. Vakituinen asiakassuhde on pysyväluonteinen suhde, tai sen oletetaan tulevan pysyväksi yhteydenottohetkellä (esimerkiksi sopimuksen solmiminen, asiakasrekisterissä asiakassuhteen perustaminen).¹³¹

Asiakkaan tunnistamisella tarkoitetaan asiakkaan henkilöllisyyden selvittämistä asiakkaan itse antamien tietojen perusteella (esimerkiksi kun

¹³¹ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 22.

asiakas kertoo oman nimensä). Asiakkaan todentamisella tarkoitetaan sen henkilöllisyyden varmentamista voimassaolevasta viranomaisen antamasta kuvallisesta asiakirjasta. Luotettavat henkilöllisyyttä todentavat asiakirjat ovat, voimassa olevat ja suomalaisen viranomaisen myöntämä passi, henkilökortti (myös väliaikainen), ajokortti, kuvallinen Kela-kortti, diplomaattipassi, muukalaispassi tai pakolaisen matkustusasiakirja. Mikäli henkilö on ulkomaalainen ja hänellä ei ole suomalaisen viranomaisen myöntämä asiakirja, henkilöllisyyden voi todentaa kansallisella ulkomaan passilla tai matkustusasiakirjana hyväksyttävällä henkilötodistuksella.¹³² Oikeushenkilön henkilöllisyyttä voi todeta kaupparekisteriotteesta tai vastaavasta otteesta, joka on muusta julkisesta rekisteristä. Oikeushenkilön puolesta toimiva luonnollinen henkilö on tunnistettava ja sen henkilöllisyys todennettava. Luonnollisella henkilöllä on oltava oikeus edustaa oikeushenkilöä. Edustus-oikeutta voi todeta esimerkiksi rekisteriotteesta tai valtakirjasta.¹³³

Asiakkaan tunnistaminen pitää tapahtua viimeistään ennen kuin asiakas saa liiketoimeen sisältyvän omaisuuden, tai ennen kuin liiketoimi on suoritettu loppuun.¹³⁴ Mikäli ilmoitusvelvollisella herää epäily, että aiemmin tunnistetun asiakkaan tunnistamis- tai todentamistiedot eivät ole riittäviä tai luotettavia, ilmoitusvelvollisella on tuntemisvelvollisuus. Sama velvollisuus on myös tilanteissa kun havaitsee mahdollisen rahanpesun tai epäilee liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen.¹³⁵ Ilmoitusvelvollisten on laadittava asiakkaan tuntemiseen liittyviä toimintamalleja ja sisäisiä ohjeita, sekä opastaa henkilökuntaa käyttämään niitä.¹³⁶

¹³² Fiva 2010, s. 26.

¹³³ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 21.

¹³⁴ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 19–20 ja 22–24.

¹³⁵ Fiva 2010, s. 21.

¹³⁶ Fiva 2010, s. 16.

4.2.2. *Edustaja ja tosiasiallinen edunsaaja*

Rahanpesulain 8 §:n mukaan, ilmoitusvelvollisen on tunnistettava tosiasiallisen edunsaajan¹³⁷ ja tarvittaessa todennettava tämän henkilöllisyyttä. Poikkeuksena tähän ovat, Suomen viranomaiset ja rahapesulain 8 §:ssä mainitut julkisen kaupankäynnin kohteena olevat yhtiöt, sekä luottolaitosten osalta samassa pykälässä mainitut oikeudellisia palveluita tarjoavat.

On mahdollista, että edustaja käytetään tilanteissa, joissa päämies haluaa pysyä tuntemattomana, mikä on hyvin mahdollista erilaisilla henkilö- ja yritysjärjestelyillä. Välikäsijärjestelytilanteissa kyse voi olla peittelystä.¹³⁸

Neljännän rahanpesudirektiivin myötä, on tarkoitus luoda selkeä järjestelmä todellisen omistajan ja edunsaajan tunnistamista varten. Lisäksi yritysten tulisi pitää yllä tietoja, joista käy ilmi niiden tahojen henkilöllisyys, jotka ovat tosiasiaassa yrityksen takana. On tarpeen tunnistaa sellaiset luonnolliset henkilöt, jotka omistavat oikeushenkilön tai joiden määräysvallassa kyseinen oikeushenkilö on. Prosenttiosuus osakkeista ei kerro automaattisesti todellista omistajaa ja edunsaajaa, mutta se on kuitenkin todentava tekijä, joka on otettava huomioon. Todellisen omistajan ja edunsaajan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen olisi tarvittaessa ulotettava niin pitkälle, kunnes löydetään se luonnollinen henkilö, jonka omistuksessa tai määräysvallassa kyseinen asiakkaana oleva oikeushenkilö on. On tärkeää hankkia tarkat ja

¹³⁷ *Tosiasiallisella edunsaajalla* tarkoitetaan luonnollista henkilöä, jonka hyväksi liiketoimi toteutetaan, jos asiakas on oikeushenkilö, sitä luonnollista henkilöä, jonka määräysvallassa asiakas on. Luonnollisella henkilöllä katsotaan olevan määräysvalta, kun hänellä on 1) enemmän kuin 25 prosenttia osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä ja tämä äänimäärä perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimuksen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka muuhun sopimukseen, tai 2) oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä yrityksen tai yhteisön hallituksessa tai siihen verrattavassa toimielimessä taikka toimielimessä, jolla on vastaava oikeus, ja tämä oikeus perustuu samoihin seikkoihin kuin 1 k:ssa tarkoitettu äänimäärä. *Edustaja* on toinen henkilö, joka toimii asiakkaan lukuun. Edustaja päättää sopimuksia asiakkaan nimissä ja itse jää sopimuksen ulkopuolelle.

¹³⁸ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 23 ja 25.

ajantasaiset tiedot, sillä rikolliset saattavat salata henkilöllisyytensä yritysraakenteen taakse. Jäsenvaltioiden olisi sen vuoksi varmistettava, että yritykset säilyttävät todellisia omistajiaan ja edunsaajiaan koskevat tiedot ja asettavat kyseiset tiedot toimivaltaisten viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten käyttöön. Lisäksi omaisuudenhoitajien olisi ilmoitettava asemastaan ilmoitusvelvollisille.¹³⁹

Suomen valtioneuvoston ehdotuksessa eduskunnalle neljännessä rahanpesudirektiivistä on esitetty tavoite lisätä viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten tiedonsaantia yritysten tosiasiallisista omistajista ja edunsaajista. Tarkoitus on luoda selkeä järjestelmä todellisen omistajan ja edunsaajan tunnistamista varten. Lisäksi yritysten tulisi pitää yllä tietoja, joista käy ilmi niiden tahojen henkilöllisyys, jotka tosiasiallisesti ovat yrityksen takana.¹⁴⁰

4.2.3. Asiakkaan tuntemistietojen säilyttäminen

Asiakkaan tuntemiseksi hankittavien tietojen laajuus voi vaihdella. Tähän vaikuttavat ilmoitusvelvollisen tekemät riskiarviot. Rahanpesudirektiivin 30 artiklan ja rahanpesulain 10 §:n mukaan, asiakasrekisterissä luotettavalla tavalla on säilytettävä asiakkaan, sen edustajan ja tosiasiallisen edunsaajan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus. Henkilöllisyyden todentamisen käytetyn asiakirjan kopio, nimi, asiakirjan numero, tai muu tunnistetieto, sekä asiakirjan myöntävä viranomainen. Tiedot asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, taloudellisesta asemasta, sekä perusteet liiketoimen, tai palvelun käytölle, tiedot varojen alkuperästä.

Oikeushenkilön säilytettäviin tietoihin sisältyvät lisäksi täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen. Toimiala,

¹³⁹ COM 45 Final 2013, s. 15.

¹⁴⁰ Savolainen 2013c.

hallituksen tai päättävän elimen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansalaisuudet. Rahanpesulain 10 §:n mukaan ulkomaalaisen asiakkaan tapauksessa edellä mainittujen lisäksi, on säilytettävä asiakkaan kansalaisuustieto ja matkustusasiakirjan tiedot. Erillään pitää myös säilyttää hankitut selvitykset ja tiedot.¹⁴¹ Etätunnistamistapauksessa on säilytettävä tiedot käytetystä menettelystä tai lähteestä.

Asiakkaan tunnistamiseen ja henkilöllisyyden todentamiseen, sekä tuntemiseksi hankitut tiedot pitää dokumentoida ja säilyttää. Ilmoitusvelvollisen on pystyttävää jälkeinpäin osoittamaan viranomaisille, miten kukin asiakas on tunnistettu, mihin asiakirjaan, tai tietoihin tunnistaminen on perustunut ja kuka on asiakkaan tunnistanut¹⁴². Asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on säilytettävä viiden vuoden ajan vakituisen asiakassuhteen päättymisestä. Satunnaisen liiketoimen tapauksessa tiedot on säilytettävä viiden vuoden ajan liiketoimen suorittamisesta. Asiakirjat on säilytettävä vähintään viiden vuoden ajan siitä kun liiketoimi on suoritettu.¹⁴³

Luottolaitoksen, rahoituslaitoksen, sijoituspalveluyrityksen, rahastoyhtiön, vakuutusyhtiön, vakuutusyhdistyksen ja vakuutusedustajan on noudatettava asiakkaan tuntemiseen liittyviä velvoitteita myös muussa, kuin ETA-valtiossa sijaitsevassa sivuliikkeessään¹⁴⁴.

EU-komission ehdotuksessa neljänneksi rahanpesudirektiiviksi, on otettu kantaa myös asiakkaan tuntemistietojen hankkimiseen. Tavoitteena on saada käyttöön riittävät valvontaperiaatteet ja menettelyt, joiden avulla asiakkaista ja asiakkaiden liiketoiminnan luonteesta saadaan tarkempi

¹⁴¹ Fiva 2010, s. 36.

¹⁴² Fiva 2010, s. 36.

¹⁴³ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s 28.

¹⁴⁴ Luottolaitoksen, rahoituslaitoksen, sijoituspalveluyrityksen, rahastoyhtiön, vakuutusyhtiön, vakuutusyhdistyksen ja vakuutusedustajan tulee huolehtia, että tuntemisvelvollisuutta myös muussa kuin ETA-valtiossa sijaitsevassa yhtiössä, jonka osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä ilmoitusvelvollisella on enemmän kuin 50 prosenttia. Ks. Rahanpesulaki 21 §.

kuva.¹⁴⁵ Sellaiset sivuliikkeet ja tytäryritykset, jotka ovat sijoittautuneet muuhun kuin yrityksen kotipaikkana olevaan jäsenvaltioon, soveltavat vastaanottavan jäsenvaltion rahanpesun vastaisia sääntöjä.¹⁴⁶

4.2.4. Kolmas osapuoli

Tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen voi perustua myös kolmannen osapuolen suorittamiin toimiin. Kolmas osapuoli voi olla luotto- ja rahoituslaitos, rahasto- ja vakuutusyhtiö, vakuutusedustaja, sijoituspalveluyritys, asianajaja tai tilintarkastaja, joka on saanut toimiluvan, tai joka on rekisteröity pakolliseen ammattirekisteriin Suomessa (tai toisessa ETA-valtiossa tai muusa kuin ETA-valtiossa, jolla on sivuliike ETA-valtiossa). Kolmas osapuoli ei voi olla maksuliike, tai valuuttavaihtoliike. Tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen voi tapahtua myös sähköisesti, tai posti voi suorittaa asiakkaan tunnistamisen ja henkilöllisyyden todentamisen.¹⁴⁷ Ilmoitusvelvollisen on kuitenkin varmistettava ennen liiketoimen suorittamista, että se saa kolmannelta osapuolelta haltuunsa asiakkaan henkilöllisyyden todentamistiedot (esimerkiksi henkilöllisyystodistuksen numero, myöntäjäviranomaisen- ja asiakirjan voimassaolotiedot). Vastuu jää kuitenkin ilmoitusvelvolliselle, vaikka asiakkaan on tunnistanut kolmas osapuoli.¹⁴⁸

4.2.5. Yksinkertaistettu asiakkaan tunteminen

Rahanpesu tai terrorismin rahoituksen riski ei ole kaikissa tilanteissa yhtä suuri. Rahanpesudirektiivissä 11 artiklan mukaan jäsenvaltioille sallitaan noudattaa yksinkertaistettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta. Rahanpesulain 12–16 §:n mukaan tilanteissa, joissa rahanpesun ja

¹⁴⁵ Savolainen 2013c.

¹⁴⁶ COM 45 Final 2013, s. 7.

¹⁴⁷ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 20.

¹⁴⁸ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 37.

terrorismin rahoittamisen riski on pieni, ilmoitusvelvollisen ei tarvitse noudattaa velvoitteita asiakkaan tunnistamisessa ja henkilöllisyyden todentamisesta, todellisen edunsaajan tunnistamisesta, sekä asiakkaan tuntemistietojen säilyttämisessä. Esimerkiksi kun, asiakkaan tai edunsaajan henkilöllisyyttä koskevat tiedot ovat yleisesti saatavilla, tai riittävä tarkastus toteutetaan muiden järjestelmien puitteissa. Nämä voisivat olla kunta, Kela, Suomen Pankki. Suomessa, tai toisessa ETA-valtiossa toimiluvan saanut luotto-, raha-, tai maksulaitos, sijoituspalveluyritys, rahasto- tai vakuutusyhtiö. Muussa kun ETA-valtiossa toimiluvan saanut luotto-, rahalaitos, sijoituspalveluyritys, rahasto- tai vakuutusyhtiö. Edellä mainittujen yhteisöjen ETA-maassa toimiva sivukonttori, yhtiö, tai yhteisö, jonka arvopaperi on julkisen kaupankäynninkohteena ja yhtiötä koskee direktiivin (2004/39/EY¹⁴⁹) mukainen tiedonantovelvollisuus.¹⁵⁰

Tilanteet, jossa toimeksiantosopimus on vakuutus, yksinkertaistettua asiakkaan tuntemismenettelyä voi noudattaa, jos vakuutuskaudelta maksettava vakuutusmaksu on enintään 1.000 euroa. Vakuutuksen kertavakuutusmaksu on enintään 2.500 euroa. Vakuutus koskee lakisääteistä työeläkevakuutusta, yrittäjäeläkevakuutusta, johon ei liity takaisinostoehtoa ja jota ei voida käyttää lainan vakuutena. Vakuutus on eläke-etuus, työntekijöille tarjottava eläke-, eläkkeellesiirtyminen tai vastaava järjestely, jonka maksu vähennetään palkasta ja jonka säännöt eivät salli sitä, että jäsen siirtää saamansa etuudet toiselle. Tilanteet, joissa toimeksiantosopimus liittyy sähköiseen tietovälineeseen, jota ei voi ladata uudelleen, talletetaan maksulaitoslaissa tarkoitettua sähköistä rahaa enintään 250 euroa. Uudelleen ladattavaan sähköiseen tietovälineeseen talletetaan sähköistä rahaa saman kalenterivuonna

¹⁴⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/39/EY, annettu 21. huhtikuuta 2004, rahoitusvälineiden markkinoista sekä neuvoston direktiivien 85/611/ETY ja 93/6/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2000/12/EY muuttamisesta ja neuvoston direktiivin 93/22/ETY kumoamisesta. EUVL L 145. 30.4.2004, s. 1.

¹⁵⁰ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 30.

enintään 1.000 euroa, voidaan noudattaa asiakkaan yksinkertaistettua tuntemisvelvollisuutta.

Suomen valtioneuvoston asetuksen eräisiin rahoitussopimuksiin liittyvästä yksinkertaistetusta asiakkaan tuntemismenettelystä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä ja selvittämisessä (1204/2011) mukaan, yksinkertaistettu tuntemismenettely voidaan noudattaa tilanteissa, joissa sopimus on leasing- tai osamaksurahoitussopimus, jolla rahoitetaan aineellista omaisuutta, ja jossa kohde-etuuden laillinen ja tosiasiallinen omistajuus säilyy rahoituksen myöntäjällä vähintään sopimuksen keston ajan. Edellytyksenä on, että rahoitussopimuksen enimmäismäärä on 15.000 euroa¹⁵¹ ja sopimus perustuu rahoituksen myöntäjän ja asiakkaan väliseen kirjalliseen sopimukseen. Sopimukseen perustuva maksu suoritetaan käyttäen asiakkaan tiliä¹⁵². Sopimus ja siihen liittyvät toimet eivät ole anonyymejä ja asiakassuhteeseen voidaan soveltaa selonotto ja jatkuvaa seuranta. Etuja ei saa realisoida kolmannen hyväksi.

Nykyiset yksinkertaistettuja asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat EU:n komission mukaan liian sallivia. Tietyt asiakas- tai liiketoimityypit ovat suoraan vapautettu asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevasta velvollisuudesta. Neljännen rahanpesudirektiivin myötä sääntöjä tiukennettaisiin ja poikkeusten soveltaminen evättäisiin, sekä yksinkertaistettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta sovellettaisiin perusteltavien riskitekijöiden avulla.¹⁵³ Tavoitteena on antaa parempaa ohjausta siitä, mitä tekijöitä on otettava huomioon, kun sovelletaan yksinkertaistettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta.¹⁵⁴

¹⁵¹ Enimmäismäärää, joka saadaan kertomalla vuotuinen leasingvuokrien tai osamaksuerien määrä sopimuksen kestoajalla. Tällöin asiakkaan rahoituksen myöntäjälle maksamien leasingvuokrien tai osamaksuerien keskimääräinen vuotuinen määrä ei kuitenkaan saa ylittää 15 000 euroa.

¹⁵² Joka on annettu rahoitusjärjestelmään soveltamisalaan kuuluvassa luottolaitoksessa tai sellaisessa kolmannessa maassa sijaitsevassa luottolaitoksessa, jossa on säädetty mainitun kolmannen rahanpesudirektiivin vaatimuksia vastaavista vaatimuksista..

¹⁵³ COM 45 Final 2013, s. 11.

¹⁵⁴ COM 45 Final 2013, s. 12.

4.2.6. Tehostettu asiakkaan tunteminen

Tilanteissa, joissa riski on suurempi, edellytetään erityisen perusteellisia menettelyjä asiakkaan tunnistamiseksi ja henkilöllisyyden todentamiseksi. Rahanpesudirektiivin 13 artiklan ja rahanpesun 17 §:n mukaan, tällaiset tilanteet ovat liikesuhteita henkilöiden kanssa, jotka ovat poliittisesti vaikutusvaltaisia, tai lähtöisin maasta, jossa lahjonta on laajalle levinnyttä. Näissä liiketoimissa, asiakkaissa, tuotteissa tai palveluissa rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski on mahdollisesti tavanomaista suurempi. Mikäli asiakkaalla tai liiketoimella on liittymäkota valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen- ja selvittelyjärjestelmä ei täytä kansanvälisiä velvoitteita, pitää myös noudattaa tehostettua tuntemisvelvollisuutta. EU-komission tavoitteena on ohjeistaa siitä, mitä tekijöitä on otettava huomioon, kun sovelletaan tehostettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta.¹⁵⁵

4.2.6.1. Poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö

Poliittisesti vaikutusvaltaisina henkilöinä (PEP) pidetään henkilöitä, jotka toimivat merkittävässä julkisessa tehtävässä. Käsitteen määrittelyssä, täytäntöönpanodirektiivin 2006/70/EY mukaan, on tärkeää ottaa huomioon eri maiden yhteiskunnalliset, poliittiset ja taloudelliset erot. Suomen rahanpesulain 20 §:n mukaan, ilmoitusvelvollisella tulee olla asianmukaiset, riskiperusteiseen arviointiin pohjautuvat menettelytavat todetakseen onko asiakas nyt tai aiemmin ollut toisessa valtiossa merkittävässä julkisessa tehtävässä. Poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin, heidän perheenjäseniin tai yhtiökumppaneihin tulee toteuttaa tehostettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta. Valtioneuvoston asetuksen (616/2008) mukaan, poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö on, jos hän toimii valtionpäämiehenä, hallituksen päämiehenä, ministerinä, vara- tai apulaisministerinä, parlamentin jäsenenä. Korkeimman oikeuden,

¹⁵⁵ COM 45 Final 2013, s. 12.

perustuslakituomioistuimen, tai muun vastaavan oikeuselimen jäsenenä, jonka päätöksiin ei voida poikkeustapauksia lukuun ottamatta hakea muutosta. Tilintarkastustuomioistuimen ja valtiontalouden tarkastusvirastoa vastaavan valtion varainhoitoa tarkastavan ylimmän päättävän elimen jäsenenä. Keskuspankin johtokunnan jäsenenä, suurlähettiläänä, asiainhoitajana. Puolustusvoimissa vähintään kenraalikuntaan kuuluvana upseerina, valtion kokonaan omistaman yrityksen hallinto-, johto- ja valvontaelimen jäsenenä. Henkilö ei ole poliittisesti vaikutusvaltainen mikäli hän ei ole toiminut edellä mainituissa tehtävissä vähintään vuoteen.

Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön perheenjäseniä ovat aviopuoliso, tai kumppani, joka rinnastetaan aviopuolisoon. Lapset ja heidän aviopuolionsa, tai edellä mainittu kumppani ja vanhemmat. Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön yhtiökumppaneita ovat luonnolliset henkilöt, joiden tiedetään olevan yhteisöjen, tai elinkeinonharjoittajien tai oikeudellisten järjestelyjen todellisia yhteisomistajia ja edunsaajia, joilla tiedetään olevan muu läheinen liikesuhde poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön kanssa. Kaikki luonnolliset henkilöt, jotka ovat sellaisten yhteisöjen tai elinkeinonharjoittajien, tai oikeudellisten järjestelyjen todellisia yksinomistajia ja edunsaajia, joista tiedetään että ne on tosiasiallisesti perustettu poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön eduksi.

Jos asiakas on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, ilmoitusvelvollisen on pyydettävä ylemmän johdon hyväksyntää asiakassuhteen aloittamiselle. Ilmoitusvelvollisen on hankittava selvitys sellaisen varallisuuden ja varojen alkuperästä, jotka liittyvät kyseiseen asiakassuhteeseen tai liiketoimeen. Ilmoitusvelvollisen on järjestettävä jatkuva ja tehostettu asiakassuhteen seuranta.

Direktiivin 2006/70/EY (2) k:ssa on huomioitu, ettei ilmoitusvelvolliset mahdollisesti aina havaitse, että asiakas kuuluu johonkin poliittisesti

vaikutusvaltaisten henkilöiden luokkaan, vaikka ne olisivat toteuttaneet tältä osin kohtuullisia ja riittäviä toimenpiteitä. Tämä on otettava huomioon, etteivät ilmoitusvelvolliset automaattisesti joudu vastuuseen tällaisesta virheestä. Suomen FK ja Fiva kehottavat ilmoitusvelvollisia selvittämään poliittista taustaa asiakkailta kysymällä heiltä asiasta. Poliittisesti vaikutusvaltaiseksi henkilöksi Suomessa ei toistaiseksi katsota suomalaista poliitikkoa, joka toimii Suomessa¹⁵⁶. Komission ehdotuksessa neljänneksi rahanpesudirektiiviksi, säännös poliittisesti vaikutusvaltaisesta henkilöstä ei ole tarpeeksi laaja. Säännöstä ehdotetaan ulottumaan myös ”kotimaisiin”, eli EU:n jäsenvaltioissa asuviin poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin, sekä kansainvälisissä järjestöissä toimiviin henkilöihin. Kyseeseen tulevat valtionpäämiehet, hallituksen jäsenet, parlamenttien jäsenet ja korkeimman oikeuden tuomarit.¹⁵⁷

4.2.6.2. Etätunnistaminen

Asiakkaan etätunnistaminen tapahtuu, kun asiakas ei ole henkilökohtaisesti läsnä. Näihin tilanteisiin liittyy suurempi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski.¹⁵⁸ Ilmoitusvelvollisen tulee rahanpesulain 19 §:n mukaan, todentaa asiakkaan henkilöllisyys hankkimalla lisäasiakirjoja, tai tietoja luotettavasta lähteestä. Tulee varmistaa, että liiketoimeen liittyvä suoritus tulee luottolaitoksen tililtä, tai se maksetaan tilille, joka on aiemmin avattu asiakkaan nimiin. Todentaa asiakkaan henkilöllisyys sähköisesti laatuvarmenneella, tai muun tietoturvallisen ja todisteellisen sähköisen tunnistamistekniikan avulla. Lisätietoja asiakkaasta ilmoitusvelvollisen on hankittava luotettavasta lähteestä kuten, väestö-, luotto-, kaupparekisteristä. Lisäasiakirjoja ja selvityksiä voi vaatia myös asiakkaalta. Ilmoitusvelvollisella tulee olla mahdollisuus tarkistaa, että suoritus tulee asiakkaan omalta tililtä.¹⁵⁹ Sähköisen tunnistamisen uudet tekniikat antavat kuitenkin mahdollisuuksia liiketoimien ja

¹⁵⁶ FK 2011, s. 2.

¹⁵⁷ Savolainen 2013c.

¹⁵⁸ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 32.

¹⁵⁹ Rahanpesun selvittelykeskus 2009 s. 32.

henkilöllisyyden salaamiseen. On tärkeä ottaa huomioon tällaiset väärinkäyttömahdollisuudet ja seurata tekniikan kehittymistä, sekä simuloida sähköiseen tunnistamiseen liittyviä luottamuspalveluita sisämarkkinoilla annetun komission ehdotuksen mukaisesti.¹⁶⁰

4.2.6.3. *Rajan ylittävät kirjeenvaihtajapankkisuhteet*

Tehostettu asiakkaan tunteminen on toteutettava rajat ylittävissä kirjeenvaihtajapankkisuhteissa vastapuolena toimivien kolmansien maiden laitosten kanssa.¹⁶¹ Rahanpesulain 19 §:n mukaan, luottolaitoksen tulee ennen sopimuksen tekemistä hankkia riittävät tiedot vastapuolena toimivasta luottolaitoksesta, kun kyse on maksujen ja muiden toimeksiantojen sopimuksista ETA-valtion ulkopuoliseen maahan sijoittuneen luottolaitoksen kanssa. Ennen sopimuksen tekemistä on arvioitava vastapuolen toimivan luottolaitoksen maine ja valvonnan laatu, sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevat toimet. Luottolaitoksen ylemmän johdon on hyväksyttävä kirjeenvaihtajapankkisuhteen aloittaminen. Pitää laatia sisäiset ohjeet kirjeenvaihtajapankki- tai vastaavissa liikesuhteissa vaadittavista selvityksistä, sisäisistä päätöksentekovaltuuksista ja – menettelyistä sekä tehostetusta tuntemismenettelystä. Sopimuksessa tulee sopia asiakkaan tuntemista koskevien velvollisuuksien täyttämistä. Nämä velvoitteet koskevat luottolaitosten lisäksi myös sijoituspalveluyrityksiä, rahastoyhtiöitä tai vakuutusyhtiöitä.¹⁶²

4.2.6.4. *Liikesuhde pöytälaatikkopankin kanssa*

Jäsenvaltioiden on kiellettävä luottolaitoksia aloittamasta, tai jatkamasta kirjeenvaihtajapankkisuhteita pöytälaatikkopankin kanssa. Pöytälaatikkopankiksi kutsutaan rahalaitosta, tai yhtiöitä, jotka ovat

¹⁶⁰ COM 45 Final 2013, s. 4.

¹⁶¹ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 33.

¹⁶² Fiva 2010, s. 31.

rekisteröity tunnettuun ”veroparatiisivaltioon”¹⁶³. Ne eivät harjoita rahoitustoimintaa rekisteröintivaltiossa, eivätkä kiinteästä toimipaikasta missään valtiossa. Ne eivät ole julkisen valvonnan alaisia, eivätkä anna toiminnastaan, tai taloudellisesta asemastaan luotettavaa tietoa. Omistajistaan tai tosiasiallisista edustajista ei ole saatavilla tietoja. Pöytälaatikkopankin toiminta saattaa liittyä talousrikoksiin, kuten veronkiertoon tai rahanpesuun.¹⁶⁴ FATF:n harmaalla listalla olevilla mailla, niin sanotuilla veroparatiiseilla on ollut kiire päästä pois harmaalta listalta, koska suuret länsimaat ovat ottaneet kovat otteet käyttöön ja uhanneet eristää ne. Kunniallisilla pankeilla ei ole varaa jäädä sellaiseen maahan.¹⁶⁵ Euroopan komission odotetaan ehdottavan myös uutta, veroparatiiseja koskevaa direktiiviä vuonna 2013¹⁶⁶.

4.3. Riskiperusteinen arviointi

Riskiperusteisella arvioinnilla tarkoitetaan, että ilmoitusvelvollisen on otettava huomioon vastapuolen rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskit (Ks. Liite 2¹⁶⁷). Asiakassuhde pitää pohjautua riskiperusteiseen arviointiin koko asiakassuhteen ajan. Riskiperusteisen arvioinnin pohjalta asiakkaan tuntemisvelvollisuutta on noudatettavaa koko asiakassuhteen ajan, asiakirjat ja asiakastietojen tulee olla ajantasaisia, koska asiakkaan toiminta voi muuttua ja ilmoitusvelvollisen on havaittava tämä.¹⁶⁸

¹⁶³ Valtio tai alue, joiden rahoituslaitoksissa tarjotaan sekä luonnollisille että oikeushenkilöille asiakassuhteita, joissa noudatetaan ehdotonta luottamuksellisuutta ja pankkisalaisuuden nojalla asiakkaiden tietoja ei luovuteta ulkopuolisille. Rahoituslaitosten toiminnan ja valvonnan sääntely on todella vähäinen ja valuutan liikuttelulle ei ole esteitä. Veroparatiisien valtioiden tai alueiden lait mahdollistavat sellaisten oikeushenkilöiden perustamisen ja rekisteröinnin, joiden tosiasialliset omistajat eivät ilmene rekisteröintiasiakirjoista (ns. trustit). Ks. *Sahavirta* 2008, s. 32.

¹⁶⁴ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 33; Fiva 2010, s. 32.

¹⁶⁵ *Kuortti* 2011.

¹⁶⁶ Europarlamentti 2013.

¹⁶⁷ SAL B 17.1 Liite 2009, s. 1.

¹⁶⁸ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 26.

Asiakkaan hankittavien tunnistamis- ja yhteystietojen lisäksi, listalla pitäisi olla perusteet palvelulle tai tuotteelle, asiakassuhteelle ja tämän liiketoiminnan laadulle ja laajuudelle, tiedot asiakkaan edustajista, tosiasiallisista edunsaajista, omistussuhteista, taloudellisesta asemasta ja varojen alkuperästä. Asiakkaan antamia tietoja voi verrata julkisista rekistereistä saataviin tietoihin. Ilmoitusvelvollinen voi tarkistaa asiakkaan luottotiedot. Mikäli ilmoitusvelvollisen oman riskikartoituksen, tai muiden saatavilla olevien tietojen perusteella arvioi, että asiakkaan toimintaan liittyy tavanomaista suurempi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski, asiakkaan tuntemiseen tulee soveltaa tehostettua menettelyä ja hankkia asiakassuhteesta lisää tietoja, sekä pyrkiä tarkistamaan nämä tiedot ja selvitykset.¹⁶⁹ Asiakkaiden tiedot tulee päivittää säännöllisesti, esimerkiksi asiakastapaamisen yhteydessä, tai kun asiakkaan kanssa solmitaan uusia sopimuksia.¹⁷⁰

Ehdotuksessa neljänneksi rahanpesudirektiiviksi esitetään, että riskiin perustuva lähestymistapa on tehokas tapa kartoittaa ja vähentää riskejä, jotka kohdistuvat rahoitusjärjestelmään ja kaiken kaikkiaan sisämarkkina-alueen taloudelliseen vakauteen. Uudet ehdotetut toimenpiteet edellyttävät näyttöön perustuvia toimenpiteitä. Jäsenvaltioiden on jatkossa yksilöitävä ja ymmärrettävä mihin riskit kohdistuvat ja vähennettävä niitä. Tulokset on asetettava muiden jäsenvaltioiden ja ilmoitusvelvollisten saataville. Kokemusten jakaminen on keskeistä. Ilmoitusvelvollisten tasolla olisi yksilöitävä ja ymmärrettävä niihin kohdistuvat riskit ja vähennettävä niitä. Riskiarviointi on dokumentoitava, jotta esimerkiksi valvontaviranomaiset pystyisivät arvioimaan ja ymmärtämään päätökset. Tällöin valvontaviranomaisten on helpompi jakaa resurssit sellaisiin kohdealueisiin, jossa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit ovat suurimmat.¹⁷¹ Tavoitteena on saada käyttöön riittävät valvontaperiaatteet ja menettelyt, joiden avulla asiakkaista ja asiakkaiden liiketoiminnan

¹⁶⁹ Fiva 2010, s. 28.

¹⁷⁰ Fiva 2010, s. 35.

¹⁷¹ COM 45 Final 2013, s. 11.

luonteesta saadaan tarkempi kuva. Jäsenvaltioille ja finanssilaitoksille on annettava parempaa ohjausta asiasta. Lisäksi Euroopan valvontaviranomaisten tehtävänä on laatia teknisiä sääntelystandardeja sellaisia tapauksia varten, joissa finanssilaitosten on mukautettava sisäistä valvontaansa voidakseen käsitellä tietynlaisia tilanteita.¹⁷²

4.3.1. *Selonottovelvollisuus ja jatkuva seuranta*

Selonottovelvollisuus vaatii ilmoitusvelvollista hankkimaan perusteet asiakkaan palvelun ja tuotteen käyttämiseksi. Rahanpesulain 9 §:n mukaan, ilmoitusvelvollisen on hankittava tietoja asiakkaansa toiminnasta, tämän liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, sekä perusteet palvelun tai tuotteen käyttämiseksi. Ilmoitusvelvollisen on järjestettävä riskeihin nähden riittävää seuranta. Ilmoitusvelvollisen on jatkuvasti seurattava ja varmistettava, että asiakkaan toiminta vastaa ilmoitusvelvollisella oleviin tietoihin. Isompien ilmoitusvelvollisten osalta jatkuvan seurannan osalta edellytetään tietojärjestelmäpohjaisen seurannan toteuttamista.¹⁷³ Varojen, tai muun omaisuuden alkuperä on tarvittaessa selvitettävä asiakirjoista, tai viranomaisrekisterissä olevista selvityksistä. Jatkuvan seurannan tavoitteena on kehittää asiakaskunnan tuntemista ja asiakassuhteisiin liittyvää riskienhallintaa. Tavoitteena on edistää normaalista asiainnista poikkeavaa palveluiden käytön havaitsemista, sekä estää ja paljastaa väärinkäytöksiä ja rikollista toimintaa.¹⁷⁴

Epänormaali liiketoiminta pitää herättää epäilystä. Epänormaali toiminta voi olla kysymyksessä kun, varoja kierrätetään eri tilien ja rahalaitosten välillä ilman selkeätä taloudellista perustetta. Varoja sijoitetaan kohteisiin, joilla ei ole luonnollista yhteyttä asiakkaan liiketoimiin. Avataan useita tilejä, joille tehdään pieniä talletuksia, josta muodostuu huomattava summa ja

¹⁷² COM 45 Final 2013, s. 12.

¹⁷³ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 27.

¹⁷⁴ Fiva 2010, s. 36.

sen on tarkoitus siirtää edelleen¹⁷⁵. Asiakas haluaa maksaa sopimukseen tai liiketoimeen liittyvän kauppahinnan tai muun rahasuorituksen käteisillä rahavaroilla, sellaisessa tilanteessa, jossa käteisen rahan käyttäminen ei ole tavanomaista. Asiakassuhdetta solmittaessa asiakas ei ole halukas antamaan normaaleja tietoja. Sopimussakko tai vahingonkorvaus maksetaan tilanteissa, joissa näille ei näyttäisi olevan perustetta. Remburssi tai muu menettelytapa rahojen siirtämiseen silloin, kun menettelytapa ei liity asiakkaan normaaliin liiketoimintaan.¹⁷⁶

Ilmoitusvelvollisten on erityisesti kiinnitettävä huomiota ja taustaa tulee selvittää, mikäli asiakkaan liiketoimi poikkeaa asiakkaan normaalista liiketoimista, tai ylipäättään normaalista liiketoimista. Poikkeuksellisuudesta ja epätavallisuudesta huolimatta liiketoimi voi olla täysin laillinen. Ilmoitusvelvollisen tulee arvioida ja selvittää asiakkaansa toimenpiteiden taloudellista tarkoitusta ja lainmukaisuutta. Ilmoitusvelvollisen ei kuulu arvioida mistä rikoksesta on kyse tai löytyvätkö edellytykset esitutinnan aloittamiselle.¹⁷⁷ Rahanpesudirektiivin 32 artiklan ja rahanpesulain 6 §:n mukaan, ilmoitusvelvollisen on osoitettava valvontaviranomaiselle, että ilmoitusvelvollisen menetelmät ovat riittäneet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskin osalta.

4.4. Ilmoitusvelvollisuus

Rahanpesudirektiivin 22 artiklan ja rahanpesulain 23 §:n mukaan, ilmoitusvelvollisten on tehtävä viipymättä ja oma-aloitteisesti ilmoitus selvittelykeskukselle, kun heillä on tiedossa, tai he epäilevät rahanpesua tai sen yritystä. Ilmoitusvelvollisilta ei edellytetä rikosten tunnusmerkistön tuntemista, vaan riittää, että liiketoimi on epätavallinen tai epäilyttävä. Ilmoitus rahanpesuepäilyksestä pitää tehdä myös kun epäilyttävä liiketoimi

¹⁷⁵ Mähönen 2008; Svilli 2008.

¹⁷⁶ SAL B 17.1 2009, s. 8-9.

¹⁷⁷ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 38.

havaitaan jälkeinpäin, tai jälkeinpäin ilmenee seikka, joka tekee liiketoimesta epäilyttävän. Ilmoitus pitää tehdä jos palveluntarjoaja suorittaa epäilyttävän liiketoimen, koska kieltäytyminen vaikeuttaisi edunsaajan tai tapauksen selvittämistä. Ilmoitus pitää myös tehdä, mikäli palveluntarjoaja kieltäytyy poikkeavasta, tai epäilyttävästä liiketoimesta.¹⁷⁸ Ilmoitus tulee tehdä pääsääntöisesti sähköisesti, jotta asian voi saada vireille ja käsittelyyn mahdollisimman pian. Ilmoitus voidaan erityisestä syystä tehdä muillakin tavoin. Erityinen syy voi olla esimerkiksi Internet-yhteyden puuttuminen.¹⁷⁹

Rahanpesulain 10 §:n mukaan, tiedot tulee säilyttää viiden vuoden ajan, erillään asiakasrekisteristä. Tiedot on poistettava viiden vuoden kuluttua ilmoituksen tekemisestä. Tietojen edelleen säilyttäminen voi olla tarpeen rikostutkinnan, vireillä olevan oikeudenkäynnin, ilmoitusvelvollisen tai sen palveluksessa olevan oikeuksien turvaamiseksi. Tietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on tutkittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua edellisestä säilyttämisen tarpeellisuuden tarkistamisesta. Tarkistamisesta on tehtävä merkintä. Rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta edellä mainittuihin tietoihin. Ilmoitusvelvollisen on myös annettava maksutta rahanpesun selvittelykeskukselle kaikki tarpeelliset tiedot ja asiakirjat, joilla saattaa olla merkitystä epäilyn selvittämiseksi. Rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voi antaa rahanpesulain 26 §:n nojalla ilmoitusvelvolliselle määräyksen pidättyä suorittamasta liiketoimia enintään viiden arkipäivän ajaksi.

4.4.1. Liiketoimen keskeyttäminen ja siitä kieltäytyminen

Rahanpesulain 26 §:n mukaan ilmoitusvelvollisen on keskeytettävä liiketoimi lisäselvityksiä varten, tai kieltäydyttävä liiketoimesta, mikäli

¹⁷⁸ Fiva, 2012.

¹⁷⁹ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 38.

liiketoimi on epäilyttävää, tai ilmoitusvelvollinen epäilee liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen. Kyse epäilyttävästä liiketoimesta voi olla silloin, kun ilmoitusvelvollinen epäilee aiemmin todennetun asiakkaan henkilöllisyyden todentamistietojen luotettavuutta, tai riittävyttä. Poikkeavaa liiketoimi voi olla kysymyksessä, kun siihen liittyy monimutkainen yritys- ja rahoitusjärjestely, epärationalinen maksujärjestely tai toiminta, poikkeuksellisen suuri liiketoimeen sisältyvä varojen määrä, epätavallisen suuret käteiskaupat, maksuliikenne tai tilien omistajissa on epäselvyyksiä, yritys hakeutuu asiakkaaksi ilman perusteltua syytä, liiketoimella ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta, eli asiakas ei ole kiinnostunut maksimaalisesta tuotosta, epätavalliset luotto- ja sijoitusjärjestelyt, liiketoimi ei sovi yhteen asiakkaan taloudellisen tilanteen kanssa, liiketoimi volyymit kasvavat ilman ulkoisia syitä, uusien yritysten perustelu ilman perusteltavaa syytä, kirjanpitoaineisto, tai muita selvityksiä toimittamatta jättäminen.¹⁸⁰ Ilmoitusvelvollinen voi 26 §:n mukaan, suorittaa liiketoimen, jos liiketointa ei voida jättää toteuttamatta taikka jos liiketoimen keskeyttäminen, tai siitä kieltäytyminen vaikeuttaisi liiketoimen tosiasiallisen edunsaajan selville saamisen. Tämän jälkeen asiasta on välittömästi tehtävä ilmoitus rahanpesu selvittelykeskukselle ja toimittava sen antamien ohjeiden mukaisesti.

4.4.1.1. Jäädytysaika

Nykyään, rahanpesun selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystään kuuluva poliisimies voi antaa rahanpesulain 26 §:n nojalla ilmoitusvelvolliselle määräyksen pidätyä suorittamasta liiketoimia enintään viiden arkipäivän ajaksi.

KRP:n rikostarkastajan mukaan, ongelmaksi on esiintynyt lyhyt määräaika liiketoimen keskeytymisoikeudessa. Näin lyhyessä ajassa on haasteellista

¹⁸⁰ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 25 – 26.

selvittää tapahtumia, sekä varojen alkuperä. Ensinäkin, rahanpesulain nojalla tehtävä varojen jäädyttäminen ei täytä YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1373 (2001) ponsikappaleen 1 c ja d k:n velvoitteita¹⁸¹. Toiseksi, viisi arkipäivää on liian lyhyt aika selvittää rahanpesun epäilyn menneisyyttä, tai rahan liikkeitä. Rahanpesulaissa määrättyä jäädytysaikaa on syytä pidentää. Esimerkiksi Virossa epäilyttävät varat voi jäädyttää heti 30 vuorokaudeksi ja voi hakea 60 vuorokauden jatkoaikaa, mikäli selvittelyaikaa ei riitä. Viron ja Suomen välillä kulkee kymmeniä lauttoja. Rikollisten kannattaa tuoda rahat Suomeen, koska täällä rahojen menettämisoriski on paljon pienempi.¹⁸² Hallitus on jo tehnyt esityksen (HE 61/2012), jossa tämä pidätysmääräysongelma on tarkoitus muuttaa.

4.4.2. Ilmoituksen sisältö

Ilmoitusvelvollisen tekemä ilmoitus tulee sisältää ilmoittajan tietojen lisäksi myös liiketoimeen osallisten luonnollisten henkilöiden tiedot. Sisältyvät tiedot ovat nimi, suomalainen henkilötunnus (mikäli ei ole suomalaista henkilötunnusta ja passin tai muun matkustusasiakirjan numero ja tunnistetieto), ulkomaalaisen henkilön kansalaisuus, kopio passista tai muusta matkustusasiakirjasta. Liiketoimeen osallisten oikeushenkilöiden ilmoituksessa sisältyvät tiedot ovat oikeushenkilön täydellinen nimi, mahdollinen rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen, oikeushenkilön hallituksen tai vastaavan päättävän elimen jäsenet, oikeushenkilön puolesta tai asiamiehenä toimivat, liiketoimen laatu (esimerkiksi kiinteistökauppa), liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden määrä ja valuutta, varojen tai muun omaisuuden alkuperä tai kohde, syy miksi liiketoimi on epäilyttävää, onko liiketoimi suoritettu tai keskeytetty, vai onko siitä kieltäytytty, liittyykö ilmoitus rahanpesuun vai terrorismin rahoitukseen. Ilmoittajan omat havainnot tapahtuneesta ja

¹⁸¹ HE61/2012, s. 11.

¹⁸² Koskinen 2012.

taustoista.¹⁸³ Valtioneuvoston asetuksella halutaan antaa tarkempia säännöksiä ilmoituksen tarkemmasta rakenteesta ja sisällöstä¹⁸⁴.

4.4.3. Salassapitovelvollisuus

Kolmannen rahanpesudirektiivin 28 artiklan mukaan, ilmoitusvelvollisilla on tietojen ilmaisemisen kieltö. Kyseiselle asiakkaalle tai kolmannelle henkilölle ei saa ilmaista, että tietoja on toimitettu selvittelykeskukselle. Kielto ei estää tietojen ilmaisemista työntekijöille, tai muussa asemassa saman oikeussubjektin, tai verkoston sisällä oleville. Tietoja saa käyttää vain rahanpesun ehkäisemistä varten. Salassapitovelvollisuus koskee myös ilmoitusvelvollisen palveluksessa olevaa, sekä sitä joka on saanut salassa pidettäviä tietoja.

Ilmoitusvelvollinen rahanpesulain 25 §:n mukaan, saa luovuttaa tietoja ilmoituksen tekemisestä, sekä ilmoituksen samaan rahoitus- ja vakuutusryhmittymään kuuluvalle Suomessa, toisessa ETA-valtiossa tai muussa kuin ETA-valtiossa toimiluvan saaneelle yhteisölle¹⁸⁵, jos yhteisöä koskevat tätä lakia vastaavat velvollisuudet ja velvollisuuksien noudattamista valvotaan. Ilmoitusvelvollinen saa luovuttaa tietoja Suomessa tai toisessa ETA-valtiossa toimiluvan saaneelle, joka on osallisena sellaisessa yksittäisessä liiketoimessa, joka liittyy siihen asiakkaaseen ja liiketoimeen jota ilmoitus koskee. Samoja tietoja voidaan luovuttaa muussa kuin ETA-valtiossa toimiluvan saaneelle edellä

¹⁸³ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s.40.

¹⁸⁴ HE 66/2012, s. 161.

¹⁸⁵ Luottolaitokselle, sen ulkomaisen sivuliikkeeseen ja samaan konsolidointiryhmään kuuluvaan rahoituslaitokselle. Myös muille liikkeille, joiden palveluna ovat luotonanto, rahoitustoiminta, tai muu rahoituksen järjestäminen, rahoitusleasing, maksujenvälitys ja muu maksuliike, sähköisen rahan liikkeeseenlasku ja siihen liittyvä tietojenkäsittely, maksujen periminen, valuutanvaihto, notariaattitoiminta, arvopaperikauppa ja – toiminta sekä takaustoiminta. Sijoituspalveluyritykselle. Ulkomaisille sijoituspalveluyrityksille, joilla on oikeus tarjota ammattimaisesti sijoituspalveluja Suomessa lain 747/2012 mukaan. Rahastoyhtiölle ja säilytisyhteisölle. Arvopaperikeskukselle, tilinhoitajayhteisölle ja tilinhoitajayhteisön oikeuden saneen ulkomaisen yhteisön Suomessa olevalle toimipisteelle. Panttilainauslaitokselle. Vakuutusyhtiölle ja työeläkevakuutusyhtiölle. Ks. Rahanpesulaki 2 §:n 1-7 k.

mainituille ilmoitusvelvollisille, jos tämän lain velvollisuudet koskevat tiedon vastaanottajaa ja lain noudattamista valvotaan. Tiedon vastaanottajaa koskee lisäksi yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (95/46/EY¹⁸⁶) vastaavat henkilötietojen suoja koskevat velvollisuudet.

4.4.4. Tehostettu ilmoitusvelvollisuus

Rahanpesulain 17 §:n ja 24 §:n mukaan, mikäli asiakkaalla on liittymäkohta valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen- ja selvittelyjärjestelmä ei täytä kansainvälisiä velvoitteita, ilmoitusvelvollisen tulee tehostetun ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi tehdä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle. Tilanteissa, joissa asiakas ei anna selonottovelvollisuuden täyttämiseksi pyydettyä selvitystä, annettu selvitys on ilmoitusvelvollisen arvion mukaan epäluotettava, liiketoimenperuste ja varojen alkuperä ei ilmoitusvelvollisen hankkimien selvitysten perusteella riittävästi selviä. Oikeushenkilöä, tosiasiallista edunsaajaa tai henkilöä jonka puolesta asiakas toimii, ei pystytä tunnistamaan tai luotettavasti selvittämään.

Tänä päivänä valtiot ja alueet, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä ja selvittämistä koskevat säännökset eivät vastaa rahanpesulain tarkoitettuja kansainvälisiä velvoitteita ovat valtioneuvoston päätöksen (1022/2010) mukaan Iran ja Pohjois-Korea. FATF antaa julkilausumia valtioista, jotka eivät täytä kansainvälisiä velvoitteita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevan lainsäädännön järjestelmien osalta.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY annettu 24 päivänä lokakuuta 1995, yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. EYVL N:o L 281. 23.11.1995, s. 31.

¹⁸⁷ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 32.

4.4.5. Kansainväliset finanssipakotteet

Ilmoitusvelvollisten tulee kiinnittää erityistä huomiota, jos asiakas on EU:n ja YK:n finanssipakotteiden kohteena. Kansainvälisillä finanssipakotteilla tarkoitetaan pakotteiden kohteena olevien tahojen varojen, tai muiden taloudellisten resurssien jäädyttämistä. Pakotteiden tavoitteena on myös estää terroristisia tekoja ja terrorismin rahoittamista. Pakotteet kohdistuvat usein suoraan yksittäisiin luonnollisiin henkilöihin, yhteisöihin tai ryhmiin ja pakotteiden kohteena olevat nimet julkaistaan asetusten liitteenä¹⁸⁸. Pakotteiden kohteeksi asetettuja tahoja ei saa ottaa asiakkaaksi, eikä tarjota niille palveluita. Finanssipakotteiden noudattamiseksi asiakas- ja muut rekisterit tulee tarkistaa säännöllisesti ja seurata lähteviä ja saapuvia maksuja. Jos ilmoitusvelvollinen löytää rekistereistään, tai maksuliikenteestään tahon, jonka yksilöintitiedot vastaavat pakotteiden kohteena olevien tahojen tietoja, ilmoitusvelvollisen tulee jäädyttää varat, tai keskeyttää liiketoimi ja ilmoittaa asiasta ulkoasianministeriölle ja rahanpesun selvittelykeskukselle.¹⁸⁹ Jos ilmoitusvelvollinen löytää henkilön, jonka yksilöintitiedot eivät täysin vastaa pakotteiden kohteena olevien tahojen yksilöintitietoja, ilmoitusvelvollisen ei tarvitse jäädyttää varoja, mutta pitää ilmoittaa asiasta rahanpesun selvittelykeskukselle ja toimia sen ohjeiden mukaisesti. Esimerkiksi pakotelistalla olevat yksilöintitiedot saattavat olla puutteelliset, jolloin ilmoitusvelvollisen ei ole mahdollista itse varmistua siitä, onko kyseessä oikea taho. Seuraamista voi pitää rahanpesulain 9 §:n selonottovelvollisuuden piiriin kuuluvana tilanteena. Myös liiketoimen keskeyttämistä lisäselvitysten hankkimista varten voidaan perustella rahanpesulain 26 §:ään.¹⁹⁰

4.5. Työntekijöiden koulutus

¹⁸⁸ Fiva 2010, s. 30.

¹⁸⁹ Fiva, 2012.

¹⁹⁰ Fiva 2010, s. 39 – 40.

Rahanpesudirektiivin 34 artiklan ja rahanpesulain 6-7 §:n mukaan, ilmoitusvelvollisten on varmistettava, että niiden palveluksessa olevat asianomaiset työntekijät ovat tietoisia että heidän pitää soveltaa asianmukaisia ja sopivia asiakkaan tuntemisvelvollisuutta, tietojen säilyttämistä, sisäistä valvontaa, riskin arviointia, riskinhallintaa, noudattamisen valvontaa ja tiedottamista koskevia käytänteitä ja menettelyjä, joilla estetään ja ehkäistään rahanpesuun tai terrorismin rahoituksen liittyviä toimia. Työntekijöiden on osallistuttava jatkuvaan erityiskoulutukseen, joka auttaa heitä tunnistamaan rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen mahdollisesti liittyviä järjestelyjä ja jossa ohjeistetaan, miten tällaisissa tapauksissa on toimittava. Ilmoitusvelvollisilla on oltava ajantasaista tietoa rahanpesijöiden tai terrorismin rahoittajien menetelmistä sekä seikoista, joiden avulla epäilyttävät liiketoimet voidaan tunnistaa. Ilmoitusvelvollisen on arvioitava säännöllisesti käyttämiensä riskienhallintamenetelmien ja toimintamallien sopivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta.¹⁹¹ Henkilöstöä kouluttamalla ja ohjeistamalla annetaan heille valmiudet tilanteiden hallintaan. Henkilöstön valppaus ja ammattitaito ovat keskeisiä keinoja poikkeavien liiketoimien havaitsemisessa. Henkilökunnan koulutusta on järjestettävä säännöllisesti ja kattavasti kaikille organisaatiotasolle ja erityisesti sellaisille henkilöstöryhmille, jotka ovat tekemisissä asiakassuhteiden, tuotekehittelyn sekä selvitys-, säilytys- ja maksujärjestelmien ja maksuliikkeen kanssa.¹⁹²

Rahanpesulain 34 §:n mukaan, ilmoitusvelvollisen tulee nimetä organisaatiostaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä vastaava yhteyshenkilö¹⁹³. Tämä vastuuhenkilö ottaa vastaan ja käsittelee ilmoitusvelvollisen ilmoitukset ja toimittaa ne rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollisen tulee toteuttaa asianmukaiset ja riittävät toimenpiteet niiden työntekijöiden suojelemiseksi, jotka tekevät

¹⁹¹ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 26.

¹⁹² Fiva 2010, s. 20 ja 37.

¹⁹³ Fiva 2010, s. 19.

ilmoituksen. Ilmoitusvelvollisten on huolehdittavaa että ilmoitusta tekevät työntekijät eivät ole yrityksen ulkopuolisten tiedossa¹⁹⁴. Selvittelykeskus osallistuu ilmoitusvelvollisten kouluttamiseen, sekä huolehtii osaltaan ilmoitusvelvollisten kouluttamisesta ja yhteistyön kehittämisestä.¹⁹⁵

4.6. Velvollisuuksien noudattamatta jättäminen

Tuntemisvelvollisuuden rikkomiseen syyllistyy se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo rahanpesulain 6-9 §:n asiakkaan tuntemisen liittyviä velvollisuuksia ja rahanpesulain 17-21 §:n tehostettuun asiakkaan tuntemiseen liittyviä velvollisuuksia. Rahanpesun ilmoitusrikkomiseen syyllistyy se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta jättää tekemättä, rahanpesulain 23-24 §:n ilmoitusvelvollisuutta, tai jättää täyttämättä 9 §:n selonottovelvollisuutta.

4.7. Selvittelykeskuksen ilmoitusten käsittely

Selvittelykeskuksen toiminta on jaettu kolmeen osaan. Ilmoitusten vastaanotto- ja analyysijaoksen tehtävänä on kirjata saapuneet ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista rahanpesurekisteriin, sekä analysoida saapuneita ilmoituksia. Tutkintajaoksen tehtävänä on suorittaa ensivaiheen poliisitutkinta sekä tarpeen vaatiessa saattaa epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset esitutkintaan. Kansainvälisten asioiden jaoksen tehtävänä on kansainvälisten tiedustelujen ja yhteyksien hoitaminen, sekä terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyvät asiat¹⁹⁶. Selvittelykeskuksella on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä sekä ilmoitusvelvollisilta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä ja selvittämisessä tarvittavat tiedot

¹⁹⁴ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 15.

¹⁹⁵ Rahanpesun selvittelykeskus 2011, s. 6.

¹⁹⁶ KRP, 2012

ja asiakirjat maksutta.¹⁹⁷ EU:n komissio haluaa lisätä yhteistyötä jäsenvaltioiden selvittelykeskusten välillä¹⁹⁸.

4.7.1. Selvittelykeskuksen tilastot ja ilmoitusten rooli

Selvittelykeskuksen painopistealueena vuonna 2011 oli uuden rahanpesurekisterin, sekä ilmoitusten vastaanottosovelluksen suunnitteluun ja käyttöönottoon liittyvät toimet. Uusi rahanpesurekisteri, sekä ilmoitussovellus ovat olleet käytössä vuoden 2012 alusta. Uuden rekisterin myötä tilastoluvut muuttuivat merkittävästi.¹⁹⁹

Selvittelykeskus kirjasi, 2012 vuonna 18.677 ilmoitusta ja 53.267 tapahtumaa. Vuonna 2013 ilmoituksia oli 28.164 ja tapahtumia 486.545. Nousu johtuu siitä, että ilmoituksia tulee suoraan ilmoittajien järjestelmästä, uuden sovelluksen myötä. On ennustettavissa, että lukumäärät tulevaisuudessa kasvavat entisestään.²⁰⁰ Rahanpesun liittyvissä ilmoituksissa vuonna 2012 kaikista ilmoituksista on tullut 14.488 kpl yleistä maksujen välitystä tarjoavilta (sis. valuutanvaihtoyhtiöitä). Rahanpelitoimintaan liittyviltä ilmoittajatahoilta on tullut 2.472 ilmoitusta. Pankeilta on tullut 1.201 ilmoitusta. Vuonna 2013 saman järjestyksen suhdanne oli 12.645, 13.446 ja 1.204 ilmoitusta. Rahanpesuilmoituksissa olevat epäilyttävien liiketoimin syyt vuosina 2012–2013 eniten liittyivät liiketoimeen sisältyvien varojen määrään. Liiketoimi, jonka johdosta ilmoitus tehtiin on yleensä ollut alle 10.000 euron suuruinen.²⁰¹

Rahanpesulle on hyvin tyypillistä, että varoja siirrellään maasta toiseen. Suomen rajojen yli olevista ilmoituksista 2013 vuonna 15.136 koski varojen siirtoa Suomeen ja 18.499 ilmoitusta koski varojen siirtoa

¹⁹⁷ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, s. 51–52.

¹⁹⁸ Savolainen 2013c.

¹⁹⁹ Rahanpesun selvittelykeskus 2011, s. 3 ja 2012, s. 3.

²⁰⁰ Rahanpesun selvittelykeskus 2013, s. 8.

²⁰¹ Rahanpesun selvittelykeskus 2013, s. 9-10.

Suomesta ulkomaille. Epäilyttävä liiketoimia koskevissa ilmoituksissa esiintyi yhteensä 117 eri kansalaisuutta. Henkilöistä, joiden kansalaisuus oli tiedossa, suomalaisia oli 73,7 %, virolaisia 3,3 %, turkkilaisia 2,5 % sekä venäläisiä 2,4 %. Epäilyttäviä liiketoimia koskevissa ilmoituksissa esiintyi 53 eri maahan rekisteröityä oikeushenkilöitä. Oikeushenkilöistä, joiden rekisteröintipaikka oli tiedossa, oli 79,6 % suomeen rekisteröityjä. Seuraavaksi eniten ilmoituksissa mainittiin virolaisia, brittiläisiä, ruotsalaisia sekä venäläisiä yrityksiä.

Selvittelykeskus on tehnyt 10 keskeyttämismääräystä vuonna 2013, joiden yhteenlaskettu arvo on ollut 11,2 miljoona euroa. Niistä viranomaisten haltuun on saatu omaisuutta 10,7 miljoona euron arvosta.²⁰² Vuoden 2013 aikana ”Rahanpesun torjuntalinja” paljasti 41 sellaista asiakokonaisuutta, joista käynnistettiin uusi esitutkinta. Sen lisäksi selvittelykeskus luovutti tietoja 206:een jo avoinna olevaan esitutkintaan. Edellä mainittuihin kokonaisuuksiin luovutettiin yksi tai useampia epäilyttäviä liiketoimia koskevia ilmoituksia.

Rahanpesuselvittelykeskuksen liittyen tutkielmassa on tehty havaintoja, että rahanpesu ja terrorismin rahoittamisen torjunta perustuvat pitkälle ilmoitusvelvollisten tekemiin ilmoituksiin. Mitä enemmän ilmoituksia tehdään sitä helpompi poliisin on löytää rikoksiin viittaava tietoa, koska rikolliset häivyttävät rikollisella toiminnalla saatujen varojen alkuperää pilkkomalla sitä pieniksi osiksi ja kiertämällä eri reittejä, kunnes ne kootaan taas yhteen. Merkittävä ilmoitusten määrän nousu vuonna 2012 ja sitä kautta viranomaisten haltuun saatu omaisuus joka oli kolmenkertaistunut vuoteen 2011 verrattuna. Tämä johtuu lisääntyneestä yhteistyöstä ilmoitusvelvollisten kanssa, sekä seurantajärjestelmien kehityksestä.²⁰³ Ilmoitusten ja tiedon luovutukset rikosnimikkeittäin on suurimmaksi osaksi painottunut talousrikoksiksi ja huumausainerikoksiksi.

²⁰² Rahanpesun selvittelykeskus 2013, s. 11-13.

²⁰³ Rahanpesun selvittelykeskus 2012, s. 3.

5. ILMOITUSMENETTELY KÄYTÄNNÖSSÄ PANKKI- JA KIINTEISTÖVÄLITYSLIIKKEEN KONTEKSTISSA

Lain vaikutukset oikeussubjektien materiaalisessa elämänpiirissä ovat vaikutukset, jotka ilmenevät toimijoiden olosuhteissa ja toiminnassa. Nämä ovat sääntelyn tuomat velvoitteet, rajoitukset, mahdollisuudet ja raskaudet. Sääntelyn sisältämät arvostukset muodostavat yhteiset mittapuut toimintatapojen ja käyttäytymisen arvostamiselle. Ne ovat lain vaikutukset ihmisten tietoisuuden, arvojen ja moraalien kannalta.²⁰⁴

5.1. Kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmät

Aineiston keruumenetelmäksi on valittu puolistrukturoitu haastattelu, eli teemahaastattelu. Tämän tutkimuksen teemahaastattelun aihepiiri ja kysymysten teema-alueet ovat kaikille samat. Kysymysten muoto vaihtelee sen mukaan, kenelle kysymyksiä esitetään.

Haastattelujen kohdeorganisaatioiksi oli valittu Suomessa toimivat pankki ja kiinteistövälitysluokitusliike. Valinta perustui siihen, että nämä kaksi kohdeorganisaatioryhmää kuuluvat ilmoitusvelvollisten piiriin ja näiden normaalin toiminnan puitteissa on mahdollisuus havaita rahanpesu-yrityksiä. Kaikki haastatteluun valitut henkilöt ovat töissä edellä mainituissa organisaatioissa. Alustavasti on selvitetty lainopillista menetelmää käyttäen ilmoitusmenettelyssä määriteltyjä velvollisuuksia. Sääntelyn toteutumisen vuoksi, ilmoitusvelvollisten on käytännön työssä noudatettava näitä velvollisuuksia. Haastattelurunko on laadittu tarkastaakseen, miten ilmoitusvelvollisten piiriin kuuluvissa organisaatioissa noudatetaan lain asettamia velvollisuuksia käytännössä. Haastatteluaineiston avulla pyritään myös kuvamaan sääntelyn

²⁰⁴ Tala 2005, s. 150.

vaikutuksia kohdehenkilöiden tietoisuuteen, arvoihin ja moraaliin. Empiirisen tutkimuksen avulla saadaan haastatteluhenkilöiden subjektiivisia kokemuksia käytännön tilanteista. Haastateltavien valinta on ollut harkinnanvarainen, koska tarkoituksena on ymmärtää, miten ilmoitusmenettelysääntelyn asettaman velvollisuudet toteutetaan käytännössä. Haastattelun osallistajat ovat oman alansa ammattilaisia, joiden alan työkokemus vaihtelee 6 – 33 vuoteen. Haastatteluiden avulla saadaan käytännön näkökulma, joka täydentää lainopillista tutkimusosuutta.²⁰⁵

Kahta haastattelua lukuun ottamatta, haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluna, kohdeorganisaatioiden tiloissa 18.2. - 6.3.2014. Kaksi toimihenkilöä halusi vastata kysymyksiin kirjallisesti. Lähes kaikki halusivat haastattelukysymykset luettavaksi ennen varsinaista haastattelua. Ennen haastattelun alkua käytiin lyhyesti läpi tutkielman taustat ja tavoitteet. Alla olevan taulukon mukaan, haastateltavat on jaettu kolmeen ryhmään. Kysymysten muoto oli laadittu vastaajaryhmälle sopivaksi, pankin sisäiselle johdolle, kiinteistövälitysliikeen sisäiselle johdolle, sekä pankin muille henkilöille (Ks. Liite 3.).

Taulukko 1. Haastateltavat

Ryhmä	Haastattelut
Ryhmä 1: Sisäinen johto (pankki)	1 haastattelu
Ryhmä 2: Sisäinen johto (kiinteistövälitysliike)	1 haastattelu
Ryhmä 3:	
3.1. Muu johto (pankki)	1 haastattelu
3.2. Päälliköt (pankki)	3 haastattelua
3.3. Toimihenkilöt (pankki)	4 haastattelua

²⁰⁵ Hirsjärvi ym. 2008, s. 47, 59.

Jokainen yksilöhaastattelu nauhoitettiin ja litteroitiin. Litterointi tapahtui valikoiden, vain haastateltavan puheesta ja teema-alueista olennaista sisältöä tavoittaen. Aineisto purettiin järjestämällä sen teemojen mukaan ja tallentamalla kunkin henkilön antaman aineiston yhteen tiedostoon teema-alueittain. Myöhemmin kopioitiin eri henkilöiden samaa teemaa koskevat tiedot peräkkäin. Kukin teema-aineisto luettiin kokonaisuutena.²⁰⁶ Aineiston analyysi tapahtuu teorialähtöisen teemoittelun avulla. Analyysia ohjaa olemassa oleva lainsäädäntö ja lainsäädännöllä on merkittävä asema tutkielman kannalta. Aineiston analyysin tarkoituksena on tarkastella lainsäädännön toteutumista käytännön tasolla, joten siitä voi käyttää myös nimitystä deduktiivinen analyysi (yleisestä yksittäiseen).²⁰⁷

5.2. Pankin toiminnassa ilmeneviä vaikutuksia

Asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Pankissa asiakkaan tunnistamiselle on laadittu ohjeistus. Ohjeistuksen taustalla ovat EU-tasoinen lainsäädäntö, kansallinen lainsäädäntö, Fivan antamat määräykset, pankkiryhmän ohjeet ja pankin omat ohjeet. Pankkiryhmän ohjeet ovat astetta lainsäädännön ohjeita tiukempia. Pankin ohjeet ovat taas ryhmätason ohjeita tiukempia. Mikäli sattuu oman ohjeistuksen noudattamisessa rike, se ei vielä riko ryhmän ohjeita, lainsäädännöstä puhumattakaan. Tämä logiikka pätee kaikissa ohjeistuksissa. Lähtökohtaisesti ohjeita noudatetaan sellaisenaan, mutta tämä menettely on varmistuskeino.

Alalla on myös monenlaista valvontaa. Esimiehillä on valvonta asiakkaan tuntemiskäytäntöjen seurannasta. Esimiesten toimintaa valvotaan. Tilintarkastaja tarkastaa kirjanpidon lisäksi myös muun muassa

²⁰⁶ Hirsjärvi ym. 2008, s.139–143.

²⁰⁷ Saaranen-Kauppinen ym. 2006.

rahoitukseen liittyviä päätöksiä ja asiakkaan tuntemistietojen täyttymisiä. Sisäinen tarkastus valvoo, miten tuntemistietojen sektorilla velvollisuudet on täytetty. Valvontaa on monelta suunnalta. Ohjeistusta noudatetaan ja tuntemistietoihin liittyviä järjestelmiä käytetään ohjeiden mukaisesti. Tuntemistietoihin liittyvät järjestelmät vastaavat teknologian kehitystä. Järjestelmäkehittämisvastuu on ryhmän tasolla.

Asiakkaan tunnistaminen tapahtuu käytännössä heti ensimmäisenä, kun asiakas tulee paikan paikalle asioimaan. Ensimmäisenä, voimassa olevasta henkilöllisyysasiakirjasta todennetaan asiakkaan henkilöllisyys. Suomen kansalaisilta riittää nykyaikainen ajokortti, henkilökortti, tai passi. Ulkomaalaisilta vaaditaan passia, joka todennetaan aidoksi. EU:n kansalaiselle joskus riittää kotimaassaan myönnetty henkilöllisyystodistus. Asiakas pitää tunnistaa henkilökohtaisesti, ennen kun hänelle avataan palvelu. Yritysassiakkaan kohdalla aloitetaan asioivan henkilön tunnistamisella ja henkilöllisyyden todentamisella. Palveluihin mennessä selvitetään kaupparekisteristä yrityksen edustajat ja selvitetään pystyykö kyseinen henkilö yrityksen asioita hoitamaan.

”Kun sitovia sopimuksia tehdään, asiakkaan tulee olla henkilökohtaisesti paikan päällä ja henkilöllisyystodistus mukana.”

Oman asiakkaan tunnistaminen on mahdollista myös etäisesti verkkopankkitunnisteilla. Tämä tunnistamisen tapa soveltuu vain tiettyihin tilanteisiin ja tiettyihin palveluihin. Nämä tilanteet ovat rajoitetut. Mikäli tunnistaminen tapahtuu verkkopankkitunnisteilla kautta, tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen on jo tapahtunut verkkopalvelun avauksen yhteydessä. Verkkopankkipalvelun avaamiselle on omat tarkat kriteerit. Edellytyksenä on, että asiakkaalla on olemassa suomalainen henkilötunnus ja henkilötodistus, joka kelpaa verkkopalvelun avaamiselle. Asiakkaan tilillä tulee olla jo toistuvia rahasuorituksia (esimerkiksi palkka). Mikäli, asiakas on ulkomailla (esimerkiksi töissä) ja hänen

verkkopalvelutunnukset menevät lukkoon, verkkopalvelutunnusten uusimiseksi on käytetty suurlähetystä avuksi. Suurlähetystä tunnistaa asiakkaan ja todentaa henkilöllisyyden puolestaan. Käytännössä luotettava kolmas osapuoli on tunnistanut asiakkaan puolestaan silloin.

Mikäli henkilöasiakastilanteeseen mukaan astuu päämiehen (asianomaisen) edustaja, sopimuksia ei tehdään ilman, että päämies käy itse paikan päälle ja hänet tunnistetaan henkilöllisyystodistuksesta. Sopimustilanteessa molempien, sekä edustajan, että päämiehen on oltava paikalla. Jatkotoimenpiteet ovat asia erikseen. Pois lukien maksuvälineiden, kuten pankkikortin, verkkopalvelun tai vastaavan tilauksen tai luovutuksen. Rahoitusta ei voi lähteä neuvottelemaan edustajan kanssa. Edustaja voi toimia tilanteessa, jossa päämies on antanut esimerkiksi käyttöoikeuden tilille (laskumaksuja varten) tilinavauksen yhteydessä. Vanhemmat voivat avata tilin lapselle, edunvalvoja edunvalvottavalle. Edunvalvontaan liittyviä asioita tarkistetaan viranomaisrekisteristä. Edunvalvoja voi toisen puolesta toimia, mutta sopimuksia hän ei voi solmia.

Yrityksen hallitus voi valtuuttaa henkilöitä edustamaan yritystä. Selvittäminen yrityksen valtuutetuista tapahtuu kaupparekisteristä. Hallituksen pöytäkirjaketju selvitetään tarpeen mukaan. Kaupparekisterin mukaiset allekirjoittajat (edustajat) tulevat paikalle ja voivat toimia yrityksen puolesta. Yleisesti pankilla on jo olemassa joku tieto yrityksen palvelun tarpeista ja yritystä edustavien henkilöiden kanssa on jo alustavasti keskusteltu. Lopuksi on pyydetty nimenkirjoitusoikeutettu paikalle. Mikäli, asioidaan valtakirjalla, täytyy olla erityisen tarkkana. Allekirjoitusnäytteitä pitää vertailla, tarvittaessa soittaa ja varmistaa asia itse asiakkaalta.

Asiakkaan tuntemisen yhteydessä kerätyt tuntemistiedot ja asiakkaan perustiedot tallennetaan sovellukseen. Ulkomaalaisten osalta tietoja tallennetaan vielä tarkemmin. Tämä johtuu osittain siitä, että joitakin tietoja

ei pystytä ulkomaalaisen kohdalla tarkistamaan mistään julkisesta rekisteristä. Sovellukseen tallennetaan myös tiedot taloudellisesta asemasta, palkkatuloista, omaisuudesta, sekä muun muassa tiedot säännöllisistä maksuista ulkomaille tai ulkomailta. Kaikki nämä selvitetään siltä varalta, että jatkossa tunnetaan asiakkaan maksukäyttäytyminen, sekä raha-asioiden hoitaminen.

Tunnistamisen yhteydessä selvitetään asiakkaan poliittista taustaa kysymällä asiasta. Sääntelyn tultua voimaan pankkilaisten on ollut vaikea ruveta asiasta kysymään esimerkiksi pitkässä asiakassuhteessa olleelta asiakkaalta. Vanhat asiakkaat olivat alussa kysymyksestä närkästyneet.

”Kysytään asiakkaalta suoraan, jotkut ihmettelevät miksi tällaista kysytään.”

Nykyisin tilanne on muuttunut. Kysymyksiä esitetään jokaiselle ja varmistetaan, että asiasta on kysytty. Asiakkaat ovat tottuneet kysymykseen. Suomalaiset ja ulkomaalaiset asiakkaat vastaavat ja suhtautuvat kysymykseen hyvin. Poliittisesti vaikutusvaltaisia asiakkaita ei ole tullut vastaan. Poliittisen vaikutusvallan selvittäminen perustuu asiakkaan vastaukseen. Mikäli asiakkaan vastaus ei pidä paikkaansa, varmistusmekanismia ei ole, eikä asiaa lähdetä lisä selvittämään.

”Vastausta ei voi mistään varmistaa, joten aika omituinen kysymys.”

Asiakkaan poliittisen vaikutusvallan varmistaminen on riskien kannalta riittävä omassa asiakaskunnassa. Maakunnanväestön poliitikkoasiakkaat ovat niin yksittäisiä tapauksia ja näiden kriteerit eivät täyty. Ongelmatilanteita ei ole tullut vastaan.

”Enemmän tämän asian merkitys korostuu pääkaupunkiseudulla, jossa on isompia poliitikoita, diplomaatteja ja ulkomaalaisia asiakkaita.”

Tilanne pitää tietysti tiedostaa, mikäli kohdalle sattuu poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, pitää osata ottaa rajoitteet huomioon. Täytyy kuitenkin muistaa, että jostakin pankista pitäisi peruspalvelut jokaisen saada. Jonkun pankin on silloin asiat selvitettävä ja hoidettava. Peruspalvelut on tarjottava asiakkaalle ja varmistettava, ettei asiakas jää pankkipalveluiden ulkopuolelle.

Selonottovelvollisuus, riskiperusteinen arviointi ja jatkuva seuranta

Tunnistamisen jälkeen, selvitetään asiakkaan palvelun peruste. Miksi asiakas tarvitsee tiettyä palvelua? On ollut esimerkkitilanne, jossa asiakkaan piti saada isohko rahamaksu ulkomaille ulkomaalaisen ystävän puolesta. Ulkomaalaisella ei ollut asiakkuutta pankissa, suomalaisella oli. Maksu oli tarkoitus suorittaa suomalaisen toimesta. Asiakkaiden kanssa oli keskusteltu pitkään, kaikki tiedot maksajasta ja maksusta piti tiedostaa ja täyttää. Tarina muuttui matkalla ja ulkomaalainen käyttäytyi hermostuneesti. Lopuksi selvisi, että ystävän maksu olikin menossa Panama-tyyliseen maahan. Maksua ei kyllä lähetetty! Silloin myös suomalainen henkilö rupesi epäröimään koko asiaa.

Tilanteessa, jossa luodaan uusi asiakassuhde peruste peruspalvelulle voi olla, joku liittymä kyseisellä alueella. Esimerkiksi, jos liittymäkohta on työpaikka, selvitykseksi asiakkaan on toimitettava työsopimus. Opiskelupaikasta on toimitettava opiskelutodistus. Mikäli, henkilöllä on kiinteää omaisuutta, esimerkiksi asunto tai kesämökki, selvitykseksi käy lainhuutotodistus tai kauppasopimus. Näistä selviää, että asiakas pysyy paikkakunnalla ja peruspalveluille (esimerkiksi tilille) on silloin tarvetta. Joissakin tilanteissa, asiakkaan täytyy tehdä kirjallinen selvitys siitä, miksi haluaa avata palvelut pankkiin, sekä mitä palveluita haluaa käyttää (maksuliikenteen hoitamiseen). Ulkomaalaisten asiakkaiden kohdalla, joilla on esimerkiksi loma-asunto Suomessa, pelkästään täytetty tilinavaushakemus ei riitä, vaan on vaadittu liitteeksi suosituskirje, tai

asiakkuustodistus asiakkaan kotimaan pankista. Näiden avulla selvitetään missä asiakkaalla on pankkiasiakkuus. Peruste pankkipalveluille pitää olla riippumatta siitä, onko suomalainen, vai ulkomaalainen. Palvelun perusteeksi ei riitä, että käy useasti Suomessa turistina.

”Ei aukaista edes tiliä, jos ei sille ole perustetta.”

Uudelle yritysasiakkaalle palvelun avaaminen voi tulla kyseeseen, jos on esimerkiksi uusi perustettava yritys ja tarvitsee tiliä. Selvitykseksi voi tuoda perustamispaperit. Edellytyksenä on, että asianomainen yritys on perustettu Suomeen. Tämän jälkeen tiedustellaan tarvetta. Toiminnasta riippuen mietitään kuinka laajat selvitykset ja perusteet tarvitsee olla. Mikäli palvelun tarve laajenee tilistä ja tarvitsee esimerkiksi rahoitusta, niin riskit pitää tiedustella laajemmin. Asiakas pitää tuntea paremmin, jotta voidaan arvioida, onko yritys edes rahoituskelpoinen. Käytännössä tavataan asiakas ja käydään asiat tarkemmin läpi.

”Aina pitää selvittää asiakkaan liiketoiminta.”

Mikäli kyseessä on oman pankin asiakas, uuden palvelun peruste selvitetään kysymällä ja jututtamalla asiakasta. Tämä voi tapahtua puhelimitse, tai konttorilla neuvottelemalla. Lähtökohtana on, että jututetaan asiakasta henkilökohtaisesti. Mikäli yritysasiakkaan liiketoimintasuunnitelma perustuu johonkin sopimukseen, vaaditaan sopimuksia tarkistettavaksi. Selvitys lähtee dokumenttien pohjalta. Palvelun tarpeen mukaan vaaditaan asiakirjoja lisäselvitykseksi. Tämä perustuu vaatimukseen. Alustavasti keskustellaan, mutta palvelu voidaan toteuttaa kun kaikki selvitykset ovat toimitettu. Joissakin tilanteissa, vaadittavat dokumentit on oltava toimitettuna, ennen kuin asiakkaan haluamaa palvelua edes käsitellään. Mikäli asiakas ei toimita tarvittavia asiakirjoja ja selvityksiä, hän ei palvelua tule saamaan.

Lähestymistavat hankkia perusteet asiakkaan palvelulle, tai tuotteelle toteutuvat riskiperusteisesti. Lähtökohtaisesti palveluita ja tuotteita on tarkoitus myydä asiakkaille, mutta niissä on mukana paljon sääntöjä ja rajoitteita. Esimerkiksi, luotonannossa pitää ottaa huomioon luottoluokitukset, selonottovelvollisuudet ja muut rajoitteet. Velvollisuuksiin kuuluu selvittää tilien käyttötarkoitukset ja asiakkaalle tavanomainen maksuliikemäärä.

Asiakkaan omaisuuden ja varojen alkuperä selvitetään samassa yhteydessä, kun selvitetään palvelun tarve. Mikäli asiakkaan varojen alkuperä ei ole tiedossa, asiakas täyttää varojen alkuperäselvityslomakkeen. Lomakkeeseen kerätään asiakkaan perustiedot. Lomakkeen tärkeimmät kohdat ovat tulevien varojen määrä ja mistä kyseessä olevat varat ovat peräisin. Asiakkaan vastaukset tähän kysymykseen luovat pohjaa sille, mitä seuraavaksi vaaditaan, eli mikä liitedokumentti pitää olla lomakkeen liitteeksi. Mikäli varat ovat peräisin kaupan teosta, pitää olla kauppakirja, palkkatuloista palkkatodistus tai tilitapahtumat ja niin edelleen. Lopuksi arvioidaan asiakkaan kertomat tiedot, onko esimerkiksi palkasta ollut mahdollista kyseistä summaa säästää.

”Lopuksi jää pankin harkintaan onko selvitys riittävä.”

Omaisuuden ja varojen alkuperäselvittely ei monesti tuota ongelmia. Suomalaisten asiakkaiden tiedot nähdään pitkälti rekistereistä. Ulkomaalaisten kohdalla, pitää olla kaikki selvitykset toimitettuna ja dokumentit pitää olla käännettyinä. Asiakkaat suhtautuvat asiaan normaalisti. Monessa maassa näin toimitaan. Asiakkaalle ilmoitetaan, että kaiken muun ehtona on varojen alkuperän selvitys, niin asiakkaat hyvin asian selvittävät. Rajan ylittävien maksujen osalta täytyy kaikista varoista olla selvitykset. Lähtökohtaisesti asiakasta opastetaan laittamaan rahat tilisiirtona suoraan oman kotimaan pankista. Tämä ei tarkoita sitä, ettei

varojen alkuperää tarvitse selvittää. Mikäli selvityksiä ei saada, on mahdollista jättää ottamasta rahaa vastaan, tai rahat voidaan palauttaa. Tilanteessa, jossa huomataan asiakkaan välttelevän varojen alkuperän selvittämistä, vaaditaan selvityksiä pienemmästäkin summasta. Mikäli selvitystä ei täytetä, rahoja ei oteta vastaan.

Yli 10.000 euron tuodusta rahanmäärästä pitää olla myös tulliselvitys mukana. Harva asiakas kuitenkin tuo näin suuria summia. Selvitysten ja lomakkeen lisäksi, ulkomaalaisen asiakkaan kohdalla pitäisi pohtia, onko tämä asiakkaalle normaalia toimintaa. Lähteekö asiakkaan tililtä säännöllisesti maksuja, jotka vaativat rahojen toimittamista. Peilataan tilanne siihen, miten asiakkaan kanssa on keskusteltu tilin avaushetkellä. Mikäli selitystä tapahtumalle ei löydy, asiakkaan kanssa yritetään asia selvittää. Mikäli asiakasta ei saada kiinni, tili voidaan laittaa kiinni.

”Jos asiakas ei halua asiaa selvittää, niin se kertoo enemmän kun tuhat sanaa.”

Kotimaisten asiakkaiden tiedot löytyvät rekistereistä. Ulkomaalaisten kohdalla selvityksiä pitää olla enemmän (kun taustatietoja asiakkaasta ei ole, eikä julkisia rekistereitä ole käytettävissä).

Asiakkaan käyttäytymisessä tapahtuvia muutoksia voi havaita tarkistamalla ja seuraamalla asiakkaan tietoja. Asiakkaan kohtaamisen yhteydessä, esimerkiksi kun asiakas tulee uudesta palvelusta sopimaan, tarkistetaan asiakkaan yhteystiedot ja käydään muut tiedot läpi. Samalla selviää, jos aikaisemmin annetut tiedot eivät enää pidä paikkaansa. Samalla voidaan havaita taloudellisten asioiden muutokset, esimerkiksi asiakkaalle on ilmestynyt maksuhäiriöitä edellisen tapaamisen jälkeen, kulutuskäyttäytyminen muuttunut oleellisesti, tai on haettu pikavippi-
luottoja.

Yritysassiakkaiden faktapohjaisia tietoja saadaan pyytämällä tilinpäätöstietoja, kirjanpidon kuukausiajoja. Kaupparekisteriotteet tarkistetaan, kun kohdataan asiakkaat. Isompia yritysasiakaita tavataan useampia kertoja vuodessa. Asiakkaan taloudellista käyttäytymistä seurataan eniten. Juridisia muutoksia (esimerkiksi konkurssseja tai saneerauksia) seurataan ostamalla tiedot. Maksuliikepoikkeamat seurataan valvontajärjestelmien avulla. Isommat seuranta-ajot tehdään keskitetysti ryhmätasolla. Maksuliiketietoajat tehdään säännöllisesti. Esimerkiksi, kun avataan uusi asiakkuus, tehdään aina pakotelistatarkastus. Tarkistusajot tehdään myös keskitetysti varmistaakseen, ettei yksittäisissä tapauksissa ole vahingossa päässyt pakotteen kohteena oleva nimi läpi. Sellaisia virheitä ei käytännössä ole tapahtunut, mutta erilaiset tarkistusajot tehdään virheiden välttämiseksi.

Ilmoitusvelvollisuus

Mikäli, asiakkaan toiminnassa havaitaan jotain poikkeuksellista, joka ei ole asiakkaalle tavanomaista, lähdetään asiaa selvittämään tarkemmin. Keskustellaan asiakkaan kanssa, seurataan asiaa. Tehdään asiakkaalle tarkentavia kysymyksiä ja yritetään selvittää löytyykö toiminnalle jotain selvää tarkoitusta. Pääsääntöisesti sisäisissä tiedoissa on entuudestaan hyvin kerätty asiakkaan perustiedot maksukäyttäytymisestä. Mikäli tiedot eivät täsmää esimerkiksi tilillä kulkevan rahansumman kanssa, otetaan asiakkaaseen yhteyttä ja pyydetään perusteet asian selvittämiseksi. Mikäli selvityksistä asia ei tule ilmi tai asia jää epäilyttämään, on velvollisuus tehdä rahanpesuepäilyilmoitus.

Ilmoituksia tehdään kaikissa tapauksissa, joissa selvitystenkin jälkeen asia tuntuu epäilyttävältä. Sisäisesti ilmoituksen voi tehdä kuka vaan toimihenkilö. Tietyt henkilöt lähettävät ilmoitukset eteenpäin ja ne menevät keskitetysti keskukselle, josta ne ohjataan eteenpäin viranomaisille.

Mikäli epäilee, että asiakkaan toiminnassa voisi olla kyse rahanpesusta, tehdään ilmoitus mahdollisimman pikaisesti. Asiakkaalle ei kerrota ilmoitusasiasta mitään. Ilmoituksen lisäksi tulee tarvittaessa pysäyttää kyseisen asiakkaan liiketoimet, muun muassa rahaliikenne. Tili voidaan jäädyttää ja estää maksujen lähtemisen esimerkiksi ulkomaille. Uusia sopimuksia ei myöskään tehdä.

Työntekijöiden koulutusvelvollisuus

Pankin yhteyshenkilöille, jotka vastaavat rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisen estämisestä järjestetään ajankohtaispäiviä muutama kerta vuodessa. Näissä esitetään erilaisia rahanpesu esimerkkejä. Tilaisuudet ovat olleet ”silmiä avaavia”. Yhteyshenkilöt välittävät tietojaan muille työntekijöille. Tämä ei toimisi ilman koulutuksia. Asian täytyy olla kaikkien tiedossa. Henkilöstön mielestä, koulutuksista, kursseista ja asiaan liittyvistä yhteisistä palavereista on ollut hyötyä.

”On hyvä käydä kursseja, että asiat palautuvat mieleen, kun näitä tilanteita ei joka päivä ole.”

Olisi myös hyvä, mikäli koulutuksia pitäisi joskus täysin ulkopuolinen henkilö. Koulutuksen merkitys ja ulkopuolisen henkilön tuomat näkemykset välittyisivät paremmin. Olisi hyvä, että asiaan panostettaisi enemmän ja koulutuksia olisi enemmän koko henkilökunnalle, eikä ainoastaan yhteyshenkilöille. Sääntelyllä ja koulutuksella on suuri merkitys. Henkilöstön koulutus lähtee perehdytyksestä, kun henkilö tulee töihin. Perehdytyksessä puhutaan useamman henkilön toimesta, asiakkaan tuntemisesta, rahanpesun liittyvistä asioista. Perehdytyksen lisäksi on kursseja ja koulutuksia. Palavereissa kerrotaan kursseista, joita koko henkilökunnan tulisi suorittaa. Ryhmän tasolla järjestään koulutuksia yhteyshenkilöille, jotka välittävät tiedon muulle henkilöstölle.

”... henkilökunta koulutuksissa tulee esiin myös se vakavampi puoli, että jokaisella on myös henkilökohtainen vastuu... rikosoikeudellinen vastuu... aina ei voi vedota, että on toiminut työnantajaa edustaen.”

5.3. Kiinteistövälitysliikkeen toiminnassa ilmeneviä vaikutuksia

Asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Kiinteistövälitysliikkeen mukaan asiakas tunnustetaan ja hänen henkilöllisyys todennetaan viimeistään silloin, kun asiakas tekee esimerkiksi tarjouksen. Asiakkaan kanssa alustavan keskustelun yhteydessä, tai kohteiden esittelyvaiheessa asiakkaan henkilöllisyyttä ei todenneta. Sitovia sopimuksia tehtäessä asiakkaan tulee olla henkilökohtaisesti paikan päällä ja todistaa henkilöllisyys. Kauppatekutilaisuudessa kiinteistövälittäjä on aina mukana. Hän varmistaa, että varat vaihtaa omistajaa, sekä todentaa, että paikalla olijat ovat oikeat asianomistajat. Kiinteistökaupassa on mukana virallinen kaupanvahvistaja.

Asiakkaan edustaja voi valtakirjalla, päämiehen puolesta, tulla toteuttamaan esimerkiksi lopullista kauppaa. Asiasta on etukäteen jo puhuttu ja sovittu päämiehen kanssa henkilökohtaisesti (henkilöllisyyttä todistaen). Valtakirja pitää olla yksilöity, jossa on selkeästi eritelty, kuka valtuutta, mitä valtuutta ja mihin hintaan.

Riskiperusteinen arviointi

Mikäli ulkomaalainen asiakas haluaisi tehdä kaupat, hänellä pitäisi olla jo asiakkuus avattuna suomalaisessa rahalaitoksessa, ennen kun hän asioi kiinteistövälitysliikkeessä. Kiinteistövälitysliikkeen asiakasvaratilien kautta

ei saa kulkea kun korkeintaan kaupan käsiraha. Tämänkin rahan pitää tulla aina Suomessa toimivan rahalaitoksen kautta. Asiakkaalla pitäisi olla Suomen rahanlaitoksessa avattu käyttötili, josta raha kulkee kauppatilaisuuteen. Käsirahaosuuden asiakas voi maksaa suoraan kiinteistövälitysliikkeelle, mutta ei käteisenä, vaan sen pitää tulla suomalaisen tilin kautta. Tällöin poistuu riski, että rahat olisivat esimerkiksi väärennetyt.

”...kauppahintasuoritukset täytyy aina kulkea Suomessa toimivan rahalaitoksen kautta.”

Asiakkaan pitäisi selvittää varojen alkuperä. Mikäli suomalainen rahalaitos on mukana, rahalaitos tarkistaa alkuperän. Kiinteistövälitysliike on myös velvollinen selvittämään, vaikka pankki onkin jo selvittänyt varojen alkuperän. Mikäli selvityksiä ei tule, lopullista sopimustakaan ei tule.

”...ei niin, että ensiksi tehdään kauppa ja sitten odotellaan selvityksiä, vaan kaikki selvitykset pitää olla ennen sitä.”

Ongelmatilanteet syntyvät silloin, kun esimerkiksi ulkomaalaisella asiakkaalla ei ole kokemusta siitä, miten Suomessa toimitaan.

”...ne kokeilevat kepillä jäätä... on ollut tilanne, jossa asiakkaan kanssa oli jo sovittu, että loppukauppahintamaksun pitää tulla suomalaisen rahalaitoksen kautta ja asiakkaalla oli jo tili avattu... lopuksi asiakas tuli suorittamaan loppukauppahinnan käteisellä... silloin sanottiin, että kauppaa ei tule... emme voi ottaa käteistä rahaa vastaan.”

Ilmoitusvelvollisuus

Asiakkaan poikkeukselliselle toiminnalle pitää olla tarkkana. Vaikka alkuperäselvitys on tehty asiakkaan puolesta. On ollut tapaus, jossa

kauppahinta tuntui poikkeuksellisen suurelta. Mukana oli sekä suomalainen, että ulkomaalainen osapuoli. Varojen alkuperäselvityksestä ja liitteistä kävi ilmi, että varojen tulopankki vaihtui ulkomaan pankista paratiisimaan pankiksi. Tämän jälkeen näiden varojen olisi pitänyt tulla Suomeen kauppaa varten.

"...siinä vaiheessa nostettiin kädet ylös... emme voi olla tällaisessa mukana... siitä tehtiin ilmoitus."

Työntekijöiden koulutusvelvollisuus

Alan työntekijöille järjestetään koulutus, jossa autetaan tunnistamaan rahanpesua ja opastetaan toimintatavoille. Alalla on myös oma yhteyshenkilö. Yhteyshenkilö käy vielä asiat läpi muun henkilöstön kanssa.

"Kertaus on opintojen äiti... ihan sen vuoksi, että ihmiset muistavat."

5.4. Tietoisuus ja arvot

Haastateltavien mukaan, sääntelyllä on merkitystä, ettei asiaa katsota läpi sormien. Jokaisella on ilmoitusvelvollisuus ja se herättää tekemään ilmoituksia herkemmin, kun jokaisella on henkilökohtainen vastuu. Henkilökunnalle tarkoitetun ohjeistuksen on oltava selkeä, että asiat pysyvät mielessä omassa työssä.

"...rahanpesu ei ole hyväksyttävä toimi."

"... rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on isoja asioita, jos pystytään osittain sitä ehkäisemään, niin olla isolla asialla."

Sääntely on pelotteena niille, jotka yrittävät harrastaa rahanpesua. Niille, jotka jo harrastavat sitä, on hyvä olla jonkinlainen keino puuttua siihen. Pankkien on oltava tarkkana, koska ”parempaa” paikkaa rahanpesuyritystä, eli rahan alkuperän häivyttämistä ajatellen, ei ole. Kiinteistökauppa olisi myös yksi käytetyimpiä rahanpesupaikkoja, jos sääntelyä ei olisi.

”... jos ei olisi tällaista seurantaa, niin se varmaan saisi sellaista porukkaa liikkeelle.”

Haastateltavat toteavat, että pienilläkin havainnoilla ja tehdyillä ilmoituksilla on varmasti merkitystä. Haastateltavat haluaisivat saada ilmoituksista jälkikäteistä tietoa, että ovatko ilmoitukset edenneet tutkinnassa. Osa kuitenkin epäilee, ettei ilmoituksia tutkita sen enempää. Toiset toteavat, että oikein isot rikolliset keinot keksivät, mutta sääntely varmasti hankaloittaa heitä. Toisten mielestä, käytäntöjen pitää olla vielä tiukempia, ettei rikollisille tule edes mieleen tehdä rikoksia täällä.

Vaikka sääntely (tämä sääntely ja kaikki muu) tuo yritykselle todella paljon kustannuksia, sekä sääntely että kustannukset lisääntyvät koko ajan. Täkein hyöty on, että yleinen luotettavuus pankkijärjestelmää ja koko yhteiskuntaa kohtaan on olemassa. Täällä asiat hoidetaan, niin kuin ohjeistus sanoo. Se varmasti vähentää väärinkäyttöyritysten määrää. Varmasti on tiedossa, että Suomessa pankit toimivat ohjeiden mukaan. Suurin hyöty, että luottamus alaan on olemassa, koska luottamuksesta tässä on kyse.

5.5. Sääntelyyn reagoinnin yhteenveto

Asiakkaan tuntemisvelvollisuuden mukaan, ilmoitusvelvollisella ei saa olla tunnistamattomia asiakkaita. Ilmoitusvelvollisten on laadittava asiakkaan

tuntemiseen liittyviä toimintamalleja ja sisäisiä ohjeita. Pankissa asiakkaan tunnistamiselle on laadittu ohjeistus. Tuntemistietoihin liittyviä järjestelmiä käytetään ohjeiden mukaisesti. Esimiehet ja tarkastus valvovat muun muassa tuntemistietojen täyttymisiä.

Rahanpesulain mukaan, asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen pitäisi tapahtua, niin satunnaisessa, kuin vakituisessa asiakassuhteessa. Henkilöllisyyden selvittäminen ja henkilöllisyyden varmentaminen pitäisi tapahtua voimassa olevasta viranomaisen antamasta kuvallisesta asiakirjasta. Ulkomaalaisen asiakkaan henkilöllisyyden voi todentaa kansallisella ulkomaan passilla, tai matkustusasiakirjana hyväksyttävällä henkilötodistuksella. Oikeushenkilön henkilöllisyys on todennettava julkisen rekisterin otteesta. Oikeushenkilön puolesta toimiva henkilö on tunnistettava ja sen henkilöllisyys on todennettava. Luonnollisella henkilöllä on oltava myös oikeus edustaa oikeushenkilöä. Käytännössä pankissa, asiakkaan tunnistaminen tapahtuu heti ensimmäisenä, kun asiakas tulee pankille asioimaan. Ensimmäisenä voimassa olevasta henkilöllisyysasiakirjasta todennetaan asiakkaan henkilöllisyys. Suomen kansalaisilta riittää nykyaikainen ajokortti, henkilökortti, tai passi. Ulkomaalaisilta vaaditaan passi, joka todennetaan aidoksi. EU:n kansalaiselle joskus riittää kotimaassaan myönnetty henkilöllisyystodistus. Yritysassiakkaan kohdalla aloitetaan asioivan henkilön tunnistamisella ja henkilöllisyyden todentamisella. Palveluihin mentäessä selvitetään kaupparekisteristä yrityksen edustajat, kuka pystyy yrityksen asioita hoitamaan. Asiakas tunnistetaan henkilökohtaisesti, ennen kun hänelle avataan palvelu.

Käytännössä, uuden asiakkuuden avauksen yhteydessä, tehdään aina pakotelistatarkastus, sekä tehdään keskitetysti tarkistusajoja pakotteen kohteena olevien nimien varalle.. Lain mukaan, pakotteiden kohteeksi asetettuja tahoja ei saa ottaa asiakkaaksi, eikä tarjota niille palveluita.

Lain mukaan, tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen voi perustua myös kolmannen osapuolen suorittamiin toimiin. Tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen voi tapahtua myös sähköisesti. Ilmoitusvelvollisen tulee riskin vähentämiseksi todentaa asiakkaan henkilöllisyys hankkimalla lisäasiakirjoja tai tietoja luotettavasta lähteestä. Käytännössä, oma asiakas tunnistetaan rajoitetuissa tilanteissa etäisesti verkkopankkitunnisteilla. Suomen suurlähetystö tunnistaa asiakkaan, mikäli hänen verkkopalvelutunnukset ovat menneet lukkoon ulkomailla ollessa. Tällöin kolmas luotettava osapuoli tunnistaa asiakkaan pankin puolesta.

Lain mukaan, ilmoitusvelvollisen on tunnistettava tosiasiallinen edunsaaja. Käytännössä pankissa, mitään sopimuksia ei tehdä ilman, että päämies käy itse paikan päällä ja hänen tunnistetaan henkilöllisyystodistuksesta. Edustajina toimivat vanhemmat, voivat avata tilin lapselle. Edunvalvoja voi toisen puolesta toimia, mutta sopimuksia ei edustaja voi solmia. Edunvalvontaan liittyviä asioita tarkastetaan viranomaisrekisteristä. Yrityksen hallitus voi valtuuttaa henkilöitä edustamaan yritystä. Selvittäminen yrityksen valtuutetuista tapahtuu kaupparekisteristä, hallituksen pöytäkirjaketju selvitetään tarpeen mukaan.

Velvollisuus asiakkaan tuntemistietojen säilyttämisestä kertoo, että ilmoitusvelvollisen asiakasrekisterissä luotettavalla tavalla on säilytettävää asiakkaan tuntemistiedot, tiedot asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, taloudellisesta asemasta, sekä perusteet liiketoimen tai palvelun käytölle, sekä tiedot varojen alkuperästä. Ulkomaalaisen asiakkaan tapauksessa edellä mainittujen lisäksi on säilytettävää asiakkaan kansalaisuustieto ja matkustusasiakirjan tiedot. Erillään pitää myös säilyttää hankitut selvitykset ja tiedot. Käytännössä tämä toteutetaan niin, että asiakkaan tuntemisen yhteydessä kerätyt tuntemistiedot ja asiakkaan perustiedot tallennetaan sovellukseen. Ulkomaalaisten osalta tietoja tallennetaan vielä tarkemmin, koska joitakin

tietoja ei pystytä ulkomaalaisten kohdalla tarkistamaan julkisesta rekisteristä. Sovellukseen tallennetaan myös tiedot taloudellisesta asemasta, palkkatuloista, omaisuudesta, sekä tiedot säännöllisistä maksuista ulkomaille tai ulkomailta. Kaikki nämä selvitetään sitä varten, että tiedetään asiakkaan maksukäyttäytyminen.

Ilmoitusvelvollisella tulee olla asianmukaiset riskiperusteiseen arviointiin pohjautuvat menettelytavat todetakseen, onko asiakkaalla poliittista vaikutusvaltaa. Mikäli asiakas on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, ilmoitusvelvollisen on pyydettävää ylemmän johdon hyväksyntää asiakassuhteen aloittamiselle. Käytännössä, asiakkaan poliittista taustaa selvitetään asiakkaan tunnistamisen yhteydessä kysymällä asiakkaalta asiasta. Kysymyksiä esitetään jokaiselle ja varmistetaan, että asiasta on kysytty. Poliittisen vaikutusvallan selvittäminen perustuu asiakkaan vastaukseen. Käytännössä, ei ole tullut esille tapauksia poliittisesti vaikutusvaltaisista henkilöistä.

Riskiperusteisen arvioinnin ja selonottovelvollisuuden mukaan, asiakkaan hankittavien tietojen listalla tunnistamis-, yhteystietojen lisäksi pitää olla, perusteet palvelulle tai tuotteelle, asiakassuhteelle ja tämän liiketoiminnan laadulle ja laajuudelle, tiedot asiakkaan edustajista, tosiasiallisista edunsaajista, omistussuhteista, taloudellisesta asemasta ja varojen alkuperästä. Asiakkaiden tiedot tulee päivittää säännöllisesti. Asiakkaan tuntemisvelvollisuutta on noudatettavaa koko asiakassuhteen ajan, asiakirjat ja asiakastietojen tulee olla ajantasaisia, koska asiakkaan toiminta voi muuttua ja ilmoitusvelvollisen on havaittava tämä. Asiakassuhde pitää pohjautua riskiperusteiseen arviointiin koko asiakassuhteen ajan. Pankissa käytännössä näitä velvollisuuksia noudatetaan niin, että aluksi selvitetään miksi asiakas tarvitsee tiettyä palvelua (palvelun peruste). Peruste pankkipalveluille pitää olla riippumatta siitä onko suomalainen vai ulkomaalainen. Tilanteessa, jossa luodaan uusi asiakassuhde peruste peruspalvelulle voi olla, joku liittymä

kyseisellä alueella. Toiminnasta riippuen mietitään, kuinka laajat selvitykset ja perusteet tarvitsee lisäksi olla. Mikäli palvelun tarve laajenee tilistä rahoitukseen, riskit pitää tiedostella laajemmin. Asiakkaan liiketoimintaa selvitetään aina. Lähtökohtaisesti keskustellaan asiakkaan kanssa henkilökohtaisesti. Mikäli yritysasiakkaan liiketoimintasuunnitelma perustuu johonkin sopimukseen, sopimus vaaditaan tarkistettavaksi. Selvitys lähtee dokumenttien pohjalta. Mikäli, asiakas ei toimita tarvittavia asiakirjoja ja selvityksiä, hän ei palvelua saa. Asiakkaan omaisuuden ja varojen alkuperä selvitetään samassa yhteydessä, kun selvitetään palvelun tarve. Selvitysten ja lomakkeen lisäksi pitäisi pohtia, onko toiminta asiakkaalle normaalia. Asiakkaan käyttäytymisessä tapahtuvia muutoksia voi havaita tarkistamalla ja seuraamalla asiakkaan tietoja. Asiakkaan kohtaamisen yhteydessä tarkistetaan asiakkaan yhteystiedot ja muut tiedot käydään läpi. Samalla selviää, jos aikaisemmin annetut tiedot eivät enää pidä paikkaansa. Yritysasiakkaiden faktapohjaisia tietoja saadaan pyytämällä tilinpäätöstietoja, kirjanpidon kuukausiajoja. Kaupparekisteriotteet tarkistetaan, kun kohdataan asiakas. Isompia yritysasiakaita tavataan useamman kerran vuodessa. Taloudellista käyttäytymistä seurataan eniten. Juridisia muutoksia seurataan ostamalla tiedot. Maksuliikepoikkeamia seurataan valvontajärjestelmien avulla. Suuremmat seuranta-ajot tehdään keskitetysti ryhmätasolla. Maksuliiketiedot ajetaan säännöllisesti läpi. Mikäli, asiakkaan toiminnassa havaitaan jotain poikkeuksellista, joka ei ole asiakkaalle tavanomaista, lähdetään selvittämään asia tarkemmin. Keskustellaan asiakkaan kanssa, seurataan asiaa. Tehdään asiakkaalle tarkentavia kysymyksiä ja yritetään selvittää löytyykö toiminnalle jotain selvää tarkoitusta.

Lain mukaan, ilmoitusvelvollisten on erityisesti kiinnitettävä huomiota ja tausta tulee selvittää tilanteissa, joissa asiakkaan liiketoimi poikkeaa asiakkaan normaalista liiketoimista. Käytännössä, tehdään rahanpesuepäilyilmoitus, mikäli tilanne on asiakkaalle poikkeuksellinen, tai jää epäily selvityksistä huolimatta. Lain mukaan, ilmoitusvelvollisen on

keskeytettävä liiketoimi lisäselvityksiä varten, tai kieltäydyttävä liiketoimesta, mikäli liiketoimi on epäilyttävä. Käytännössä, uusia sopimuksia ei tehdä. Kyseisen asiakkaan liiketoimet pysäytetään tarvittaessa, muun muassa rahaliikenne. Tili voidaan jäädyyttää. Näin estetään maksujen lähtemisen esimerkiksi ulkomaille.

Ilmoitusvelvollisuuden mukaan, ilmoitusvelvollisten on tehtävä viipymättä ja oma-aloitteisesti ilmoitus selvittelykeskukselle, kun heillä on tiedossa, tai he epäilevät rahanpesua tai sen yritystä. Käytännön tasolla, ilmoituksia tehdään tapauksissa, jossa selvitystenkin jälkeen asia tuntuu epäilyttävältä. Mikäli epäilee, että asiakkaan toiminnassa voisi olla kyse rahanpesusta, tehdään ilmoitus mahdollisimman pikaisesti. Salassapitovelvollisuutta noudattaen, asiakkaalle ei kerrota ilmoitusasiasta mitään. Sisäisesti ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa toimihenkilö. Tietyt henkilöt lähettävät ilmoitukset eteenpäin, ilmoitukset menevät keskitetyksi pankin keskukselle, josta ne ohjataan eteenpäin viranomaisille.

Työntekijöiden kouluttamisvelvollisuus sanoo, että työntekijöiden on osallistuva erityiskoulutukseen, joka auttaa heitä tunnistamaan rahanpesun tai terrorismin rahoitukseen mahdollisesti liittyviä järjestelyjä ja joissa ohjeistetaan, miten tällaisissa tapauksissa on toimittava. Ilmoitusvelvollisilla on oltava ajantasaista tietoa rahanpesijöiden tai terrorismin rahoittajien menetelmistä sekä seikoista, joiden avulla epäilyttävät liiketoimet voidaan tunnistaa. Käytännössä tämä hoituu niin, että henkilöstön koulutus lähtee jo perehdytysvaiheesta, kun henkilö tulee töihin. Perehdytyksessä puhutaan useamman henkilön toimesta, asiakkaan tuntemisesta, rahanpesun liittyvistä asioista. Perehdytyksen lisäksi on tiettyjä kursseja ja koulutuksia. Pankin yhteyshenkilöille, jotka vastaavat rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisen estämisestä järjestetään ajankohtaispäiviä muutama kerta vuodessa. Näissä esitetään erilaisia ”silmiä avaavia” rahanpesu esimerkkejä. Yhteyshenkilöt välittävät

tietoja muulle henkilöstölle. Haastateltavien mielestä, koulutuksista, kursseista ja asiaan liittyvistä yhteisistä palavereista on ollut hyötyä.

5.5.1. Muut havainnot

Ilmoitusvelvollisten sääntelyyn reagoinnin tarkastelussa tuli esille, että pankin ohjeet asiakkaan tunnistamiselle ovat lakia tiukempia. Mikäli oman ohjeistuksen noudattamisessa tapahtuu rike, se ei vielä riko lainsäädäntöä. Tämä logiikkaa pätee myös kaikissa ohjeistuksessa.

Poliittisen vaikutusvallan selvittäminen perustuu asiakkaan vastaukseen. Mikäli, asiakkaan vastaus ei pidä paikkaansa asiaa ei lähdetä lisä selvittämään. Yhtään poliittisesti vaikutusvaltaista henkilöä ei ole tullut vastaan.

Asiakkaan palvelun perusteen selvittäminen on tärkeä riskiperusteisen arvioinnin kannalta, myös liiketoimiin osallistuvien kannalta. Palvelun riskiperusteinen arviointi ilmoitusvelvollisen puolesta, antaa mahdollisuuden muille liiketoimen osapuolille nähdä ja arvioida liiketoimen todellisen tarkoituksen. Lähtökohtaisesti palveluita ja tuotteita on tarkoitus myydä asiakkaille, mutta niissä on mukana paljon sääntöjä ja rajoitteita.

Asiakkaat suhtautuvat normaalisti varojen alkuperäselvittelyyn. Asiakkaat tietävät, että vaatimukset täytyy täyttää. Asiakkaalle ilmoitetaan, että kaiken muun ehtona on, että varojen alkuperä selvitetään. Rajan ylittävien maksujen osalta täytyy kaikista varoista olla selvitykset. Mikäli selvityksen liitteitä ei tule, on mahdollista jättää ottamatta rahaa vastaan, rahat voidaan palauttaa. Tilanteissa, joissa huomataan asiakkaan välttelevän varojen alkuperän selvittämistä, vaaditaan selvityksiä pienemmästäkin summasta. Mikäli selvitystä ei saada, rahoja ei oteta vastaan. 10.000

euroa ja suuremmista ulkomailta tuoduista rahanmääristä pitää olla myös tulliselvitys mukana. Harvemmin tuodaan yli 10.000 euron käteisvaroja.

Epäilyilmoituksia tehdään kaikissa tapauksissa, joissa selvitystenkin jälkeen liiketoimi tuntuu epäilyttävältä. Haastateltavien mielestä, koulutuksista, kursseista ja asiaan liittyvistä yhteisistä palavereista on ollut hyötyä. Toivomuksena on, että välillä koulutuksia pitäisi täysin ulkopuolinen henkilö. Koulutuksen merkitys välittyisi paremmin. Olisi hyvä että asiaan panostettaisi enemmän ja koulutuksia olisi enemmän koko henkilökunnalle, ei vaan yhteyshenkilöille. Henkilökohtainen vastuukysymys puoltaa koulutusten tarpeellisuutta, että osaa havaita rikollista toimintaa ja toimia oikein.

Kiinteistövälitysliike vaatii, että ulkomaalaisella asiakkaalla pitää olla jo avattu käyttötili suomalaisessa rahalaitoksessa, josta rahaa kulkee kauppatilaisuuteen. Raha ei voi tulla (ei edes käsirahaa) käteisenä, vaan sen pitää tulla suomalaisen tilin kautta. Asiakkaan pitää selvittää varojen alkuperä ja selvitysasiakirjoja tarvitsee olla mukana. Mikäli, suomalainen rahalaitos on jo mukana, niin rahalaitos tarkistaa. Kiinteistövälitysliike on myös velvollinen selvittämään, vaikka pankki onkin jo selvittänyt varojen alkuperän. Mikäli, selvityksiä ei tule, lopullista sopimustakaan ei tule. Ongelmatilanteita on esiintynyt lähinnä ulkomaalaisten asiakkaiden osalta. Heillä ei ole kokemusta, miten Suomessa toimitaan. Esimerkkitalanteessa asiakas on yrittänyt tuoda loppukauppahintaa käteisellä, vaikka asiakasta on opastettu, kuinka tulee toimia.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, miten sääntelyn asetetut tavoitteet ovat käytännössä toteutuneet, eli mitkä tekijät määrittävät sääntelyn toteutumisesta ja vaikutuksista. Aihetta tarkasteltiin lain tavoitteenasettelun, lain sisällön osalta, sekä kohdetahojen käytännön reagointi lakiin.

Tutkielmassa etsittiin vastauksia siihen, miten ilmoitusvelvolliset toteuttavat ilmoitusmenettelyn asettamat velvoitteet käytännössä ja miten ne luottavat sääntelyyn. Teoreettisen osuuden analysoinnin perusteella, voisi sanoa, että ilmoitusvelvollisten toimintaan kohdistetaan suora normatiivinen ohjaus. Normatiivisen ilmoitusmenettelystä tekee velvollisuuksien myötä tuomat kiellot, rajoitukset ja käskyt. Sääntöjen noudattamista tuetaan viranomaisvalvonnalla ja sanktioilla. Haastateltavat todentavat itse että, ”jokaisella on henkilökohtainen vastuu ja se herättää tekemään ilmoituksia herkemmin”. ”Henkilökohtainen vastuuasia tuodaan esiin pankissa jo henkilön perehdytysvaiheessa ja myös erilaisissa koulutuksissa.” Haastateltavien tietämättömyyttä, tai välinpitämättömyyttä lainsäädäntövelvollisuuksia kohtaan ei esiintynyt. Velvollisuuksien teoreettinen kuvaus ja käytännön toteutumistapa vastasivat hyvin toisiaan. Ilmoitusvelvollisten sääntelyyn reagoinnin tarkastelussa tuli myös esille, että pankin ohjeet asiakkaan tunnistamiselle ovat tiukempia kuin laissa. Tämä siltä varalta, jos sattuu oman ohjeistuksen noudattamisessa rike, se ei vielä riko lainsäädäntöä. Tämä logiikka pätee kaikissa ohjeistuksessa. Koulutusten ja kurssien merkitystä painotetaan. Syyt siihen ovat, valppaana pysyminen, sekä henkilökohtainen vastuu.

Haastateltavat hyväksyvät sääntelyn ja uskovat siihen. Haastateltavien mielestä, ”rahanpesu ei ole hyväksyttävä toimi, on hyvä, että pimeää rahaa ja rikollisten toimintaa pyritään estämään”. Haastateltavien mielestä ”ilmoitusmenettely on pelotteena niille, jotka yrittävät harrastaa

rahanpesua ja jotka jo harrastavat sitä, on hyvä olla jonkinlainen keino puuttua siihen”. Ilmoitusvelvollisten arvoasiat ovat kohdallaan. Tämä on tärkeä asia laillisen rahoitusjärjestelmän ja talouden suojelemisen kannalta. Haastateltavat pitävät tärkeänä, että ”sääntelyn myötä yleinen luotettavuus pankkijärjestelmää ja koko yhteiskuntaa kohtaan on olemassa”. Ilmoitusmenettely ohjaa ilmoitusvelvollisia suoraviivaisesti ja edellyttää säännösten tottelemisesta. Päätösten ytimessä on säännön seuraaminen, selvyys ja johdonmukaisuus. Haastateltavat toivovat ilmoitusvelvollisuuden noudattamiseen liittyvän ohjeistuksen olevan selkeä, ”jotta asiat pysyvät mielessä omassa työssä”. Asiaan liittyvistä koulutuksista, kursseista ja yhteisistä palaverista on ollut hyötyä. ”Olisi myös hyödyllistä, jos koulutuksia pitäisi joskus täysin ulkopuoliset henkilöt, ei vaan omat yhteyshenkilöt. Koulutuksen merkitys ja ulkopuolisen henkilön tuomat esimerkkien korostukset välittyisivät kuulijalle paremmin. Olisi hyvä, että asiaan panostettaisi enemmän ja koulutuksia olisi enemmän koko henkilökunnalle. Sääntelyllä ja koulutuksella on merkitystä.”

Oman henkilökunnan kouluttaminen onkin tärkeää, jotta henkilöt olisivat valppaita havaitsemaan mahdollista rahanpesua, sekä tekisivät ilmoituksen ajoissa. Haastateltavien mukaan, olisi mukava saada ilmoituksista jälkikäteistä tietoa, että ”ovatko ne menneet tutkinnassa eteenpäin”. Tutkimusongelman kannalta oli tarkoitus selvittää, miten rahanpesuepäilyilmoituksia käsitellään ja viedään eteenpäin. Keskusrikospoliisin selvittelykeskus tilastoi vuosittaisissa raporteissa tilastoja ilmoitusten käsittelystä. Näissä ilmeni, että vuonna 2013 ilmoitusten ansiosta omaisuutta viranomaisten haltuun on saatu 10,7 miljoonan euron edestä. Uutta esitutkintaa on aloitettu, sekä tietoja luovutettu jo avoinna olevaan esitutkintaan. Rahanpesu ja terrorismin rahoittamisen torjunta perustuvat pitkälle ilmoitusvelvollisten tekemiin ilmoituksiin. Mitä enemmän ilmoituksia, sen helpompi poliisin on löytää rikoksiin viittaava tietoa, koska rikolliset häivyttävät rikollisella toiminnalla

saatujen varojen alkuperää pilkkomalla sitä pieniksi osiksi ja kiertämällä eri reittejä, kunnes ne kootaan taas yhteen.

Lain tavoiteasettelun ja lain sisällön analysoinnissa on pyritty etsimään vastauksia siihen, millä keinoin lainsäädäntö pyrkii torjumaan rahanpesua ja onko tavoitteissa onnistuttu. On havaittu, että historiallisesti ja tänä päivänä maailman laillisen talouden suojelemiseen pyritään kansainvälisellä yhteistyöllä. Talouden suojeleminen pelkästään kansallisella tasolla olisi turha, koska rikollisetkin toimivat kansainvälisesti. Yhteiset kansainväliset päämäärät ja intressit pyrkivät estämään rikollisesta ja laittomasta toiminnasta peräisin olevien rahavirtojen pääsyn lailliseen talousjärjestelmään. Ne ovat uhka terveelle ja kestäväälle taloudelliselle kehitykselle ja rahoitusjärjestelmän uskottavuus, luotettavuus, sekä koskemattomuus voivat vaarantua. Tänä päivänä, erittäin merkittävässä kansainvälisessä rahanpesutorjuntayhteistyössä on asiantuntijaryhmä FATF, joka on laatinut rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaisia suosituksia. FATF:n ja EU:n rahanpesudirektiivin tavoitteena on rahanpesemistä koskevaa lainsäädännön yhtenäisyys ja tehokas täytäntöönpano mahdollisimman monessa valtiossa ja taloudellisissa alueissa. Suomen lain sisällön analysoinnissa on tullut esiin, että FATF on arvostellut toistuvasti Suomen rikoslainsäädäntöä siltä osin, ettei itsepesu ollut rangaistavaa. Rahanpesijä on tällöin tuomittu esimerkiksi pelkästä huumausainerikoksesta, eikä myös törkeästä rahanpesusta, josta maksimirangaistus on kuusi vuotta vankeutta. Vuonna 2011 rahanpesun tunnusmerkistöön lisättiin yhdeksi tekotavaksi hallussapito sekä tarkoitusta koskeva lisämääre ”hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä”. Nykyään, tämän muutoksen myötä henkilö voidaan tuomita törkeästä rahanpesusta. Pääsääntö kuitenkin on, että esirikoksesta rankaiseminen ja itsepesuvastuu koskee vain vakavimpia rikoskokonaisuuksia, joissa rahanpesu muodostaa olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Muutoksella on pyritty korjaamaan laissa ollut epäkohta. Oikeushenkilöiden osalta

rangaistusvastuun soveltamisalaa laajennettiin tuottamukselliseen rahanpesuun. Jatkossa Suomi voi antaa myös oikeusapua itsepesuun, siltä osin kun se ei Suomessa erikseen rangaistavaa. KRP:n mukaan, tämä muutos on edelleen monilta osin liian tulkinnanvarainen. Tältä osin laki ei edelleen täytä vaatimusta, jonka mukaisesti lain tulee olla selvä ja tarkkarajainen. KRP:n mielestä itsepesu pitäisi säätää kaikissa tilanteissa rangaistavaksi. Tämä tekijä vaikuttaisi viranomaisten toimintaan ja oikeudellisiin menettelytapoihin. Jos ilmoitusvelvollinen lain nojalla tekee ilmoituksen rahanpesuepäilyksestä ja se päätty selvittelykeskuksen kautta tutkintaan, niin jääkö rahanpesijä ilman rangaistusta tämän lain epäkohdan takia?

Toinen epäkohta on se, että rahanpesulain mukaan, selvittelykeskuksessa työskentelevä päällystöön kuuluva poliisimies voi antaa rahanpesulain nojalla ilmoitusvelvolliselle määräyksen pidätyä suorittamasta liiketoimia enintään viiden arkipäivän ajaksi. Ongelmaksi on esiintynyt lyhyt määräaika liiketoimen keskeytymisoikeudessa. Näin lyhyessä ajassa on haasteellista selvittää tapahtumia, sekä varojen alkuperä, rahanpesun epäilyn menneisyyttä tai rahan liikkeitä. Rahanpesulaissa määrättyä jäädytysaikaa on syytä pidentää. Tämä on toinen tekijä, jonka syystä rahanpesijä voisi välttyä kiinnijäämiseltä. Hallitus on jo tehnyt esityksen (HE 61/2012), jossa tämä pidätysmääräysongelma on tarkoitus muuttaa.

EU-lainsäädännön sisällön analysoinnissa, on tullut esille, että oletettavasti jatkossa juuri talousrikosoikeus tulee olemaan yksi EU-rikosoikeuden keskeisiä osa-alueita. FATF on hyväksynyt jo 40 uutta suositusta, joiden perusteella määräillään tasoa, jolla jokaisen jäsenmaan tulisi vähintään olla rahanpesu ja terrorismin rahoitusta koskevassa lainsäädännössä. EU:n komissio on antanut ehdotuksen neljänneksi rahanpesudirektiiviksi, koska nykyisen lainsäädännön sisällössä on puutteita ja porsaanreikiä.

Ehdotuksessa neljänneksi rahanpesudirektiiviksi on tarkoitus laajentaa direktiivin soveltamisalaa rahapelitoimintasektorin osalta ottamalla mukaan koko rahapelialaa, koska on saatu näyttöä että muillakin kuin kasinon rahapelilohkoilla esiintyy herkästi rikollisten väärinkäytöksiä.

Sivuliikkeiden osalta halutaan ottaa käyttöön uusia sääntöjä, joissa tarkennetaan, että sellaiset sivuliikkeet ja tytäryritykset, jotka ovat sijoittautuneet muuhun kuin yrityksen kotipaikkana olevan jäsenvaltioon, soveltavat vastaanottavan jäsenvaltion rahanpesun vastaisia sääntöjä. On tarkoitus myös lisätä kotijäsenvaltion ja vastaanottavan jäsenvaltion viranomaisten välistä yhteistyötä.

Arvokkaiden tavaroiden myyjien ja välittäjien tapauksessa on tarkoitus pienentää kynnyksarvoa 7.500 euroon, kun kyseessä on käteismaksu. Lisäksi myyjien on uuden ehdotuksen mukaan toteutettava asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevat toimenpiteet suorittaessaan vähintään 7.500 euron arvoisia yksittäisiä liiketoimia. Nykyinen 15.000 euron vähimmäismäärä ei ole riittävän tiukka. Jäsenvaltioilta on saatu tietoa, että rikolliset ovat käyttäneet hyödyksi nykyistä suhteellisen suurta kynnyksarvoa.

Nykyiset yksinkertaistettuja asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat liian sallivia. Sääntöjä tiukennettaisiin ja poikkeusten soveltaminen evättäisiin. Tavoitteena on antaa parempaa ohjausta siitä, mitä tekijöitä on otettava huomioon, kun sovelletaan yksinkertaistettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta.

Säännös poliittisesti vaikutusvaltaisesta henkilöstä ei ole tarpeeksi laaja. Säännöksen ehdotetaan ulottumaan myös ”kotimaisiin”, eli EU:n jäsenvaltioissa asuviin poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin, sekä kansainvälisissä järjestöissä toimiviin henkilöihin.

Riskiin perustuva lähestymistapa on tehokas tapa kartoittaa ja vähentää riskejä. Jatkossa, jäsenvaltioiden on yksilöitävä ja ymmärrettävä mihin riskit kohdistuvat ja vähennettävä niitä. Tulokset on asetettava muiden jäsenvaltioiden ja ilmoitusvelvollisten saataville. Kokemusten jakaminen on keskeistä. Asiat on dokumentoitava, jotta esimerkiksi valvontaviranomaiset pystyisivät arvioimaan ja ymmärtämään päätökset. Tällöin valvontaviranomaisten on helpompi jakaa resurssit sellaisiin kohdealueisiin, jossa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit ovat suurimmat. Tavoitteena on saada käyttöön riittävät valvontaperiaatteet ja menettelyt, joiden avulla asiakkaista ja asiakkaiden liiketoiminnan luonteesta saadaan tarkempi kuva.

On tarkoitus lisätä viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten tiedonsaantia yritysten tosiasiallisista omistajista ja edunsaajista. Tarkoitus on luoda selkeä järjestelmä todellisen omistajan ja edunsaajan tunnistamista varten. Lisäksi yritysten tulisi pitää yllä tietoja, joista käy ilmi niiden tahojen henkilöllisyys, jotka tosiasiallisesti ovat yrityksen takana. Todellisen omistajan ja edunsaajan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen olisi tarvittaessa ulotettava niin pitkälle, kunnes löydetään se luonnollinen henkilö, jonka omistuksessa tai määräysvallassa kyseinen asiakkaana oleva oikeushenkilö on. On tärkeää hankkia tarkat ja ajantasaiset tiedot, sillä rikolliset saattavat salata henkilöllisyytensä yritysrakenteen taakse. Jäsenvaltioiden olisi sen vuoksi varmistettava, että yritykset säilyttävät todellisia omistajiaan ja edunsaajiaan koskevat tiedot ja asettavat kyseiset tiedot toimivaltaisten viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten käyttöön. Lisäksi omaisuudenhoitajien olisi ilmoitettava asemastaan ilmoitusvelvollisille.

EU-komissiolla on tarkoitus myös, lujittaa varainsiirtoihin nykyisin asetuksessa (1781/2006) sovellettuja EU:n sääntöjä. Veronkiertoa alueella on tarkoitus estää automatisoimalla EU-verohallintojen välistä tietojenvaihtoa, estääkseen ulkomailta saatujen tulojen pimittämistä.

Verorikokset halutaan myös lisätä soveltamisalaan, lisäämällä nimenomainen viittaus verorikoksiin rahanpesuun liittyvinä esirikoksina.

Ilmoitusvelvollisille aiheutuu kustannuksia velvollisuuksien noudattamisessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistyöstä. EU-komissio katsoo, että estämistyön tuomat hyödyt ovat jatkossakin kustannuksia suuremmat.

Aiheen tarkastelun myötä on tullut ilmi, etteivät rahanpesuongelmat lopu EU-rajojen sisälle, vaan ne tulevat myös niiden ulkopuolelta. Rahanpesu Selvittelykeskuksen raportin mukaan, Suomeen saapuvat ja Suomesta lähtevät laittoman käteisen rahan - operaatioissa on tullut ilmi, että ilmoitusvelvollisuutta on rikottu. Tarkastukset kohdistuvat erityisesti matkustajiin, jotka jättivät noudattamatta yli 10.000 euron ilmoittamisvelvollisuuden EU:n ulkorajoilla. Ilmoituksia on jätetty tekemättä yhteensä 587.590,00 kuljetettavan euron edestä. Paljastukset on saatu aikaiseksi (yhtä tapausta lukuun ottamatta) rahakoirien avulla, jotka olivat operaation ajaksi sijoitettuna Helsinki-Vantaan lentokentälle ja itärajalles. Rahakoirat merkitsivät yhteensä 46 tapausta. Rahakoirien käyttö operaatioissa pidettiin erittäin myönteisenä ja hyödyllisenä. Hallitus on tehnyt esityksen eduskunnalle henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset ulkomailta saatavien tietojen käsittelystä, sekä EU:n jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta. Rajavartiolaitosten osalta halutaan lisätä mahdollisuuden ulkomailta saatavien tietojen käsittelyyn, sekä yksinkertaista EU-jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon.

Eduskunnan talousvaliokunnan julkaisun mukaan, rahanpesua sekä vientiin ja tuontiin liittyvää harmaata taloutta ei aina voi täysin erottaa toisistaan. Esimerkiksi osa Suomeen Kiinasta tuoduista tavaroista jatkaa

matkaansa jälleen vietyinä ja kaksoislaskutettuina Venäjälle. Venäjän kauppaan liittyy usein myös erilaista välityskauppaa, jossa merkittäviä tavaravirtoja liikkuu maiden välillä siten, että niiden rahaliikenne pidetään asiakasvaratileillä täällä olevien toimijoiden kirjanpidon ulkopuolella. Jatkotutkimuksia ajatellen, tätä kuviota Suomen näkökulmasta olisi hyvä selvittää.

LÄHDELUETTELO

EUROOPAN UNIONIN LAIT JA ASETUKSET

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1781/2006, annettu 15 päivänä marraskuuta 2006, maksajaa koskevien tietojen toimittamisesta varainsiirtojen mukana. EYVL N:o L 345. 8.12.2006

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1889/2005, annettu 26 päivänä lokakuuta 2005, yhteisön alueelle tuotavan tai sieltä vietävän käteisrahan valvonnasta. EUVL N:o L 309. 25.11.2005

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/97/EY, annettu 4 päivänä joulukuuta 2001, rahoitusjärjestelmien rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta. EYVL N:o L 344. 28.12.2001

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY, annettu 26 päivänä lokakuuta 2005, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuritarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen. EUVL N:o L 309. 25.11.2005

Komission direktiivi 2006/70/EY, annettu 1 päivänä elokuuta 2006, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY täytäntöönpanotoimenpiteistä ”poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön” määritelmän sekä yksinkertaistettuja asiakkaan tuntemismenettelyjä sekä satunnaisesti tai hyvin rajoitetusti harjoitetun rahoitustoiminnan perusteella myönnettyjä poikkeuksia koskevien teknisten perusteiden osalta. EUVL N:o L 214. 4.8.2006

Neuvoston direktiivi, annettu 10 päivänä kesäkuuta 1991, rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä (91/308/ETY). EYVL N:o L 166. 28.6.1991.

Neuvoston puitepäättös 2001/500/YOS rahanpesusta,
rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn
tunnistamisesta, jäljittämisestä, jäädyttämisestä ja
takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta, EYVL L
182, 5.7.2001

Neuvoston puitepäättös, tehty 13 päivänä kesäkuuta 2002, terrorismin
torjumisesta (2002/475/YOS), EYVL N:o L164. 22.6.2006

SUOMEN LAIT JA ASETUKSET

Arpajaislaki 23.11.2001/1047

Laki arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta 14.12.2012/749

Laki asianajajista 12.12.1958/496

Laki Euroopan yhteisön rajan yli kuljetettavan käteisrahan valvonnasta
8.6.2007/653

Laki Finanssivalvonnasta 19.12.2008/878

Laki Harmaan talouden selvitysyksiköistä 21.12.2010/1207

Laki julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajista 1.4.1999/467

Laki kiinteistövälitysliikkeistä ja vuokrahuoneiston välitysliikkeistä
15.12.2000/1075

Laki luottolaitostoiminnasta 121/2007

Laki panttilainauslaitoksista 18.12.1992/1353

Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 68/1998

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja
selvittämisestä 18.7.2008/503

Laki työeläkevakuutusyhtiöistä 25.4.1997/354

Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä 17.3.1995/398

Laki vakuutusedustuksesta 15.7.2005/570

Laki yrittäjän eläkelain voimaantulosta 22.12.2006/1273

Lakia arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta 749/2012

Maksulaitoslaki 30.4.2010/297

Osaakeyhtiölaki 624/2006

Rikoslaki 39/1889

Sijoituspalvelulaki 14.12.2012/747

Sijoitusrahastolaki 29.1.1999/48

Sijoitusrahastolaki 48/1999

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459

Tilintarkastuslaki 459/2007

Työntekijän eläkelaki 19.5.2006/395

Ulosottokaari 15.6.2007/705

Vakuutusyhdistyslaki 31.12.1987/1250

Vakuutusyhtiölaki 18.7.2008/521

Vakuutusyhtiölaki 521/2008

Valtioneuvoston asetus aluehallintovirastoista 20.11.2009/906

Valtioneuvoston asetus eräisiin rahoitussopimuksiin liittyvästä
yksinkertaistetusta asiakkaan tuntemismenettelystä
rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä ja
selvittämisessä 1.12.2011/1204

Valtioneuvoston asetus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen
estämisestä ja selvittämisestä 25.9.2008/616

Valtioneuvoston päätös valtioista ja alueista, joiden rahanpesun ja
terrorismin rahoituksen estämistä ja selvittämistä koskevat
säännökset eivät vastaa rahanpesun ja terrorismin
rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetussa laissa
tarkoitettuja kansainvälisiä velvoitteita 25.11.2010/1022

Valtiovarainministeriön asetus luottolaitoksen, ulkomaisen luottolaitoksen Suomessa olevan sivuliikkeen ja talletuspankkien yhteenliittymän keskusyhteisön toimilupahakemukseen sekä sivuliikkeen perustamista ulkomaille koskevaan hakemukseen liitettävistä selvityksistä 9.11.2011/1128

Valtiovarainministeriön asetus maksulaitoksen toimilupahakemukseen liitettävistä selvityksistä 24.5.2011/554

Valtiovarainministeriön asetus rahastoyhtiön ja säilytysyhteisön toimilupahakemukseen, kolmannen maan rahastoyhtiön Suomessa olevan sivuliikkeen toimilupahakemukseen sekä sivuliikkeen perustamista ulkomaille koskevaan lupahakemukseen liitettävistä selvityksistä 23.3.2012/147

HALLITUKSEN ESITYKSET

HE 138/2011. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta.

HE 173/2002. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain sekä rikoslain 32 luvun 1 §:n muuttamisesta.

HE 22/2008. Hallituksen esitys eduskunnalle huumausainelaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 25/2008. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 44/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 61/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi, rikoslain 46 luvun 1

§:n muuttamisesta ja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 35 ja 36 §:n muuttamisesta.

HE 66/1988. Hallituksen esitys eduskunnalle Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 66/2012. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 94/2013. Hallituksen esitys vaihtoehtorahastojen hoitajia koskevaksi

MUUT LÄHTEET

COM 45 Final. 2013. Ehdotus EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun ja terrorismin rahoitukseen /* COM/2013/045 final - 2013/0025 (COD) [verkkodokumentti]. EurLex. 2013PC0045 [Viitattu 11.2.2014]. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0045:FIN:FI:HTML>.

Euroopan komissio. 2013. EU haluaa laajentaa verohallintojen tietojenvaihtoa, 31.7.2013. [verkkodokumentti]. Talous, rahoitus ja verot. Verot ja tullit. [Viitattu 17.9.2013]. http://ec.europa.eu/news/economy/130614_fi.htm.

Euroopan parlamentti – Ajankohtaista - Tehokkaampi yhteistyö tarpeen rahanpesun kitkemiseksi, 14.11.2012. [verkkodokumentti] Talous- ja raha-asiat. [Viitattu 14.9.2013]. <http://www.europarl.europa.eu/news/fi/news-room/content/20121109STO55249/html/Tehokkaampi-yhteisty%C3%B6-tarpeen-rahampesun-kitkemiseksi>.

- Europa - Tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä - Institutionaaliset asiat - Toimielinten päätöksentekoprosessi ja työskentely - Euroopan unionin oikeuden välitön oikeusvaikutus, 22.09.2010.*
[verkkodokumentti]. [Viitattu 30.11.2012].
http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/l14547_fi.htm.
- Finanssialan Keskusliitto (FK). 2011. Asiakkaan tunteminen – miksi pankki kysyy? Finanssialan Keskusliitto Ry 21.6.2011. (www.fkl.fi, 21.9.2013).*
- Finanssivalvonta (Fiva) – Valvonta - Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. [verkkodokumentti]. [Viitattu 30.11.2012].*
http://www.finanssivalvonta.fi/FI/VALVONTA/RAHANPESUN_ESTAMINEN/Pages/Default.aspx.
- Finanssivalvonta (Fiva). 2010. Finanssivalvonnan standardi 2.4. Asiakkaan tunteminen - rahanpesun, terrorismin rahoittamisen sekä markkinoiden väärinkäytön estäminen. Määräykset ja ohjeet. (www.finanssivalvonta.fi, 15.1.2013).*
- HaVL 10/2013 vp - U 14/2013 vp. Valtioneuvoston kirjelmä komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun ja terrorismin rahoitukseen (neljäs rahanpesudirektiivi) ja asetukseksi maksajaa koskevien tietojen toimittamisesta varainsiirtojen mukana (toinen varainsiirtoasetus).*
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.*
- Hirvonen, M., Lith, P. & Walden, R. 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaaman harmaata taloutta käsittelevän tutkimuksen loppuraportti.*

Eduskunnan talousvaliokunnan julkaisu 1/2010. Helsinki:
Harmaa Hirvi Oy. (www.eduskunta.fi, 23.9.2013).

Huhtamäki, A. 2000. Rahan jäljittäminen. Lakimiesliiton kustannus.
Pieksämäki: Kauppakaari Oyj.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikka.
Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Helsinki:
Talentum.

Keskusrikospoliisi (KRP) - Rahanpesun torjunta. [verkkodokumentti].
[Viitattu 30.11.2012]. Saatavilla <http://www.rahanpesu.fi/>.

Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto ry, laki- ja lausuntovaliokunta.
Kiinteistönvälitysalan yleisohje rahanpesun ja terrorismin
rahoittamisen torjumiseksi. Helsinki: Suomen
Kiinteistönvälittäjäliitto (SKVL). (www.skvl.fi, 16.9.2013)

Koistinen, J. 2012. Talousrikos Venäjällä. Oikeusvertaileva tutkimus
yritystoiminnan talousrikosten rangaistavuuden alasta
historiallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa Venäjällä
ja Suomessa. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Koskinen, J. 2012. Näin toimii rahanpesu. Savon Sanomat 20.02.2012.
(www.savonsanomat.fi, 15.1.2013).

Kuortti, H. 2011. Suomi häviää veronkiertäjien jahdissa muille
Pohjoismaille. Turun Sanomat 12.12.2011. (www.ts.fi,
2.9.2013)
lainsäädännöksi.

LaVM 2/2012 vp - HE 138/2011 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi
rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta

Lehtinen, J. 2011. Muulille luvataan helppo työ ja hieno titteli, mutta
rahanpesu on rikos. Aamulehti 9.11.2011. (www.aamulehti.fi,
15.9.2013).

- Liikamaa, M.* 2011. KRP haluaa rikollisesti hankituksi epäiltyjen varojen jäädytysajan viikkoa pidemmäksi. Savon Sanomat 25.8.2001. (www.credita.fi, 2.9.2013).
- Lindsted, S.* 2010. Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet. Lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja 68/2010. Helsinki: Oikeusministeriö. (www.om.fi, 28.1.2013).
- Marttunen, M.* 2011. Rahanpesuun liittyvän itsepesun kriminalisointi. Lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja 47/2011. Helsinki: Oikeusministeriö. (www.om.fi, 16.9.2013).
- Melander, S.* 2012. EU ja talousrikosoikeus. Defensor Legis N:o 4/2012: 509-527.
- Mikkonen, A.* 2011. Rikollisjengit tappavat urheilun. Talouselämä. 23/2011, s. 16-18.
- Mähönen, J.* 2008. Tilintarkastaja väärinkäytösten paljastajana. Defensor Legis N:o 4/2008: 593-598, 605.
- Nevalainen, T. & Pihkala, M.* 2009. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Helsinki: Finanssivalvonta. (www.finanssivalvonta.fi, 8.1.2013).
- Oikeusministeriö (OM).* 2003. Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen hyväksyminen laajentaisi yhteistyömahdollisuuksia. Tiedote 26.6.2003. [verkkodokumentti]. [Viitattu 30.11.2012]. <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=119314>.
- Oikeusministeriö (OM).* 2009. Suomen säädöskokoelma N:o 207-214. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Poikolainen, K.* 2012. Rahanpesijät liikkeellä. Advokaatti. 6/2012, s. 9.
- Poliisi.* 2013. Arpajais- ja rahankeräysvalvonta. [verkkodokumentti]. [Viitattu 23.9.2013].

<http://www.poliisihallitus.fi/poliisi/hallitus/home.nsf/pages/C225767700263014C2256B0B003C96D7?opendocument>.

Rahanpesua koskevien kriminalisointien muutostarpeet – työryhmä. 2010.

Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet. Mietintöjä ja lausuntoja 27/2010. Helsinki: Oikeusministeriö. (www.om.fi, 27.11.2012).

Rahanpesun selvittelykeskus. 2009. Rahanpesun torjunnan parhaat

käytänteet. Vantaa: Keskusrikospoliisi. (www.poliisi.fi, 1.10.2012).

Rahanpesun selvittelykeskus. 2011. Rahanpesun selvittelykeskuksen

vuosikertomus. Vantaa: Keskusrikospoliisi. (www.poliisi.fi, 27.11.2012).

Rahanpesun selvittelykeskus. 2013. Rahanpesun selvittelykeskuksen

vuosikertomus. Vantaa: Keskusrikospoliisi. (www.poliisi.fi, 7.4.2014)

Rahanpesun selvittelykeskus. 2012. Rahanpesun torjunnan parhaat

käytänteet. Vantaa: Keskusrikospoliisi. (www.rahanpesu.fi, 28.11.2012).

Repo, A. 2012. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IV. Samassa

teoksessa: Neira, T., Perämaa, J. & Vasala, P. 2003. Rahanpesun selvittelykeskus. Vantaa: Keskusrikospoliisi. (www.rahanpesu.fi, 8.9.2013)

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV -

Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 16.2.2014)

Sahavirta, R. 2007. Rahanpesurikokset. Teoksessa: Lahti, R. & Koponen,

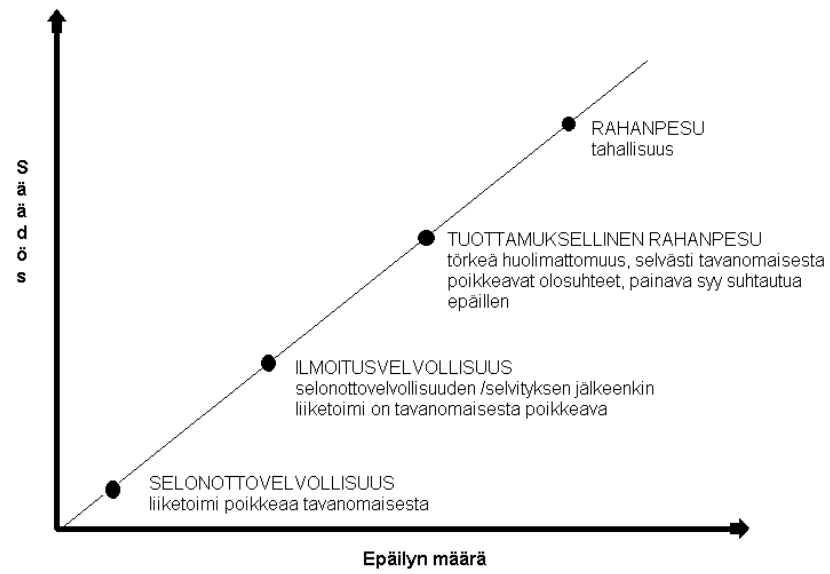
P. 2007. Talousrikokset. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. E-sarja N:o 16. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Sahavirta, R.* 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 286. Jyväskylä: Gummerus.
- SAL B 17.1 Liite.* 2009. Riskiperusteinen arviointi (22.4.2009) (Opas rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä). Asianajotoimintaa koskevia säädöksiä ja ohjeita. Helsinki: Suomen Asianajajaliitto. (www.asianajajaliitto.fi, 28.9.2013).
- SAL B 17.1.* 2009. Opas rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (27.2.2009). Asianajotoimintaa koskevia säädöksiä ja ohjeita. Helsinki: Suomen Asianajajaliitto. (www.asianajajaliitto.fi, 28.9.2013).
- Savolainen, J.* 2007. Pankkien maksujenvälityksen yleiset ehdot muuttuivat. Edilex. (www.edilex.fi, 23.4.2007)
- Savolainen, J.* 2012a. Rahanpesuepäilyjen määrä edelleen kasvussa. Edilex. (www.edilex.fi, 30.08.2013).
- Savolainen, J.* 2012b. Rahanpesurikosten rangaistavuus laajenee toukokuun alusta itsepesuun törkeissä tapauksissa. Edilex. (www.edilex.fi, 17.9.2013).
- Savolainen, J.* 2013a. Suomi kannattaa rahanpesun torjunnan tehostamista. Edilex. (www.edilex.fi, 8.9.2013).
- Savolainen, J.* 2013b. Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa tehostetaan - valtioneuvostolta periaatepäätös. Edilex. (www.edilex.fi, 17.9.2013)
- Savolainen, J.* 2013c. Rahanpesun uusiin uhkiin puututaan EU:ssa jämerämmin säännöin. Edilex. (www.edilex.fi, 17.9.2013).
- Surakka, J.* 2010. Poliisi voimaton venäläisten rahapesurien edessä. Kauppalehti 13.7.2012. (www.kauppalehti.fi, 28.8.2013).
- Surakka, J.* 2012. Tullin uusi käteisrahailmoituslomake käyttöön 1.10.2012. Edilex. (www.edilex.fi, 17.9.2013).

- Sutela, M., Määttä, T. & Myrsky, M.* 2003. Ohjeista oikeustieteellisen tutkielman laatimiseen. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. N:o 5. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Sviili, T.* 2008. Huomiota liiketoimintaprosesseihin ja rahavarojen alkuperään. Tilintarkastus. 4/2008, s. 28-31.
- Tala, J.* 2005. Lakien laadinta ja vaikutukset. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- The Egmont Group of Financial Intelligence Units.* 2012. [verkkodokumentti]. [Viitattu 30.11.2012]. Saatavilla <http://www.egmontgroup.org/about>.
- Valtiovarainministeriö (VM).* 2008. Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto yhdistetään Finanssivalvonnaksi. Tiedote 81/2008. [verkkodokumentti]. [Viitattu 3.12.2012]. http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20080522Rahoit/name.jsp.
- Valtiovarainministeriö (VM).* 2013. Valtiontalous – Raportointi ja valvonta - Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta. [verkkodokumentti]. [Viitattu 23.9.2013]. https://www.vm.fi/vm/fi/09_valtiontalous/04_raportointi_ja_valvonta/jhtt_lautakunta/index.jsp.
- Verohallinto.* 2013. Asenteet veroparatiiseja ja verorikollisuutta kohtaan kiristymässä, 3.9.2013. [verkkodokumentti]. [Viitattu 17.9.2013]. http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Veroparatiisit/Asenteet_veroparatiiseja_ja_verorikollis%2827037%29.

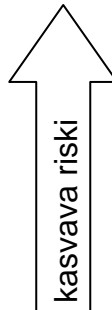
LIITTEET

Liite 1. Ilmoitusvelvollisten toimintavelvollisuus suhteen epäilyn määrään

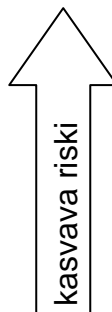

Liite 2. Riskiperusteinen arviointi

Asiakkaat
Yksityishenkilöt
Yleishyödylliset
Yhtiöt
Viranomaiset / julkiset

Vastapuolet
Yksityishenkilöt
Yleishyödylliset
Yhtiöt
Viranomaiset / julkiset

Alue
FATF:n mustalla listalla olevat
Kaukomaat
ETA, Sveitsi, USA, Kanada
EU

Liite 3. Haastatteluteemat ja kysymykset

1. Kysymykset liittyvät asiakkaan tuntemiseen ja riskiperusteiseen arviointiin:

- a. *Ryhmä 3:* Miten yleensä selvitetään peruste asiakkaan haluamalle palvelulle?
Ryhmä 1: Onko lähestymistavat hankkia perusteet asiakkaan palvelulle/tuotteelle toteuduttu riskiperusteisesti?
- b. *Ryhmä 2 ja 3:* Milloin ja miten tapahtuu tunnistamattoman asiakkaan tunnistaminen?
Ryhmä 1: Miten varmistetaan, että kaikki asioivat asiakkaat tunnistetaan?
- c. *Ryhmä 3:* Millä edellytyksillä asiakkaan edustaja voisi avata palvelun/tehdä sopimus asiakkaan (päämiehen) lukuun?
Ryhmä 2: Voiko edustaja solmia sopimuksen päämiehen puolesta?
- d. *Ryhmä 1 ja 3:* Missä tilanteissa voisi havaita, että asiakkaan tiedot (esim. taloudelliset, juridiset, lainmukaiset ym.) ovat muuttuneet?
- e. *Ryhmä 2 ja 3:* Saako asiakas haluamansa palvelua, jos hän ei pyynnöstä huolimatta toimita tarvittavia asiakirjoja/selvityksiä?
- f. *Ryhmä 2 ja 3:* Jos muu (esim. pankki) tunnistaa asiakkaan puolestasi (esim. tilanteessa, jossa asiakas ei pääse luoksesi asioimaan). Miten varmistetaan, että paikalla olivat juuri se oikea asianomistaja?

2. Kysymykset liittyvät tehostettuun asiakkaan tuntemisvelvollisuuteen:

- a. *Ryhmä 2 ja 3:* Miten alalla on tapana varmistaa, onko asiakas poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, vai ei?
Ryhmä 1: Onko tapa, jolla varmistetaan asiakkaan poliittista vaikutusvaltaa riittävä riskien kannalta?
- b. *Ryhmä 2 ja 3:* Miten on yleensä tapana selvittää asiakkaan omaisuuden ja varojen alkuperää?
Ryhmä 1: Onko tapa, jolla selvitetään asiakkaan omaisuuden ja varojen alkuperää riittävä riskien kannalta?

3. Kysymykset liittyvät ilmoitusvelvollisuuteen:

- a. *Ryhmä 2 ja 3:* Miten kannattaa toimia, jos havaitsee asiakkaan poikkeuksellista toimintaa, joka ei ole asiakkaalle tavanomaista?

Ryhmä 1: Miten henkilökunta ohjeistetaan havaitsemaan asiakkaan poikkeuksellista toimintaa, joka ei ole asiakkaalle tavanomaista?

- b. *Ryhmä 2 ja 3:* Miten kannattaa toimia, jos epäilee, että asiakkaan toimintaan liittyy rahanpesu?

Ryhmä 1: Onko organisaatiossa oma yhteyshenkilö, joka vastaa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnasta?

- c. *Ryhmä 2 ja 3:* Järjestetäänkö alalla mahdollisia kursseja/tilaisuuksia, jossa autetaan tunnistamaan rahanpesua ja, jossa ohjeistetaan miten rahanpesuepäilytilanteessa on toimittavaa?

Ryhmä 1: Miten varmistetaan, että henkilökuntaa osallistuu kursseihin/tilaisuuksiin, jossa autetaan tunnistamaan rahanpesua ja, jossa ohjeistetaan, miten rahanpesuepäilytilanteessa on toimittava?

Lopuksi on kysytty, minkälainen merkitys haastateltavien mielestä sääntelyllä on.